

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Natalija Fošnarič

Religijske konverzije:
spreobrnitve v nova religijska gibanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Natalija Fošnarič

mentor: izr. prof. dr. Aleš Črnič

Religijske konverzije:
spreobrnitve v nova religijska gibanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Ob zaključku svojega študija, ki sem ga kronala s tem diplomskim delom, se iskreno zahvaljujem svojim staršem, ki so mi z neomajno vero vame in mojo svetlo prihodnost vedno stali ob strani. Hvala tudi prijateljicam, od katerih je venomer prihajala pozitivna spodbuda in zagon za študijske in ob-študijske dejavnosti. Da je moje zadnje avtorsko delo na koncu štiri letne poti razvijanja sociološke imaginacije to kar je, moje veselje in ponos, pa gre poklon tudi mentorju, ki me je skozi svoja odlična predavanja in kasneje s konstruktivnimi komentarji in spodbudami k samostojnemu delu vodil do ter po področju, ki sem ga z veseljem raziskovala. Na koncu pa gre zahvala še vsem sodelujočim intervjuvancem, ki so mi s svojimi iskrenimi življenjskimi zgodbami omogočili, da sem pisanje diplomskega dela doživljala kot zanimivo in nadvse prijetno izkušnjo.

Bolj kot je mavrica pisana, lepša je!

RELIGIJSKE KONVERZIJE: SPREOBRNITVE V NOVA RELIGIJSKA GIBANJA

Religijsko tržišče je skozi zgodovino doživljalo številne spremembe. Najprej si je začela svojo pot v družbeno življenje utirati svoboda izbire, nato je sledil navidezno nezadržan propad verskih vrednot med ljudmi. Danes je jasno, da teze o padcu religije ne vzdržijo, saj smo v sodobnem času in prostoru priča nečemu popolnoma nasprotnemu. V vzponu je verski pluralizem. Ljudje lahko svoje duhovne potrebe zadovoljujejo v množici verskih, duhovnih in drugih skupin ter gibanj. Ponudba je neskončna, izbira vsaj v osnovnem smislu svobodna. V precejšnjem delu sveta rojstvo v določeno versko skupnost posamezniku več ne postavlja okvirov za celo življenje. Ljudje se odmikajo od svoje tradicije. Nekateri s tem iz svojih življenj izločajo religijo, vse več pa je tistih, ki se po duhovno hrano obračajo drugam. Vedno pogosteje k t.i. novim religijam, ki svoj verski sistem sicer gradijo na starodavnih temeljih, vendar z aranžmajem svojih odgovorov očitno gredo (bolj) v korak s človekom modernega časa.

Ključne besede: nova religijska gibanja, religijska konverzija, procesualni modeli religijske spreobrnitve, čustvena in kognitivna kriza

RELIGIOUS CONVERSIONS: CONVERSIONS TO NEW RELIGIOUS MOVEMENTS

Historically, religious market has gone through various changes. First freedom of choice began to break it's trail into the social life, followed by seemingly inexorable collapse of religious values among people. Today it's clear, that theses about the fall of religion don't really stand, since we are witnessing something completely different. Religious pluralism is in it's rise. People can meet their spiritual needs trough a set of religious, spiritual and other kind of groups and movements. Supply seems endless, in it's core, our choice is completely free. In most parts of the world, being born into a certain religious community does not set us in frames for the rest of our lives. People are distancing themselves from their tradition. Some are excluding religion from their lives, but more and more of them just turn elsewhere for their religious food. Often they turn to so called new religions, which religious systems are based on ancient foundations, but the arrangement of their answers apparently enables them (more) to keep up with a man of the modern era.

Key words: new religious movements, religious conversion, process-models of religious conversion, emotional and cognitive crisis

KAZALO VSEBINE

<i>1 UVOD</i>	7
1.1 HIPOTETIČNI OKVIR	8
<i>2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV</i>	9
2.1 RELIGIJA: DEFINICIJE KOT RAZISKOVANJA	9
2.2 RELIGIJSKE ORGANIZACIJE.....	12
<i>3 NOVA RELIGIJSKA GIBANJA (NRG) – SEKTE?</i>	16
3.1 KAJ SO NRG	17
3.2 ČLANSTVO V NRG	23
3.3 ODNOS MED NRG IN DRUŽBO	24
3.4 MEDIJSKA SLIKA NRG	26
3.5 NRG V SLOVENIJI.....	28
<i>4 RELIGIJSKE KONVERZIJE</i>	32
4.1 RELIGIJSKA KONVERZIJA – PROCES ALI DOGODEK?	33
4.2. KDO SE SPREOBRNE V NRG	35
4.3 VZROKI ZA SPREOBRNITEV V NRG	36
4.4 POGLEDI NA SPREOBRNITEV DO 1980	42
4.5 MODEL PRANJA MOŽGANOV	43
4.6 TIPOLOŠKI MODEL SPREOBRNITVE LOFLANDA IN SKONOVA	45
4.7 PROCESUALNI MODELI SPREOBRNITVE	48
4.7.1 LOFLAND-STARKOV MODEL	48
4.7.2 VAN DER LANSOV IN DERKSOV MODEL	49
4.7.3 HEXAM IN POEWETOV MODEL	50
4.7.4 MORELAND IN LEVINOV MODEL	50
4.7.5 RAMBOVO RAZUMEVANJE RELIGIJSKE KONVERZIJE	51
<i>5 RELIGIJSKE KONVERZIJE V SLOVENSKEM PROSTORU</i>	54
5.1 RAZISKAVA RELIGIJSKIH KONVERZIJ V NRG V SLOVENIJI.....	56
5.2 UGOTOVITVE RAZISKAVE V LUČI UVODOMA ZASTAVLJENIH HIPOTEZ ..	63
5.2.1 ELEMENT KRIZE KOT OSREDNJI MOTIVATOR RELIGIJSKE KONVERZIJE	64
5.2.2 RAZLIČNE OBLIKE MANIFESTACIJE RELIGIJSKE KONVERZIJE	66
5.2.3 SOCIALNI IN INDIVIDUALNI PARAMETRI V PROCESU RELIGIJSKE KONVERZIJE	74
<i>6 ZAKLJUČEK</i>	81

7 LITERATURA.....	83
-------------------	----

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 2.1: Wallisova tipologija religijskih organizacij	15
Tabela 4.1: Spreobrnitveni motivi po Loflandu in Skonovdu.....	46
Slika 4.1: Faze religijske konverzije po Rambu.....	52

1 UVOD

Religija že od nekdaj pomembno zaznamuje naša življenja, tako na družbeni, kot individualni ravni. Če pustimo zgodovino, ki priča o tem, kako so zaradi religije padale države, se oblikovale nove itn. ob strani, lahko na začetku nedvomno izpostavimo dejstvo, kateremu smo priča v sodobnem življenju. To je intenzivni proces sprememb, ki mu je podvržen religijski sistem kot tak, vključujoč religijski zemljevid, ponudbo na religijskem trgu, sekularizacijo, pluralizacijo in religijski pečat političnim dogajanjem. Čeprav se na prvi pogled morda zdi, da moč in prisotnost religije v družbenem življenju upada, sodobni dogodki nazorno kažejo drugačno sliko. Religijo je potrebno obravnavati kot pomemben del družbe, ki kljub številnim spremembam najverjetneje nikoli ne bo povsem izgubila svoje moči. V diplomskem delu bom predstavila osnovne pojme vezane na religijo v okviru družboslovnega proučevanja, zlasti pa se bom osredotočila na pojav religijske pluralizacije v smislu obstoja in vedno vnovičnega pojavljanja novih religijskih gibanj. Fenomen, ki je sicer prisoten že nekaj časa, še vedno buri duhove, saj je na prvi pogled zelo drugačen od tradicionalne religije, ki je v družbi s takšnimi ali drugačnimi odkloni sprejeta kot nekaj popolnoma naravnega. Pogosto so mu prilepljene etikete nenormalnega, bizarnega, celo zlega. Navkljub bogatemu delu, ki je bilo na področju raziskovanja novih religijskih gibanj že opravljeno, je ta tematika, zlasti v širši laični javnosti, še vedno zavita v tančico skrivnosti, ta pa sproža odzive, ki so pogosto prej kakor z odobravanjem, obarvani s strahom, ki ponekod prehaja celo v nestrpnost in sovraštvo. Nikakor ne želim iti mimo tragičnih dogodkov povezanih z novimi religijskimi gibanji, ki smo jim bili priča v preteklosti, vendar si skoraj z gotovostjo upam trditi, da je velika večina negativnih emocij povezanih zlasti z nepoznavanjem, nerazumevanjem, v veliki meri pa tudi z lažnimi predstavami, katerih kreatorji so po večini množični mediji. Medtem ko so tradicionalne ali drugače imenovane tudi svetovne religije tiste, v katere se ljudje navadno rodimo, pa za nova religijska gibanja ponavadi velja nasprotno, zlasti ko gre za prvo generacijo. Članstvo torej ni pripisano, ampak pridobljeno, kar pomeni, da v te religije vstopajo večinoma odrasli ljudje in je ta vstop posledica njihove osebne odločitve. Govora je o religijski konverziji, okrog katere se bo spletlo jedro razprave v tem diplomskem delu. Religijska konverzija ali spreobrnitev je pojav oz. proces (kaj od tega bom skušala ugotoviti tekom raziskovanja, katero sestoji iz teoretičnega in empiričnega dela), ki (najverjetneje) spremeni življenja. Ne le tistega posameznika, ki kot spreobrnjenec igra osrednjo vlogo v religijski konverziji, ampak celotnega kroga bližnjih, ki ga pri tem koraku spremljajo, naj si bo to od blizu ali daleč. Spreobrnitev s seboj prinese mnoge novosti. Za spreobrnjenca

najverjetneje pozitivne (k temu dotični navadno teži), za njegove bližnje pa takšno dejanje vsaj v začetni fazi pogosto pomeni vznemirjenje, zmedenost, tudi neodobravanje. Spreobrnitev zmoti ustaljeni tok življenja, kar je verjetno eden ključnih dejavnikov, da okolica pokaže svoj odpor. Do takšnih odzivov navadno prihaja, kadar se družba sreča z nečim novim, neznanim. Kadar je to novo povezano z negativnimi dogodki iz preteklosti pa sploh. Že ob kratkem razmisleku je torej jasno, da je religijska konverzija fenomen, ki je kompleksen in z več vidikov pomemben za posameznika in družbo. Fenomen, ki je vpet v sekvenco sprememb. Te občuti posameznik, na drugačen, pa vendar pogosto intenziven način, tudi njegovi bližnji. Zaradi svojega značaja je kontroverzen, kar ga dela intrigantnega in pomembnega ter postavlja na stopnico, ki jo je vredno raziskati.

1.1 HIPOTETIČNI OKVIR

1. Eden pomembnejših dejavnikov spreobrnitve posameznika je stanje čustvene ali kognitivne krize, ki vzpodbudi potrebo po iskanju tolažbe, vnovičnega smisla.
2. Motivacija posameznika vodi na pot religijske spreobrnitve. Motivi spreobrnjenecv so različni, kar posledično pomeni tudi razlike v vsebini in sekvenci dogodkov posamezne spreobrnitve.
3. Religijska spreobrnitev ne sovпада z značilnostjo trenutnega pojava pri Pavlovi spreobrnitvi na poti v Damask¹. Gre za kompleksen proces, tako na individualni kot kolektivni ravni.
4. Posameznik, ki se spreobrne, ob dosegu svojega cilja oz. umestitvi v duhovni, miselni in fizični prostor po katerem je stremel, na svoje življenje gleda dualistično – življenje, ki ga je živel pred in življenje, ki ga živi po spreobrnitvi, pri čemer drugo vrednoti kot boljše, pozitivnejše in polnejše v vseh pogledih.

¹ Apostol Pavel je bil pred spreobrnjenjem hud nasprotnik kristjanov. Jezus sam, ga je čudežno poklical za apostola, ko se mu je prikazal na poti v Damask, kjer je hotel nadaljevati s svojo protikrščansko dejavnostjo. V Damasku se je dal krstiti in postal zagrizen kristjan. Opustil je staro judovsko ime Savel in postal znan kot apostol Pavel. Pavlova spreobrnitev je za Jezusovim vstajenjem eden največjih dogodkov krščanske zgodovine.

2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

Religija je postavljena v osrčje družboslovnega raziskovanja, ki si prizadeva razumeti in razložiti pojave, ki igrajo ključno vlogo pri dinamiki razvoja in spreminjanja družbe. Ko se pojavijo ambicije po znanstvenem raziskovanju nekega pojava, pa se kot logično nadaljevanje pojavi tudi potreba po definicijah, ki bi obravnavani fenomen kolikor se da jasno opredelile. Religija ni in kot predmet znanstvenega preučevanja ne more biti le nek obči sistem, ampak je skupek pogledov, norm, vrednot in ritualov, ki so skozi določeno teologijo oz. doktrino navadno institucionalizirani v religijskih institucijah/organizacijah.

2.1 RELIGIJA: DEFINICIJE KOT OSNOVA RAZISKOVANJA

Posamezne discipline, družbene skupine in avtorji, pojem religije razlagajo na različne načine. Posledica so mnoge, v družbi obstoječe definicije religije, od laičnih, religijsko-cerkvenih, znanstveno-strokovnih, pa tudi oblastno-političnih. Med temi definicijami obstaja določen presek in tudi določena nasprotja, zlasti v družbah, ki ne pristajajo na enakopravnost religij. Nujni temelj strokovnega raziskovanja religije in religijskih pojavov je metodološki agnosticizem, kar pomeni, da mora znanstvenik morebitno nadnaravno, to je obstoj bogov, reinkarnacije, vstajenja, nebes, pekla...okrog katerega se konec koncev vrti celoten pojem religije, dati v oklepaj ob zavedanju, da omenjenega ne more empirično niti potrditi niti ovreči. Gre namreč za trditve, ki so izven dosega empiričnega raziskovanja in zato je potrebno v tem okviru pristopiti k objektivnemu raziskovanju religijskega fenomena. Sociologija je eno močnejših oz. vidnejših področij, ki se ukvarja s fenomenom religije, njenimi aspekti, vplivi na družbo in družbenimi vplivi na njo.

Čeprav religija ni bila privilegirana tema klasikov marksizma, pa so iz njega vendarle prišli ključni prispevki na temo religije, ki so izrazito zaznamovali sociologijo in njeno raziskovanje religijskega pojava ter predstavljajo malodane nepogrešljiv doprinos k razumevanju tega področja življenja, ki ga je nemogoče prezreti. Če le na kratko orišem osnove marksističnega pojmovanja religije, uvodoma gotovo lahko rečem, da gre za kritiko religije. »Religija kot človekov proizvod, religija kot dopolnilo obstoječega sveta (kot kompenzacija), religija kot način legitimiranja obstoječega« (Kerševan 1975, 30), so le nekatere izmed opredelitev religije Marxa in Engelsa, med katerimi sicer nobena zase ne tvori neke obče, zadovoljive definicije religijskega pojava, nam pa nudijo izhodišča za vpogled v marksistično

razumevanje religije in njegov doprinos k znanstvenemu proučevanju in teoriji religije v sociologiji.

Emile Durkheim je v uvodu svojega dela Osnovne oblike religijskega življenja (1912) podal definicijo religije, katere temeljna značilnost je, da religijske pojave kot religijske prepozna po tem, da objekte tega sveta razlikuje na svete in profane. »Religija je celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za »svete«, kar pomeni, da so na poseben način razločeni od ostalih in prepovedani – verovanj in praks, ki ljudi združujejo v eno moralno skupnost – cerkev« (Durkheim v Črnič 2003, 1009). V svojem funkcionalističnem pogledu religijo proučuje z vidika potreb družbe in jo tretira kot nekaj, kar prispeva k zadovoljevanju njenih potreb. S tem ko poudarja pomen kolektivnega čaščenja, ki se izraža preko religije, meni, da je religija tista, ki krepi kolektivno zavest, ki sestoji iz skupnih vrednot in moralnih prepričanj.

Oboji, funkcionalisti in marksisti izpostavljajo integracijsko vlogo religije, ki deluje kot zavora družbene spremembe. Weber je za razliko od njih, zlasti v svojem znamenitem delu Protestantska etika in duh kapitalizma (1905), dokazoval, kako lahko religija deluje ravno nasprotno, torej kot gonilna sila družbenih sprememb in napredka.

V znanstvenem preučevanju religije danes, lahko v grobem ločimo dva pristopa k definiranju religije, ki se jima ob koncu, kot pomoč pri razrešitvi nekaterih problematik, pridružuje še tretji.

1.) VSEBINSKE (SUBSTANCIALNE) DEFINICIJE

Ukvarjajo se z vprašanjem kaj je religija, kateri so elementi, ki ločijo religijske od ne-religijskih skupin. Te definicije so bolj specifične od funkcionalnih, eksplicitne glede vsebine religije, ožje, praviloma ekskluzivistične. Prihaja do jasnega ločevanja, kaj je religija in kaj ni. Temeljijo na zahodnem pogledu na svet in so bližje zdravorazumskim definicijam religije. Na eni strani so takšne definicije primerne v relativno stabilnih družbah. Prednost je specifičnost, zato so dobre za empirično preučevanje. Slabost je vezanost na zgodovino in kulturno okolje, ta problematika je jasno vidna pri nastopu religijskih sprememb in pri nekrščanskih religijah (McGuire v Črnič 2001).

2.) FUNKCIONALNE DEFINICIJE

Določajo funkcijo religije (npr. religija osmišlja življenje, je svetovni nazor ipd.) za posameznika in družbo. Te definicije so bolj inkluzivne, saj vključujejo veliko več pojavov. So mnogo širše od vsebinskih definicij in med religije včasih uvrščajo tudi pojave, ki niso religijski, celo ateizem, razne ideologije, nacionalizme... Že Durkheim je opozarjal na prisotnost religioznih elementov v popolnoma vsakdanjih, sekularnih družbenih dejavnostih, kot so šport, glasba... Te definicije so uporabne pri spreminjajočih se družbah, saj so smiselne pri preučevanju medkulturnih, transzgodovinskih, spreminjajočih se elementov religije, kar je obenem razlog, da so težje uporabne pri empiričnih raziskavah, saj se pri teh pojavlja potreba po bolj čistih definicijah. Funkcionalizem se sicer izkaže za bolj uporabnega, vendar imata oba pristopa očitne slabosti, zato v družboslovju vse bolj prevladujejo odprte definicije.

3.) ODPRTE DEFINICIJE

Te so zaradi slabosti prej omenjenih vedno bolj popularne v družboslovnih krogih raziskovanja religije. Izhajajo iz pojmovanja avstrijskega filozofa Wittgensteina, ki v svojem delu *Filozofija raziskovanja*, predstavi idejo družinskih lastnosti pojavov. Meni, da družbeni pojavi, ki nosijo skupno ime, nimajo nujno tudi skupnega bistva, so pa med seboj povezani s kompleksno mrežo družinskih podobnosti. Pri tem nobena posamična družinska lastnost ni nujna lastnost posamičnega pojava, vsak pojav pa vsebuje več družinskih lastnosti. Mnogi to razmišljanje aplicirajo na pojmovanje religije v smislu, da »imajo nekatere svetovne religije manj, druge več družinskih lastnosti, sama religija pa je »pojav z zabrisanimi robovi« (Smrke v Črnič 2001, 1012). Šele ti odprti pristopi omogočajo analizo novih religijskih gibanj.

Religijo je danes nujno preučevati iz različnih zornih kotov. Pričakovati, da bi razvili neko definicijo, ki bi bila univerzalno veljavna, je iluzija. Sicer pa kar se tiče sociologije, njen namen ni »ugotoviti (enkrat za vselej) kaj religija kot taka je, temveč poskušati doumeti logiko, ki poganja transformacije religijskega univerzuma, konkretno skozi družbeno-zgodovinske manifestacije« (Hervieu-Legere v Črnič 2001, 1013). Definicija religije mora biti dinamičen koncept in s tem upoštevati sledeče:

- *Zaobjeti mora široko področje religije, da ne bi že vnaprej zoževala raziskovalnega področja.*
- *Ne sme biti preveč ohlapna in neprecizna (mora omogočiti razlikovanje med religijskimi in ne-religijskimi fenomeni).*
- *Idejo o pomembnosti religije za človekovo življenje kot celoto mora pustiti ob strani.*
- *Ne sme se vezati na določena verovanja ali kulturne fenomene, ki se pogosto povezujejo s temi verovanji.*
- *Ne sme se lotevati vprašanj privatnosti ali javnosti religije.*
- *Ne sme že vnaprej presojati resničnosti ali zmotnosti religije.*
- *Ne sme presojati ali je religija za človeka škodljiva ali koristna (Ferré 1967, 44-55 v Črnič 1014).*

Le ob upoštevanju teh predpostavk lahko raziskujemo tudi nekonvencionalne oblike religije, ki sicer religijsko sliko z vnašanjem hitrih sprememb in drugačnosti v primerjavi s tradicionalnimi oblikami verovanj, delajo precej nepregledno in od raziskovalca zahtevajo posebno pazljivost in dodelanost v raziskovalnem pristopu.

2.2 RELIGIJSKE ORGANIZACIJE

Religijska prepričanja verniki pogosto izražajo preko religijskih organizacij. V našem okolju najštevilčnejša in zato nam večinoma tudi najbližja oz. poznana, je gotovo cerkev. Vendar pa cerkve še zdaleč niso edini tip religijskih organizacij. Eden prvih avtorjev, ki je skušal razlikovati verske organizacije, je bil Ernst Troeltsch. Vzpostavil je dihotomno (kasneje trihotomno) delitev, ki temelji na opozicijskem odnosu cerkev – sekta. Troeltscheva izvorna kategorizacija religijskih organizacij ni vsebovala denominacij, s katerimi so jo pozneje, zlasti zaradi spremenjene situacije na religijskem trgu v primerjavi s tisto, ki jo je preučeval Troeltsch, nekateri avtorji dopolnili. Na začetku 20. stoletja je tako s proučevanjem sodobne religijske situacije v ZDA pričel Niebuhr, ki je povzel in nadgradil Webrovo in Troeltschevo koncepcijo o prehajanju religijskih organizacij od sekt proti cerkvam, ter tipologijo dopolnil s konceptom denominacije. Nekateri so v svoje tipologije religijskih organizacij dodali še kulte. Obstaja torej kar nekaj poskusov kategorizacij religijskih organizacij, pri čemer se nobeden popolnoma ne ujema z množtvom vseh organizacij na trgu, pa vendar lahko na splošno razlikujemo tri glavne vrste religijskih organizacij. To so cerkev, denominacija in sekta, v nekaterih tipologijah pa zasledimo še kult (Črnič 2003).

CERKEV

Je dominantna oblika religijske organizacije, ki odraža in utrjuje obstoječi družbeni sistem in določa obče vrednote. Zanj je značilna univerzalnost ali vsaj poskus univerzalnosti, kar pomeni, da je namenjena vsem in bi svoj nauk rada razodela celemu svetu (v praksi pa dejansko obstajajo znatne manjšine, ki ji ne pripadajo in tudi manjšine, s katerimi je cerkev bolj povezana). Prav tako je značilna inkluzivnost članstva, kar pomeni, da je religijska pripadnost družbeno pripisana na podlagi geografskega območja kjer se rodimo, živimo, člani pa prihajajo iz vseh družbenih slojev. Po svoji naravi je cerkev konzervativna in pogosto tesno povezana z državo.

DENOMINACIJA

Za razliko od cerkve nima univerzalnega značaja v družbi. Pritegne pripadnike vseh slojev. Se ne identificira z državo in je naklonjena ločenosti cerkve in države. V nasprotju s sektami in cerkvami ne zahteva monopola nad religijsko resnico. Ponavadi je za denominacije značilna konzervativnost, čeprav je ponekod zaznati rahel odklon od širših družbenih vrednot. Nekatere denominacije svojim pripadnikom postavljajo določene omejitve (prepoved pitja alkohola ipd.). Z drugih vidikov pa je denominacija v svojih značilnostih precej podobna cerkvi, pozna prost sprejem novih članov in plačano hierarhijo uslužbencev.

SEKTA²

Termin sta v družboslovno analizo religije uvedla Max Weber in Ernst Troeltsch, oba nemška sociologa, ki sta na podlagi preučevanja evropskega krščanstva v 16. stoletju, ko so cerkve zajemale celotne nacionalne populacije in uživale široke privilegije, ki so jim jih podeljevale države, izoblikovala tipologijo religijskih organizacij na temelju dihotomije med cerkvijo in sekto. Danes je religijska situacija sicer precej drugačna kot takrat, zato ta tipologija ni več uporabna za analize sodobnih religijskih skupin, vendar pa je pomemben vir, ki pojasnjuje osnovno razliko. Kasneje so to tipologijo preoblikovali in nadgradili še drugi avtorji. Sekta je kontrastno s cerkvijo majhna, koherentna religijska organizacija, ki praviloma zavrača dominantno kulturo in nasprotuje, aktivno ali pasivno, obstoječi družbeni ureditvi. Zanj je značilna ekskluzivnost članstva, kar pomeni, da le to ni avtomatično ampak temelji na

² V anglosaksonskem svetu znana pod terminom *cult*.

zavestni odločitvi, določeni s pogoji in kriteriji. S strani članov obstaja močna identifikacija s sekto, goji se občutek drugačnosti in izjemnosti. Troeltsch ugotavlja, da so to majhne in močno povezane religijske skupine, ki jih ne privlačijo pripadniki vseh družbenih skupin (bolj se povezujejo z nižjimi razredi), obenem pa niso tesno povezane z državo. Od pripadnikov sekte se pričakuje, da se umaknejo iz življenja zunaj sekte in da so globoko vdani svojim verovanjem. Za razliko od cerkvene organizacije tukaj ni prisoten hierarhični sistem plačanih uslužbencev, osrednjo vlogo ima karizmatični vodja. Vstop v sekto je prostovoljen in ga ponavadi lahko izvede le odrasla oseba, praviloma pa za sekte velja tudi, da se imajo za nosilke edine prave resnice. »Besedo sekta pa sicer lahko slovenimo s terminom ločina, ki navadno pomeni razmeroma majhno in izključujočo skupnost. Zanj sta bistvena nauk in življenjska praksa, ki se odmikata od matične religije; od celotnega nauka iztrgajo le en del ter ga povežejo z lastnimi, dozdevno razodetimi verskimi prepričanji« (Škafar 1998, 9). Sekta je za oba avtorja dinamičen koncept, ki je povržen spreminjanju in se na koncu svoje poti lahko izteče v dva cilja – bodisi se izgubi v prevladujoči cerkvi ali pa sama dobi strukturne lastnosti cerkvene organizacije. Richard Niebuhr denimo meni, da lahko s terminom sekta označujemo samo prvo generacijo pripadnikov, saj je le ta sčasoma zaradi generacijskega efekta, mobilnosti članov, socialne integracije, rutinizacije karizme in birokracije, prisiljena v razvoj k denominacijskemu, kasneje pa še cerkvenemu tipu religijske organizacije (Haralambos in Holborn 1995, Črnič 2003).

Obstoječo tipologijo je dodelal britanski sociolog Roy Wallis, ki je religijske organizacije razdelil na podlagi dveh razsežnosti, to sta zunanja in notranja predstava, pri čemer je cerkvi, sekti in denominaciji dodal še novo obliko religijske organizacije, to je kult. Pri zunanji predstavi gre za to, kako določeno religijsko skupino dojema širša družba (ali velja skupina za ugledno ali deviantno), pri notranji predstavi pa misli na to, kako se religijska skupina dojema sama (morebiti kot edinstveno legitimna, da je edina nosilka religijske resnice ali kot pluralistično legitimna, pri čemer priznava različne poti do religijske resnice).

Tabela 2.1: Wallisova tipologija religijskih organizacij

	Ugledna	deviantna
Edinstveno legitimna	CERKEV	SEKTA
Pluralistično legitimna	DONOMINACIJA	KULT

Vir: Wallis v Črnič (2003, 122).

Razbrati je torej mogoče, da je sekta glede na zunanjo predstavo deviantna religijska organizacija, ki se dojema kot edinstveno legitimno, pri čemer naj bi bila ona edina nosilka religijske resnice. Po Wallisu so sekte »epistemološko avtoritarne« organizacije (Črnič 2003, 122). Glavna prednost njegove tipologije je upoštevanje družbenega konteksta v katerem se posamezne verske organizacije nahajajo, saj nikakor ne smemo zanemariti dejstva, da to niso le skupine delujoče v vakuumu in tako nedovzetne za zunanje vplive. V zakup je potrebno vzeti kompleksno mrežo družbenih odnosov, ki so-tvorijo karakter religijskih organizacij. Te se skozi čas spreminjajo, kar hkrati pomeni, da niso fiksirane v tej tipologiji, ampak so možni prehodi v različnih smereh (ibid).

Klasifikacije religijskih organizacij sta se lotila tudi ameriška sociologa Rodney Stark in William Bainbridge, ki opozarjata na problematičnost navedenih poskusov opredelitev in sta zlasti kritična do koncepta denominacije. Menita, da dodatek denominacij k razlikovanju med cerkvijo in sekto v teoretsko razpravo o tipologiji religijskih organizacij »prispeva k nejasnosti in negotovosti intelektualne sheme, ki naj bi bila trdna podlaga za analizo« (Stark in Bainbridge 2007, 129). Namesto idealnih tipov tako predlagata jasne definicije:

- 1.) CERKEV – *konvencionalna religijska organizacija*
- 2.) SEKTA – *deviantna religijska organizacija s tradicionalnimi verovanji in praksami, ki se oblikuje kot stranska veja že obstoječe religije (kot posledica delitve znotraj te religije)*
- 3.) KULT – *deviantna religijska organizacija z inovativnimi verovanji in praksami, ki so posledica kulturnega uvoza ali pa kulturnih inovacij* (Stark in Bainbridge 2007, 129).

3 NOVA RELIGIJSKA GIBANJA (NRG)³ – SEKTE?

Zlasti v laičnih krogih, pa tudi med strokovnjaki, v povezavi z novimi religijskimi gibanji pogosto prihaja do zmede v terminologiji. Zaradi pomanjkanja informacij, dolgotrajnega vpliva medijev ter proti-sektantsko nastrojenih akterjev, so popolnoma neškodljiva in korektna gibanja označena na način, ki konotira nekaj manjvrednega, slabega, celo nevarnega. Pa da se na tem mestu ne ustavljamo pri diskriminatornem odnosu, katerega tarča so NRG nemalokrat, raje razjasnimo osnovne pojme, ki so v strokovni literaturi precej jasno opredeljeni in bi se jih moralo na ta način uporabljati. Sekta in kult nista le nekaj nasprotnega cerkvi, nista črni pol nasproti belemu, nista slabo versus dobremu. Slabšalni pomen v vsakdanji rabi torej še zdaleč ne pojasni vsega in je predvsem zavajajoč. Pojma sekta in kult sta nastala znotraj judovsko-krščanskega kulturno-pojmovnega sistema, vendar v splošni rabi še danes pogosto označujeta množico religijskih skupin, ki so se intenzivno začele pojavljati v drugi polovici 20. stoletja. Takrat je namreč na religijskem trgu prišlo do precejšnjih sprememb. Zlasti na Zahodu so se pojavila številna nova religijska gibanja, pogosto azijskega izvora. Iz modernih, sekulariziranih okolij v ZDA, so se širila med srednje sloje zlasti mladih ljudi v velikih mestih zahodne Evrope. Problematično pri rabi obeh terminov je, da sta tekom časa pridobila tudi čustven naboj, nista vrednotno nevtralna, konotirata nekaj manj vrednega, prihaja do spojitve terminov. Tako sta izgubila teoretsko vrednost in hkrati postala socialno orožje, ki je vezano zlasti na boj proti destruktivnim sektam. Tem se neredko očitajo ekonomsko izkoriščanje, finančne goljufije in politične spletke, trgovanje z orožjem in mamili, celo umori, duševna okrutnost, namerno odtujevanje pripadnikov od njihovih družin, goljufivo novačenje, škodljiv način življenja (življenjski stil), prehranjevanja, spolne zlorabe, obredne zlorabe otrok, pranje možganov..., javnost pa jim pogosto oporeka status »pravih« religij. Na splošno pa so novoverska gibanja zelo raznolika in jim težko najdemo skupni imenovalce, zato jih je praktično nemogoče stlačiti v neko ozko, na novo opredeljeno definicijo, ki bi v celoti zajela vse njihove značilnosti. Zaradi te problematike so se avtorji in raziskovalci konec 70ih začeli posluževati izraza NRG, ki je precej ohlapen, obenem ne popolnoma nedvoumen, kar se tiče nevtralnega tona pa zagotovo primernejši (Črnič 2003).

³ V anglosaksonsem svetu znana pod imenom New Religious Movements (NRM).

3.1 KAJ SO NRG

NRG je na področju raziskovanja religije pa tudi v javnih debatah, danes pogosto rabljena sintagma. Obstajajo številni poskusi opredelitve termina, gotovo pa je, da le ta ni popolnoma neproblematičen. Močna kritika gre na račun pridevnika *nova*, saj večina gibanj, ki jih umeščamo pod NRG, to nikakor niso. Omenjene religije oz. gibanja v večini niso tabula rasa, ki svojo teološko tradicijo gradijo na popolnoma novo postavljenih temeljih. Mnoga med NRG namreč vsebujejo elemente že uveljavljenih, tradicionalnih religijskih pogledov z določeno nadgradnjo oz. preoblikovanjem. Novodobne religije so torej odraz globalne religijske in kulturne diverzitete, nove pa so zlasti v tem, da religij, religijskih skupnosti v takšni obliki poprej, torej do druge polovice 20. stoletja, nismo poznali. Na tem mestu velja razčistiti tudi morebitne nejasnosti glede termina New Age in njegovega enačenja z NRG. New Age ali Nova doba se je začela kot neke vrste kontrakultura v 60ih letih 20. stoletja, v svojih prvih oblikah je denimo znana kot hipijevstvo. Je fluiden pojav, ki ga je težko, če že ne kar nemogoče opredeliti. »Duhovno tržišče« (Van Hoove v Potrata 2001, 145), ki je v literaturi po mnenju nekaterih primernejši sinonim za New Age, je polje posameznikov novodobnikov, ki niso vpeti v organizacijo, ne poznajo hierarhične ureditve, niti bitja (nadnaravnega ali tuzemskega), ki bi ga častili. Nova doba je torej

eklektično in sinkretično duhovno gibanje, v katerega običajno uvrščamo zelo raznovrstna in včasih med sabo tudi radikalno različna gibanja in dejavnosti. Pod to oznako najdemo zelo različne skupine, kot so npr. ekološke, psihoterapevtske; skupine, ki črpajo iz starodavnega ezoteričnega in okultnega učenja Zahoda in Vzhoda, pa tudi astrologijo, numerologijo, niz dejavnosti alternativne in komplementarne medicine, dejavnosti, kot so npr. zdravljenje s kristali, kanaliziranje (channelling), rebirthing, komunikacija z naravo, oblike pozitivnega mišljenja itd (Črnič 2007).

Čeprav se mnogim zdi, da jih ne družijo prav nič, pa nekateri avtorji opozarjajo na skupne točke novodobnikov: prizadevanje za doseganje osebne in družbene transformacije, doseganje avtentičnega *jaza*, pa vse do vere v reinkarnacijo ipd. (Potrata 2001). Kar je morda še pomembnejše in jih izrazito ločuje od NRG je dejstvo, da »novodobniki nimajo eksplicitnega sistema tistega, v kar verjamejo in po čemer se ravnajo. Nasprotno, radi podarjajo, da ni treba verjeti v nič in da je za njih najpomembnejše tisto, kar delajo in sami izkusijo ali dobijo kot »intuitivni« uvid« (ibid, 1146). Tako lahko pri privržencih New Age-a govorimo bolj o nekih

prepričanjih, kot o verovanjih, oz. o veri brez pripadanja. Izenačevanje New Age-a z NRG torej ni le nesmiselno zaradi očitnih razlik, ki jih mnogi radi spregledajo, ampak je tudi napačno.

Elizabeth Arweck je v nekaj točkah predstavila, kaj je tisto, zaradi česar je pridevnik *nova* v sintagmi NRG upravičen in primeren:

1. Način na katerega kombinirajo ideje in prakse za svoja učenja in kako te ideje aplicirajo v razvoj svojih organizacij. NRG so pogosto označena kot sinkretična, saj elemente za svojo doktrino oz. nauk črpajo iz različnih tradicij, pri tem pa jih pri podajanju okolici ustrezno retorično opremijo.
2. Karakteristike ljudi, ki jih NRG pritegnejo – obstaja kar nekaj dokazov o tem, da so to pogosto relativno mladi, izobraženi, večinoma pripadniki srednjega razreda, ki jih družijo odprtost do religijskih oz. duhovnih idej. Religijske skupine, ki so delovale še pred pojavom NRG, se večinoma povezuje s pripadniki, ki so deprivilegirani (zlasti na področju socialnega in ekonomskega statusa).
3. NRG so vidna zlasti skozi množično uporabo sodobne telekomunikacijske tehnologije in transporta, preko česar se predstavljajo ljudem. Precej so jih izpostavila tudi množična poročanja medijev.
4. Novost je tudi nasprotovanje, s katerim so se srečala NRG. Proti-sektantska gibanja⁴, so proti NRG sprožila pravo gonjo in do neke mere uspešno zasadila seme skrbi in strahu med javnostjo, oblastjo, vladnimi agencijami in drugimi.
5. NRG so vzbudila nenavadno veliko pozornosti v akademskih krogih in mnogi raziskovalci so se aktivno podali v študij fenomena, ki ga prej niso poznali.
6. NRG so se pokazala kot organizirane skupine, ki preko komunikacijskih kanalov znajo predstaviti svoje poglede in se kredibilno zagovarjati pred obtožbami protisektantov (Arweck 2006).

Noviteta je torej pojav organizirane skupine, ki se je pojavila na Zahodu in ne doktrina posameznega NRG. Tako je npr. Evropski parlament zaradi konfuzije termin NRG zamenjal z »nove organizacije, delujoče pod zaščito religijskih teles« (*new organizations operating under the protection afforded to religious bodies*) (Arweck 2006, 34). Še vedno se sicer pojavljajo

⁴ V anglosaksonskih deželah znana pod imenom ACM (anti-cult movement), sestavljena iz posameznikov in skupin, katerih cilj je opozarjanje javnosti na nevarnosti NRG za družbo in posameznika.

dileme o tem, kako novo mora gibanje dejansko biti, da ga lahko prištevamo med NRG, med raziskovalci pa obstaja neko splošno, bolj ali manj sprejeto soglasje o tem, kaj je tisto novo, kar NRG loči od drugih skupin. Sicer pa se kritike termina NRG nanašajo tudi na preostali del sintagme, tj. *religijsko* in *gibanje*. Nekateri se celo sprašujejo ali so res vsa NRG religijska? Nekatera se tega močno oklepajo in se borijo, da bi bila priznana kot taka, spet druga (npr. TM) pa si ta status odrekajo in se predstavljajo kot sekularna (ibid).

Omenjene dileme s svojim pristopom k obravnavanemu, do neke mere razrešuje priznana preučevalka religije iz Velike Britanije, Eileen Barker, ki pravi, da med NRG uvrščamo skupine, ki

so se pojavile v današnji obliki po 2. svetovni vojni in so religijske v tem smislu, da ponujajo religijski in filozofski svetovni nazor, ali pa ponujajo način za doseg kakega višjega cilja (kot npr. transcendentalno znanje, duhovno razsvetljenje, samospoznavanje ipd.). Termin tako uporabljamo za označevanje skupin, ki svojim članom nudijo dokončne odgovore na osnovna vprašanja (življenjski smisel, posameznikovo mesto v svetu ipd.) (Barker v Črnič 2003, 131).

Obenem je Barkerjeva sistematično opredelila tudi značilnosti NRG v smislu oblike in vsebine. Pravi, da so za NRG značilni-e:

- majhnost
- atipična zastopanost populacije (mladi, nadpovprečno izobraženi, relativno dobro materialno preskrbljeni predstavniki srednjega sloja)
- članstvo prve generacije (bolj entuziastično)
- karizmatični voditelji
- nov verski sistem (jasen in manj dvoumen od etabliranih religijskih tradicij)
- delitev na *njih* in *nas* (črno-bel pogled na svet)
- sovražnost okolja do NRG

Pri tem opozarja, da to velja le še za nekatere, bolj nove skupine, saj NRG skozi čas doživljajo spremembe, v katerih se v nekem smislu približujejo oblikam tradicionalne religije. Ob širitvi, tako geografski kot številčni, NRG doživljajo mnoge organizacijske spremembe:

- Porast v številu članov (spremembe v samem ustroju gibanja, v religijski doktrini in praksah, v načinu življenja njegovih pripadnikov, v odnosih z okolico ipd.).
- Spremembe v strukturi članstva (s časom struktura članstva postaja vse manj atipična).
- Izziv druge generacije.
- Spremembe v načinu vodstva in v tipih avtoritete (manj karizmatičnih, skupinskih, več bolj birokratskih oblik vodenja).
- Modifikacije verovanjskega sistema – doktrine (običajno postane bolj razdelana in kompleksna, manj ekskluzivistična in absolutistična).
- Upadanje ekstremov v življenjskih stilih in brisanje meja med člani gibanja in ostalimi pripadniki družbe.
- Spremembe odnosa okolice do NRG (vzpostavljanje dialoga in medsebojnega prilagajanja med NRG in družbo) (ibid, 132-133).

Ob boljšem spoznavanju določenih NRG so nekateri avtorji sestavili klasifikacije, ki bi človeku omogočile večji pregled nad ponudbo, ki je na voljo na trgu NRG. Pri nobeni izmed klasifikacij pa se ne moremo sto odstotno zanašati na popolno in pravilno podobo NRG v svetu, saj je število teh, še bolj pa katera verska oz. duhovna gibanja dejansko spadajo med NRG, praktično nemogoče določiti⁵, k čemur prispeva tudi še vedno nepopolna, povsod veljavna in sprejeta definicija NRG. Sicer pa je med bolj znanimi, uporabljenimi in citiranimi Wallisova tipologija NRG. Oblikoval je tri idealne tipe, v katere je posamezna NRG mogoče uvrstiti, pri čemer pa je v mislih potrebno ohraniti dejstvo, da se le ta skozi posamezne faze razvoja lahko prestavljajo iz enega idealnega tipa v drugega.

SVET ZAVRAČAJOČA (*world-rejecting*)

NRG so v svojih prepričanjih in delovanju »bolj religijska«, kakor svetu pritrjujoča NRG. Posedujejo jasno koncepcijo o bogu, kot osebni entiteti, obenem pa je bog jasno ločen od človeka in do njega gojijo velika pričakovanja. Svet dojemajo kot v osnovi pokvarjen, družbeni red pa kontrasten tistemu, ki bi bil po božjih načrtih. Ta gibanja obsojajo urbano industrijsko družbo in njene vrednote, zlasti pa prezirajo ocenjevanje posameznikov, ki temelji na akumulaciji bogastva in vzorcih potrošnje. Želijo se ločiti od materialistično

⁵ zato je sintagmo potrebno uporabljati »znotraj meja zdravega razuma« (Barker v Črnič 2003).

nastrojenega sveta in živeti bližje bogu, obenem pa menijo, da bi lahko ta svet kasneje spremenili.

Ni se potrebno zanašati na tovarne, filme, veleblagovnice ali nočne klube, da bi bili srečni; živimo lahko mirno in srečno zgolj z malo več kot nekaj zemlje, kravami, v povezanosti z vdanimi (pripadniki) v transcendentalni atmosferi Zavesti Krišne (Back to Godhead v Wallis v Dawson 2003, 41).

Močno je prisoten sentiment o koncu sveta, ki bo ob tem očiščen vsega slabega, na njem pa bodo vsi pripadniki zaživel v miru in ljubezni. Opazno je torej zavračanje zunanjega sveta, zlasti sekularnih institucij. Idealno-tipsko so epistemološko najbližje avtoritarni sekti oz. sistemu, imajo se za ekskluzivne nosilce verskih resnic, vladajo stroga pravila, komunalno življenje, stroga ločenost od zunanjega sveta. Takšno gibanje je zelo podobno totalni instituciji, kjer se od posameznika pričakuje, da se bo gibanju popolnoma predal, kjer ga bo vodila poslušnost, cilj pa mu bo služiti in v dobro gibanja doprinesti k oblikovanju kolektivne identitete. Takšna gibanja so pogosto dojeta kot kontroverzna religijska gibanja, tudi kot samodestruktivna, saj je fizično nasilje znotraj gibanja pogost, sčasoma celo normalen način doseganja družbene kontrole. Primeri takšnih NRG so: Božji otroci (*Children of God*), Združitevna cerkev oz. muniji (*Unification Church - moonies*), Tempelj Ljudstev (*People's Temple*), Skupnost za zavest Krišne (*ISKCON*).

SVETU PRITRJUJOČA (*world-affirming*)

NRG se v tem primeru nahajajo na popolnoma drugi strani kontinuuma. Značilno jim je oporekanje religijskega statusa, saj niso religijska v konvencionalnem pomenu besede. Ne poznajo cerkve, kolektivnih ritualov čaščenja, ni razvite teologije oz. etike. Svet vidijo skozi bolj naklonjene oči. Posameznik ni dojet kot grešnik, izvorni greh je zgolj njegova nevednost, zato pa je cilj osvoboditev posameznika, odrešitev iz spon nevednosti ter sprostitev psihičnega, mentalnega in duhovnega potenciala, za kar ponujajo nove načine. Pripadniki ne pričakujejo umika od sveta in njegovih vrednot, ampak se želijo naučiti kako te vrednote lažje doseči, kako zaživeti bolj polno. Poudarjena je individualna odgovornost posameznika za njegovo srečo in zadovoljstvo.

Svoboden si v tem, da se spremeniš...in narediš iz sebe karkoli želiš. Srečen, žalosten, lep, grd, bogat ali reven, sproščen ali nemiren boš toliko, kot se boš sam odločil (Dannenberg v Wallis v Dawson 2003, 56).

Etosu in prepričanjem NRG iz te skupine so skupne tri dimenzije, ki vodijo njihove pripadnike: sposobnost spopadanja z zahtevami, ki jih pred nas postavlja moderni svet oz. spopadanje z dilemami individualnih dosežkov, druga se navezuje na rešitev iz spon in vezi družbenih vlog, sposobnost osvoboditve in dosego »pravega jaza«, tretja pa pripadnike vodi na pot spopadanja s prevladujočim občutkom samote, ki jo prinaša življenje v moderni družbi. Osredotočeni so na sedanost, pomemben je svet tukaj in zdaj. Primeri svetu pritrjujočih NRG so Gibanje človeškega potenciala (*Human Potential Movement*), Transcendentalna meditacija (TM), Soka Gakkai, Scientologija, Gibanje notranjega miru (*The Inner Peace Movement*).

SVETU PRILAGAJOČA (*world-accommodating*)

Te vrste NRG ne zavračajo družbenih norm, vrednot, vendar učijo, da je svet skrenil s prave poti. Zlasti so kritični do prevladujočih religijskih institucij, češ da so izgubile svojo vitalnost. Rešitev vidijo v družbeni obnovi, cilj niso direktne družbene spremembe. Prepričanja in prakse so orientirane personalistično, obenem pa ima oblika praks in čaščenja karakteristike kolektivnega. Primere takšnih NRG najdemo med Binkoštniki, Soka-Gakkai, Neo-Pantekostalizmom, Karizmatičnim obnovitvenim gibanjem (*Charismatic Renewal Movement*)...

Ta in vse druge obstoječe klasifikacije NRG, ki jih tukaj ne bom navajala sicer dajejo neke iztočnice glede tega, kar je določenim NRG skupno. Jasno je, kot je omenila že Barkerjeva, da določene podobnosti med NRG so, vendar se je ob tem potrebno zavedati, da med njimi kljub temu obstajajo velike razlike. Kako se gibanja dojemajo sama, kako izvajajo svoje prakse, obrede, doktrine in nauki, ki jih podajajo svojim privržencem...vse to so specifike, ki vsako NRG delajo drugačno in edinstveno. Na trenutke se lahko celo zdi, da ne govorimo o isti vrsti skupin, zato je nujno, da kljub temu, da jih obravnavamo pod skupnim imenom, NRG, ne pozabimo, da je pojem izredno širok in da je v tem primeru neprimerno in popolnoma nestrokovno, da okolici pogosto sploh ni mar za še kako očitne razlike in jih vse skupaj vrže v isti koš, ki mu navadno ni dobro hoditi preveč blizu (Wallis v Dawson 2003).

3.2 ČLANSTVO V NRG

Član⁶, pripadnik⁷, simpatizer⁸...Pojmi so si po eni strani zelo blizu, spet po drugi pa so med njimi razlike, ki zahtevajo ustrezno ločevanje pojmov. Četudi uspemo doreči koga lahko dejansko označimo za člana nekega religijskega gibanja, se potem odpirajo nova vprašanja o tem ali je ta t.i. *full-time* član, *part-time* član...Nekatera NRG pa formalnega članstva sploh ne poznajo, v tem primeru o njih lahko govorimo zgolj kot pripadnikih neke skupine. Tako bi lahko člane definirali kot tiste pripadnike skupine, ki so evidentirani v registru, ki ga o članstvu vodi določena skupina, zgolj kot pripadnike tiste, ki so neformalni člani skupine in se o njih ne vodi natančna evidenca, oboji pa seveda bolj ali manj aktivno prisostvujejo pri obredih in drugih aktivnostih skupnosti in kar je najpomembneje, v doktrini, ki jo podaja in uči skupnost vidijo določen smisel, ki je verjetno tisto, kar jih z njo tudi najbolj povezuje. Simpatizerji so ljudje, ki dejansko niso člani skupine, ji ne pripadajo, ampak zgolj simpatizirajo z njenimi pogledi, nauki, aktivnostmi...in jih na takšen ali drugačen način morda tudi vključujejo v svoje življenje. Sicer pa kot rečeno, mnoge religijske skupine ne vodijo formalne evidence o članstvu, a kljub temu govorijo o svojih članih, tako da bom v nadaljevanju govorila bodisi o članih, bodisi o pripadnikih NRG, pri čemer bosta besedi uporabljeni kot sinonim, ker v tem primeru takšno razlikovanje niti ni toliko pomembno. Članstvo v NRG je torej še eno izmed vprašanj, ki nima dokončnega odgovora in bo najverjetneje vedno ostalo odprto. Glede dejanskega števila vseh pripadnikov, ki so vključeni v to ali drugo NRG, se v literaturi pojavljajo tako različne ocene, da bi vse, kar bi na tem mestu rekli, ne bilo nič drugega kot ugibanje. Tudi v Sloveniji, ki je napram ostalim državam izrazito majhna in potemtakem podatkovno bolj ali manj lahko obvladljiva, zanesljivih podatkov o tem, koliko ljudi dejansko deluje v NRG, ni. Razlogov za ta manjko v vsem obstoječem gradivu na temo NRG je več in so precej kompleksni.

Aleš Črnič je v svoji podrobni študiji gibanja Hare Krišna (v Sloveniji) o številu pripadnikov povedal sledeče:

Odgovor na vprašanje o številu pripadnikov slovenskega gibanja Hare Krišna ni tako preprost, kot bi se nemara zdelo. Sama skupnost ne vodi natančne evidence o članstvu, poleg tega pa tudi ni jasnih kriterijev, glede na katere bi lahko določili, kdo je sploh član skupnosti. So člani samo iniciirani pripadniki, ali je dovolj, da posameznik veruje

⁶ kdor je vključen v kako skupnost, organizacijo skupino

⁷ kdor je vključen v kako skupnost, redko pristaš, zagovornik

⁸ simpatizira s kom; pristaš, somišljenik (SSKJ).

v Krišno? Mora član nujno aktivno praktimirati to svoje verovanje (redno izgovarjati maha mantra, častiti podobe božanstev na oltarju ipd.)? Kaj je s tistimi bhaktami, ki so formalno iniciirani v skupnost, vendar so se od nje v zadnjih letih oddaljili (se ne udeležujejo tempeljskega čaščenja niti drugih dejavnosti skupnosti)? (Črnič 2005, 110).

Vsa ta problematika glede članstva pa ne velja samo za gibanje Hare Krišana, ampak bolj kot ne tudi za vsa ostala NRG. Članstvo v NRG bi lahko opisali kot skupek koncentričnih krogov, pri katerem središčni krog tvorijo t.i. jedrni člani (pod te bi navadno šteli vodjo-e in še nekaj posameznikov, ki so jim blizu in tvorijo temelj skupnosti), ki so gibanju tudi najbolj predani. Zunanji krogi pa ponazarjajo vedno šibkejšo pripadnost (to so občasni člani, simpatizerji, prijatelji skupnosti...) (Arweck 2006).

3.3 ODNOS MED NRG IN DRUŽBO

»Ne glede na dejstvo, da ima postmoderna družba visoko toleranco do različnih modelov mišljenja in delovanja, se kaže tudi določena oblika naravnosti k stigmatiziranju pripadnikov alternativnih religij, posebej še, če ti »ogrožajo« politično stabilnost ali etos avtonomnega individualizma« (Volarič 2001, 1040). NRG že od svojega začetnega pojavljanja na religijski sceni žanjejo polarizirana mnenja, neizpodbitno pa je, da so deležna številnih kritik. Takšno vedenje je značilno zlasti za religijsko, etnično, kulturno... homogena okolja, saj jih mnogi doživljajo ne le kot moteč faktor v družbi, temveč celo kot izjemno nevarno grožnjo. V primerjavi s konvencionalnimi oblikami verovanja, so v mnogih okoljih v neprimerljivo slabšem položaju, kar se tiče odzivov okolice. »Dojemanje sekt v povezavi s »patologijo verovanja«, ustvarja razliko v odnosu javnosti do skupin, ki veljajo za pristno religiozne (ker so povezane z »glavnimi organiziranimi religijami« in skupin, pri katerih ta povezava ne obstaja (in ki so si svoj »religijski« status domnevno prisvojile na nezakonit način)« (Hervieu Leger v Črnič 2001, 1093). Da so bila na začetku svojega pojavljanja deležna pomislekov in neodobravanj se zdi dokaj razumljivo, saj smo ljudje do novega navadno res nekoliko nezaupljivi, verjetno toliko bolj, ko gre za nekaj tako pomembnega (to naj bo na tem mestu oznaka za osebno, družbeno, duhovno, tradicionalno...), kot je religija. Nekatera gibanja pa so sedaj prisotna že desetletja, opravljeno je bilo mnogo raziskav, njihovo delovanje je mnogo bolj transparentno kot nekoč, pa vendar bojazen še vedno obstaja. NRG so še vedno vse prepogosto označena z etiketami v stilu, da gre za čudake, sataniste, nevarne

sekte... Seveda govorim o laičnih izjavah, ki pa jih neredko, sicer zavutih v navidezno lepši paket, prodajajo tudi mediji, da ne omenjam stroke, kjer je kljub javni ovržbi, teza o pranju možganov še kako prisotna.

Dejstvo je, da so se pod okriljem verskih skupnosti, ki jih štejemo pod NRG zgodile strašne tragedije⁹, ki gotovo opominjajo na dejstvo, da v družbi delujejo skupine, ki so deviantnega značaja in lahko na ljudi delujejo pogubno. Takšni dogodki nam dajejo vedeti, da je potrebno biti previden na vsakem koraku, zlasti če se odločamo za pridružitve kakšni skupini, pa naj si bo ta religijske ali kakšne druge narave. Vendar pa bi bilo krivično, da zaradi teh dogodkov vse skupnosti, gibanja ali kakorkoli jih že imenujemo, vržemo v isti koš in jim brez globljega vpogleda prilepimo negativen predznak. Kritike so namreč pogosto neutemeljene in izhajajo iz nekaterih apriornih, mitskih predpostavk, na kar je opozoril harvardski teolog Harvey Cox, ki navaja pet tipičnih mitov, na katerih običajno temelji preganjanje religijskih skupin:

- 1. Mit o prevratniškem, subverzivnem delovanju, po katerem preganjani »krivoverci« ali člani »sekte« ogrožajo obstoječi družbeni red/državo, monarhijo, sodno oblast, družino ali kako drugo družbeno priznано ustanovo. Zato jih označijo za prevratnike, s tem pa upravičijo versko preganjanje.*
- 2. Mit o orgijah kontroverznim religijskim skupinam pripisuje razne orgiastične dejavnosti, ki so v ostrem nasprotju z obče sprejetimi družbenimi normami. Za zgodnje kristjane so verjeli, da jedo človeško meso in pijejo kri, judje naj bi v srednjem veku ugrabljali in jedli majhne krščanske otroke, pogoste so govornice o raznih spolnih ekscesih pripadnikov religijskih skupin ipd. Podobni miti so očitno še zmeraj prisotni, kar kaže na njihovo trdovratno zasidranost v družbi.*

9

1. TEMPELJ LJUDSTEV, 1978 v Gvajani (Jonestown) 913 pripadnikov stori skupinski samomor
2. DAVIDOVCI, 1993 v Texasu (Waco) 51 dnevno obleganje in napad, v ognju umre 80 ljudi
3. VRHOVNA RESNICA, 1995 v Tokiu napad na podzemno železnico, umre 12 ljudi, več tisoč ranjenih
4. RED SONČNEGA TEMPLJA, 1994-97 v Franciji, Belgiji, Švici, Fr. Kanadi 74 ljudi v posebnih obredih umre
5. NEBEŠKA VRATA, 1997 v ZDA 39 ljudi naredi obredni samomor
6. GIBANJE ZA OBNOVO 10 BOŽJIH ZAPOVEDI, 2000 v cerkvi v Ugandi se zažge 530 ljudi, po preiskavi najdejo okrog 1000 trupel (Introigne 2001).

3. *Mit o licemerstvu, po katerem pripadnikom deviantnih religijskih skupin ne gre verjeti, saj naj bi bili za dosego svojih ciljev pripravljene storiti karkoli. Ta mit je še posebno trdovraten in povzroča nezaupljivost do preganjanih religijskih skupin. Na ta način se okoli določene religijske skupine ustvari komunikacijska blokada, ki povzroči, da se skupina iz družbe umakne (v naslednjem koraku pa družba to skupino obtoži zaprtosti in sovražnosti).*
4. *Mit o zaklinjanju predstavlja pripadnike kontroverznih religijskih skupin kot žrtve zlih sil, urokov, hudiča ipd. Včasih so predstavljeni kot žrtve, pogosto pa kot predstavniki demonskih sil.*
5. *Mit o dobrotljivem inkvizitorju prikazuje ukrepe, ki jih družba izvaja nad pripadniki preganjanih skupin, kot dobronamerne in dobrodejne za same pripadnike. Le ti naj bi namreč živeli v zmoti, bili naj bi zavedeni, postali naj bi žrtve hudobnih sil, zato jih je potrebno ozdraviti in jim spet omogočiti normalno življenje. V srednjem veku so sežigali čarovnice in izganjali hudiča, v sodobnih družbah pa so eksorciste zamenjali z deprogramerji¹⁰ (Črnič 2003, 118).*

3.4 MEDIJSKA SLIKA NRG

»Mladoletnica iz Ljubljane je zabredla v skupnost Hare Krišna, zdaj pa se je za njo izgubila vsaka sled – Obupana starša jo iščeta in trpita v večnem strahu, ali je sploh še živa – Starši so se končno odločili spregovoriti, v uredništvu pa imamo še nekaj presunljivih zgodb« (Slovenske novice v Črnič 2005, 145).

Generator prepričanj je zmeraj tudi medijski lobi, ki je eden glavnih kreatorjev negativne podobe NRG. Na kakšen način prispeva h kontroverzni konotaciji NRG v javnosti, je raziskoval britanski sociolog James Beckford. Na podlagi analize člankov iz angleškega časopisja med leti 1975 in 1985 je prišel do ugotovitev, da mediji ne le vzdržujejo negativno podobo NRG v družbi, temveč jo s svojo močjo tudi producirajo. V šestih točkah je strnil svoje ugotovitve, ki dokazujejo, da zaradi potrebe po ustvarjanju novic, pri katerih se senzacionalizem najbolje prodaja, mediji pogosto prevzamejo mnenja protisektantskih skupin, kar pomeni, da je objektivnega poročanja na to temo zelo malo, posledično pa se srečujemo z velikim razkorakom med medijsko sliko in rezultati raziskav.

¹⁰ Predstavljeno v filmski drami Holy Smoke (1999).

1. Konflikt kot privlačna novica

NRG pri medijih niso najbolj priljubljena tema, a se situacija spremeni, ko v povezavi z njimi vznikne konflikt. Objave so navadno posplošujoče naravnane, kar jim daje izgovor za preiskovanje drugih NRG, ki z dotičnim konfliktom sploh niso povezane. Tako se razvijejo zastrašujoče zgodbe o grozno nevarnih sektorjih, ki jih mediji pod vplivom množičnih komunikacij izbrskajo in pred njimi svariijo nemočno javnost tudi tam, kjer za to sploh ni potrebe.

2. Konflikt kot leitmotiv

Konflikt je leitmotiv, ki povezuje medijsko poročanje o NRG in ga najdemo v domala vseh objavah. Vnašajo ga tudi v zgodbe, ki neposredno niso povezane s problematičnim dogodkom in sicer tako, da poročanje navežejo na minule pripetljaje, ki bi jih lahko označili za konfliktne.

3. Izmenjava referenc o konfliktu

Medijski prostor je množičen, o aktualnih dogodkih nas obveščajo TV, radio, internetne strani in še kaj bi se našlo. Ti se pri poročanju o NRG pogosto poslužujejo medsebojnih referenc. Objava časopisnih naslovov pri televizijskih poročilih ipd., daje gledalcu vtis resničnosti zgodbe, saj je ta bila že poprej objavljena v medijih.

4. Konflikt se hrani z zgodbami o konfliktu

Medijski poročevalci se pri svojih zgodbah o NRG pogosto zanašajo na informacije, ki jih posredujejo bivši člani ali kakšni drugi protisektantsko usmerjeni posamezniki. Tako se pogosto ustvari neke vrste naveza med mediji in protisektanti, poročanje izgubi objektivnost, nekontroverzno poročanje pa je na minimumu.

5. Konflikti, novinarji in nadzor

Če je poročanje o določeni stvari dovolj vztrajno in povrh vsega še vznemirjujoče za javnost, se navadno pripeti, da morajo oblasti nekaj ukreniti. Agenti družbene kontrole se znajdejo pod

pritiskom in nimajo priložnosti jasnega razmišljanja in razumnega ravnanja. Tako se zgodi nepravilno posploševanje destruktivnih oznak in posledično lahko prihaja do nepotrebnih paničnih akcij.

6. En konflikt lahko skriva drugega

Konflikti se prodajajo, kar mediji spretno izkoriščajo. Le ti delajo NRG zanimive in zato jih je potrebno malodane poiskati. Ko se osnovni konflikt izčrpa in poročanje o njem ni več aktualno, na plan stopi v prejšnjega »ugnezden« konflikt, vse skupaj pa je začaran krog v katerem mediji uspešno širijo negativno podobo o NRG (Beckford v Črnič 2003, 127-128).

Beckford pa novinarskega dela ni le grajal, pripisuje mu namreč tudi pomembno vlogo pri dostopu do informacij, ki jih morda zaradi narave določenega gibanja ne bi imeli, prav tako ima včasih zasluge za resnična razkritja kriminalnih dejavnosti povezanih z NRG. Kar je najpomembneje, meni, da je vloga raziskovalnega novinarstva v demokratičnih družbah ena ključnih, hkrati pa kritično opozarja, da ima

javnost pravico od novinarjev pričakovati, da so bolj metodični, da znajo (med različnimi NRG) delati razliko, ter da so pri portretiranju novih religijskih gibanj bolj previdni in nepristranski kakor običajno. Njihova refleksna kategorizacija teh gibanj kot problematičnih in konfliktnih ni le polna predsodkov in lena, temveč tudi neposredno pripomore k nevednosti v javnosti ter manj kot nepristranskemu odnosu družbenih organov kontrole do teh gibanj. Oportunističen odnos, ki ga mnogi novinarji vzdržujejo s protisektantskim gibanjem, je zanje lahko izgovor, da svoje raziskave ne opravijo korektno (Beckford v Črnič 2003, 129).

3.5 NRG V SLOVENIJI

Enako kot drugod po svetu, smo v Sloveniji prav tako priča ekspanziji novih religijskih in duhovnih gibanj. Čeprav večina prebivalstva po svoji veroizpovedi uradno še vedno pripada rimo-katoliški cerkvi, se na religijskem trgu iz leta v leto pojavljajo nova religijska gibanja, medtem ko nekatera tako rekoč čez noč izginejo. Uradno je bilo v Sloveniji do leta 2007 registriranih 43 verskih skupnosti¹¹. Dve tretjini med njimi bi lahko uvrstili med NRG

¹¹ Podatki dostopni na vladni spletni strani Urada za verske skupnosti RS.

(<http://www.religije.info/NoveReligije/index.htm>). Seveda pa vsa dejansko obstoječa religijska/duhovna gibanja tako kot drugod po svetu, tudi pri nas niso registrirana pri Uradu za verske skupnosti, temveč delujejo kot društva ali celo kot formalno neorganizirane interesne skupine brez statusa pravne osebe. Smrke govori o nekaj desetinah NRG pri nas, številčnost njihovih pripadnikov ocenjuje na deset tisoč, pa vse do nekaj sto tisoč (upoštevaje tudi neinstitucionalizirana gibanja in razne supersticije) (Smrke 2000, 287). Mogoče je torej reči, da je dogajanje na področju religije v veliki meri nepregledno, saj je v tem trenutku nemogoče z gotovostjo reči koliko NRG dejansko deluje na slovenskih tleh, koliko pripadnikov imajo ipd. Slovenija je sicer znana kot etnično, jezikovno in religijsko zelo homogena država, mnogi jo celo označujejo kot katoliško, vendar se religijsko tržišče in struktura njegovih »uporabnikov« iz leta v leto spreminja. Po podatkih Popisov prebivalstva iz let 1991 in 2002, je v kasnejšem obdobju zaznati precej izrazit upad katoličanov, porast ateistov in višji delež tistih, ki se o svoji veroizpovedi niso želeli opredeliti. (http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=8). Za pridobivanje podatkov o strukturi vernikov v Sloveniji se v popisih prebivalstva poslužujejo veroizpovednega vprašanja, ki je pred izvedbo zadnjega popisa izzvalo precej burne odzive, o njem pa je razpravljalo tudi ustavno sodišče. Pojavlja se kup dilem, ki opozarjajo na nedodelanost metode, s katero se v Popisu prebivalstva pridobivajo informacije o verski strukturi državljanov. Ali ima država svoje prebivalce sploh pravico spraševati o njihovi veroizpovedi? Kako je v tem primeru poskrbljeno za varnost osebnih podatkov? Ali je glede na to, da je odgovor prostovoljen in se je delež tistih, ki na vprašanje niso želeli odgovoriti skoraj štirikratno povečal, sploh smiselno spraševati ljudi o tem? Dobimo pravzaprav le podatek glede tega, koliko ljudi je pripravljenih na vprašanje odgovoriti, torej podatek, pri katerem že v osnovi ni jasno za kakšen tip vernikov gre, ali so to zgolj statistični verniki ali verniki, ki dejansko sprejemajo nazor svoje veroizpovedi in po njem tudi živijo. Podatki, vezani na alternativne religije oz. NRG kažejo, da je število pripadnikov nekonvencionalnih veroizpovedi v primerjavi z letom 1991 ostalo na praktično istem nivoju, kar se zdi nekoliko neverjetno, glede na to da je raznih verskih in duhovnih gibanj iz leta v leto več. Tudi iz Smrketove pojasnitve upadanja katoliških vernikov je jasno, da se na tem področju nekaj dogaja: »Eden izmed dejavnikov upada je povezan s postmoderno zgodbo oz. njenim nadaljevanjem: spogledovanje (ali kaj več) znatnega dela formalnih katolikov z novodobniško (para)religijsko ponudbo« (Trampuš 2003). O še eni problematiki, ki je vezana na to področje, samem umeščanju skupin v NRG, sem nekaj že spregovorila. Kako težko je dejansko izoblikovati relevanten in točen seznam NRG na naših tleh, pa lepo nakažeta Aleš Črnič in Gregor Lesjak, ko v predstavitvi svoje empirične

raziskave NRG v Sloveniji, razpravljata o prednostih in pomanjkljivostih kriterijev, na podlagi katerih bi določili skupine, ki pridejo v poštev za raziskavo. Za potrebe raziskave je bilo izoblikovanih več kriterijev, ki pa sprožajo vrsto vsebinskih in metodoloških vprašanj: prezentnost, vsaj prepoznavna kontinuiteta delovanja, religijskost, skupinskost, vsaj relativna ekskluzivnost oziroma doktrinarna enotnost, četudi na način eklekticizma. V dolgoročni raziskavi so z metodo opazovanja skušali odkriti in pojasniti dogajanje povezano s pri nas delujočimi NRG. Na podlagi Meltonove tipologije so oblikovali seznam jasno strukturiranih skupin, znotraj katerih so v kasnejši fazi opravili strukturirane intervjuje z njihovimi vodilnimi predstavniki. Intervjuji so pokrivali več tematskih področij, s katerimi so želeli pridobiti informacije o časovnem, prostorskem in formalnem okviru delovanja gibanj, o članstvu in organiziranosti skupnosti, izvorih gibanja in ritualno-doktrinarnih osnovah ter o njihovih odnosih z okolico in širšo družbeno skupnostjo. Ugotovitve raziskave kažejo na znaten porast alternativnih religijskih in duhovnih skupin v osemdesetih letih. Kar se tiče številčnosti, je govora o pretežno majhnih skupinah, ki v večini ne presegajo 50 članov, pripadnikov ali pogostih udeležencev njihove dejavnosti. Starostna struktura je največkrat uravnotežena, po večini prevladuje srednja generacija. Največ slovenskih novih religijskih in duhovnih skupin se je odločilo za pravno-organizacijsko obliko verske skupnosti, čeprav večinsko prevladujejo drugi načini formalne (ne)organiziranosti. Ugotovitve kažejo, da gre za značilno urbani pojav, kar se tiče gmotnega položaja skupin, pa je pogosto govora o prostovoljnih prispevkih vernikov. Črnič in Lesjak kljub temu, da rezultati glede odnosov med NRG in okolico niso zaskrbljujoči, opozarjata na dejstvo, da je v Sloveniji podobno kot v nekaterih drugih evropskih državah, položaj posameznega NRG v veliki meri odvisen od volje in razumevanja religijskega pluralizma dominantne cerkve (glej www.religije.info). Čeprav (na zunaj) tolerantna, se RKC še vedno dojema kot ekskluzivna nosilka najvišje resnice in se temu položaju pač ni pripravljena odreči, niti ga bratsko deliti z drugimi akterji na religijskem prizorišču.

Kajti svet, v katerem živimo, je svet - kot pravimo - verskega pluralizma. Srečujemo toliko različnih ver. Zvemo, da med nami živijo ljudje, ki verjamejo to in ono in tretje. In tudi potrebno je, da vsako vero spoštujemo, in vsaka vera je vredna spoštovanja, ali skorajda vsaka vera. Toda iz tega pa ne sledi, kar nam hoče marsikdo dopovedati, da je tako ali tako vseeno, kaj človek veruje, kaj človek verjame. Jezus je pravzaprav eden izmed mnogih velikih verskih genijev, kakor so bili recimo Mohamed, kakor so bili Buda ali tisoči drugih. Torej Jezus je pač eden izmed njih in konec koncev ni tako

pomembno, ali si budist ali si musliman ali si kristjan. Glavno je, da si pač nekaj od tega, saj so tako ali tako vse vere dobre, saj nobena ne uči nič slabega. Tako nekako pravi taka pogošna, propagandna modrost ali javno mnenje, ki ga danes zelo pogosto srečamo. Gotovo je, kot sem rekel, da ima vsaka vera ali skorajda vsaka vera, predvsem pa te velike svetovne religije, ki so se skozi stoletja in tisočletja ohranile, v sebi zrno resnice, sicer se prav gotovo ne bi ohranile. Toda nobena izmed njih ne pozna učlovečenega Božjega Sina, nobena izmed njih ne pripelje tako blizu k Bogu, oziroma ne pripelje v samo osrčje Boga, v samo neposredno družbo z Bogom, kakor tista, ki ima za svojo pot in resnico in življenje Jezusa Kristusa, učlovečenega Božjega Sina, Boga, ki je postal eden izmed nas. Pa naj ljudje ob tej resnici še toliko godrnjajo ali se mogoče zmrdujejo! (Pridiga škofa Stresa 2006).

Islamska skupnost je na slovenskih tleh prisotna že preko 30 let in včasih se zdi, da se z mlini na veter bojuje, da bi dobila mošejo v glavnem mestu. Slovenija ima rekordno število katoliških cerkva na število prebivalcev, pripadniki drugih veroizpovedi pa so bolj ali manj neopazni – lahko torej govorimo o enakosti veroizpovedi? (Črnič in Lesjak v Borowick 2006, 142-157). Kot rečeno, je trenutno v Republiki Sloveniji pri Uradu za verske skupnosti registriranih 43 verskih skupnosti. Nekatero versko skupnost se iz določenih razlogov kot take nočejo uradno zabeležiti, spet drugim in takšnih verjetno ni malo, pa je to onemogočeno zaradi vladnega Zakona o verski svobodi, ki je bil sprejet februarja 2007. O registraciji cerkva in drugih verskih skupnosti med drugim govori tako: »cerkev ali druga verska skupnost se lahko registrira, če ima najmanj 100 polnoletnih članov, ki so državljani Republike Slovenije ali tujci, ki imajo na njenem ozemlju prijavljeno stalno prebivališče, in deluje v Republiki Sloveniji najmanj zadnjih deset let« (Zakon o verski svobodi). Zakon je sprožil mnogo polemik in ga številni označujejo kot diskriminatornega. Po mnenju prevladujoče večine slovenskih družboslovcev in tudi mnogih izven stroke, je ta zakon nedvomno korak nazaj v smislu zagotavljanja religijske svobode. Takšne svobode, ki temelji na enakopravnosti verskih skupnosti in ločitve religije od države, kot to določa naša ustava. Verska svoboda mora biti namreč svoboda za vse, ne le za največje, tradicionalne ali kako drugače določene verske skupnosti. Ni naključje, da se verska svoboda običajno meri predvsem po odnosu do majhnih, alternativnih religijskih skupin (Intervju z dr. Alešem Črničem 2006). Eden mojih bivših profesorjev je na omenjen zakon podal precej ciničen komentar v smislu, kako svoj čas niti sam Jezus ne bi mogel ustanoviti in uradno registrirati svoje verske skupnosti, če bi bil v veljavi zakon, ki narekuje obveznost sto polnoletnih članov in vsaj deset let delovanja. V

Registru RS, bi po mnenju Lesjaka in Črnič (Borowik 2004, 144) več kot 30 verskih skupnosti lahko šteli za NRG, med drugim Scientološko cerkev, Združitevno cerkev, Skupnost za zavest Krišne, Raeljansko religijo v Sloveniji itd. Gotovo je, da obstaja še nemalo število NRG na naših tleh, ki niso registrirana in je zato pridobivanje podatkov o njih, zlasti pa njihovih članih, precej oteženo.

4 RELIGIJSKE KONVERZIJE¹²

»Konverzija lahko pomeni prehod od Rimokatoliške cerkve k Budizmu, spremembo vere, verjetij brez interference cerkve, ali »manjšo« spremembo v smislu spremembe zakonskega stanu ali državljanstva« (Gillespie 1991, 14). Sam pojem spreobrnitve je potrebno uporabljati previdno, saj je lahko zavajajoč, če ga resno uporabimo kot razlago za ravnanje. Stark in Bainbridge smiselno navajata, da je spreobrnitev: »neznanstvena, ker nakazuje radikalno ali celo nadnaravno spremembo v naravi človeka, ki se spreobrne. Pojem spreobrnitve predpostavlja, da se posameznik zares v nekem osnovnem smislu spremeni, kadar se pridruži novi religijski skupini, in značilno namiguje, da se sprememba zgodi hitro ali z božjim posredovanjem ali z avtogeno duhovno preobrazbo« (Stark in Bainbridge 2007, 196). Avtorja sta se zato skušala oddaljiti od termina spreobrnitev in iskala nevtralnejši izraz v novačenju, na koncu pa kot najbolj primerne izbrala »pridružiti se« (*affiliate*). V svoji knjigi Teorija Religije nas dokaj sistematično, upoštevajoč več pogledov, popeljeta skozi proces spreobrnitve oz. pridružitve in pri tem opozarjata, da terminov ne gre enačiti, saj spreobrnitev ni nujna za religijsko pridruževanje. Temu lahko brez večjih zadržkov pritrdimo, saj gre pri spreobrnitvi za nek miselni premik, medtem ko je pridružitve formalen pristop k neki skupini, v kolikor ga ta pozna, pri čemer ni nujno, da smo dejansko privrženci njene teologije, doktrine ali nazora. Prav tako je možna religijska spreobrnitev, ko človek za svojo sprejme neko novo religijsko tradicijo, perspektivo, a se ne pridruži nobeni religijski organizirani skupini. V diplomskem delu pri nadaljnji rabi termina spreobrnitev / konverzija mislim na oboje, spremembo na miselni, duhovni in vedenjski ravni, povezano s pridružitvijo neki religijski skupini, s katero posameznik deli svoje dojemanje resnice in realnosti. Raziskovanje pa bo med drugim baziralo na enaki predpostavki, ki je vodila oba avtorja: »beseda ne določa vnaprej, kakšne spremembe se v posamezniku zgodijo ali pa se ne, ampak preprosto kaže na

¹² Religijska konverzija je v nadaljevanju imenovana tudi religijska oziroma verska spreobrnitev ali samo konverzija ali spreobrnitev.

dejstvo, da je potrebno razložiti spremembe v skupinskem članstvu« (Stark in Bainbridge 2007, 137), hkrati pa vse ostale spremembe, ki jih religijska konverzija prinese na kontinuumu individualno – socialno.

4.1 RELIGIJSKA KONVERZIJA – PROCES ALI DOGODEK?

Znotraj raziskovanja religijske konverzije sta se razvili dve smeri razmišljanja. Prva se nahaja znotraj sekularizacijske teorije, ki je dolgo dominirala na področju raziskovanja religijskih konverzij. Njeni zagovorniki so svoje poglede gradili na prepričanju, da je religijska konverzija nenadna in nehotena sprememba osebnosti, ko konvertit¹³ pod pritiskom notranjih konfliktov in napetosti preda nadzor nad svojim življenjem, verovanji in občutki, ki so bili pred konverzijo obrobni ali potlačeni (Monk v Duvnjak 2001, 2). V središču je tudi trenutek razsvetlitve, ki pri človeku povzroči, da začne svoje življenje deliti na obdobje pred in po konverziji. Življenje pred konverzijo dojema kot brez-vredno, po konverziji pa le to dobi smisel (Barker v Duvnjak 2001, 2). Avtorji, ki jih umeščamo v sekularizacijsko teorijo, ki zagovarja prepričanje o vedno manjšem pomenu religije in religioznosti v družbi, spreobrnjenca dojemajo kot pasivnega subjekta, ki je podvržen dejavnikom, na katere nima praktično nobenega vpliva (Richardson v Duvnjak 2001, 2). To je tradicionalni pristop k proučevanju religijskih konverzij, ki sovпада z biblijskim opisom spreobrnitve Sv. Pavla na poti v Damask, ki je bilo dramatično in trenutno delo nadnaravne, božanske sile.

Medtem je Savel še naprej besnel in grozil s smrtjo Gospodovim učencem. Šel je k vélikemu duhovniku in si izprosil pisma za shodnice v Damasku, tako da bi lahko vsakega privrženca poti, ali tega nauka moškega ali žensko, vklenil in prignal v Jeruzalem. Med potjo, ko se je bližal Damasku, pa ga je nenadoma obsijala luč z neba. Padel je na tla in zaslišal glas, ki mu je rekel: »Savel, Savel! Zakaj me preganjaš?« Rekel je: »Kdo si, Gospod?« Glas pa je odgovoril: »Jaz sem Jezus, ki ga ti preganjaš. Zdaj pa vstani in pojdi v mesto in izvedel boš, kaj moraš storiti!« Možje, ki so potovali z njim, so obstali brez besed; slišali so glas, videli pa niso nikogar. Savel se je dvignil s tal. Toda čeprav je odprl oči, ni nič videl. Prijeli so ga za roko in peljali v Damask. Tri dni ni nič videl in ni ne jedel ne pil. V Damasku je bil neki učenec z imenom Hananija. Ta je imel videnje, v katerem mu je Gospod rekel:

¹³ Imenovan tudi spreobrnjenec; izraza lahko zvenita slabšalno, zato bi si denimo lahko pomagali s terminom *novoverec*.

»Hananija!« »Glej, tu sem, Gospod!« je odgovoril. Gospod mu je rekel: »Vstani in pojdi v ulico, ki se imenuje Ravna! V Judovi hiši poišči človeka iz Tarza, ki mu je ime Savel! Glej, ta človek moli in v prikazni je videl moža z imenom Hananija, kako je vstopil in nanj položil roke, da bi spet videl.« Hananija je odgovoril: »Gospod, od mnogih sem slišal o tem človeku, koliko gorja je prizadel tvojim svetim v Jeruzalemu. Tudi tu ima od vélikih duhovnikov pooblastilo, da lahko vklene vse, ki kličejo tvoje ime.« Gospod pa mu je rekel: »Pojdi, zakaj on je posoda, ki sem si jo izbral, da ponese moje ime pred pogane in kralje in Izraelove sinove. Pokazal mu bom, koliko bo moral trpeti za moje ime.« Hananija je šel in stopil v hišo. Položil je nanj roke in rekel: »Brat Savel! Gospod Jezus, ki se ti je prikazal na poti semkaj, me je poslal, da spregledaš in postaneš poln Svetega Duha.« In v hipu so padle kakor luskinе z njegovih oči. Spet je videl, vstal in se dal krstiti. Zaužil je hrano in vrnilo so se mu moči (Savel se spreobrne (apd 22,6 - 26.12-18).

Novejši pristopi religijsko konverzijo razumejo precej drugače. Konvertiti so dojeti kot aktivne osebe, ki zavestno iščejo smisel in nove načine življenja (Straus, Downton v Duvnjak 2001, 2). Teorija vlog, deprivacije in socialnih mrež, so le nekatere izmed mnogih, ki poudarjajo dejstvo, da religijska konverzija ne more biti dogodek ali trenutni pojav, saj se verovanja spreobrnjenca ne spremenijo v trenutku. Religijsko konverzijo smatrajo kot proces in zavestno odločitev posameznika, obenem pa se vzpostavi distanca do nadnaravnega, s čimer se novejši pristopi približajo objektivizmu v družboslovnem raziskovanju ter načelu metodološkega agnosticizma, ki danes velja za nujen pogoj znanstvenega proučevanja religije (Duvnjak 2001).

Pri religijski spreobrnitvi gre torej za pojav, ki je sestavljen iz sosledja dogodkov, tako da jo kot pojav lahko obravnavamo zgolj v primeru, ko mislimo široko. Nikakor to ni pojav, ki je trenuten, pojav, ki se zgodi in konča v isti točki, zlasti pa ne iz zornega kota, iz katerega se preučevanja konverzije loteva sociologija. Ta namreč religijo dojema kot specifično človeško proizvodnjo, ki je vpeta v družbeno okolje, kjer se praktično nič ne zgodi v trenutku, tj. brez predispozicij, posledic, zlasti pa ne zunaj področja socialnih omrežij. Morda bi bilo bolje, da govorimo o fenomenu, ki zajema celoten spekter dogodkov, ki se zvrstijo vse od začetne faze pa do konca. Stark in Bainbridge spreobrnitev definirata kot »pridružitve človeka novi religijski skupini, ki je konceptualizirana kot pozitivna sprememba narave in vrednosti tega človeka« (Stark in Bainbridge 2007, 198). Da je ta, včasih bolj, včasih manj dolgotrajen

proces nam da vedeti že to, da verska spreobrnitev posameznika ni nekaj, kar zadeva le njega. Gre za sekvenco izkušenj in dogodkov, katerih del so še mnogi drugi elementi, ki so prav tako pomemben del procesa. Družina, ki se neredko zateče k razmišljanju, da so NRG gibanja, ki jemljejo njihove otroke (Arweck 2006, 36), okolica - prijatelji, sodelavci, znanci...do neke mere so v proces verske spreobrnitve posameznika vključeni vsi, ki so del njegovega socialnega omrežja. Kako, bom skušala raziskati v nadaljevanju naloge.

Religija je, kljub vse glasnejšim tezam o tem, da skozi sekularizacijo izginja iz družbenega življenja, pomemben del človekove osebnosti, ta pa je ključna v tvorbi in ohranjanju odnosov z okolico. Pri študiju spreobrnitev v NRG izhajam iz predpostavke, da je taka konverzija posameznika vse prej kot enostavna, gotovo pa kompleksna, morda v določenih pogledih celo bolj kot konverzija v tradicionalne religije. S tem nikakor ne skušam zmanjševati pomena konverzije iz denimo katoliške v islamsko skupnost, ali katerokoli drugo veroizpoved, ki ni del posameznikovega prevladujočega kulturnega okolja.

Nakar je napočil težko pričakovani trenutek vrnitve v rodno Slovenijo in k moji družini. Moji mami sem že prej povedala, da sem se odločila za islam kot pravo pot v življenju, ampak sem še pred pristankom letala snela naglavno ruto, da ne bi prišlo do šoka (http://www.resnica-haq.com/articles/from_ath_to_isl_sister_slo.htm).

Ravno ta odklon od tradicije, prepletene v kulturi in zgodovini, posamezniku in njegovi okolici verjetno predstavlja največji izziv na poti spreobrnitve.

4.2. KDO SE SPREOBRNE V NRG

Neortodoksne ali deviantne religijske skupine so v preteklosti, tj. pred pojavom NRG, povezovali zlasti s pripadniki deprivilegiranih skupin, navadno v smislu nizkega socialnega in ekonomskega statusa, ki neredko producirata nizko samopodobo in občutek manjvrednosti. S tega vidika bi se dalo konverzije v takšne ali drugačne religijske skupine, ki promovirajo nekonvencionalno doktrino, pojasnjevati dokaj preprosto. Že W. James, T. Parsons, K. Marx, Lenin in mnogi drugi, so religiji pripisovali kompenzacijsko funkcijo, ki posamezniku, izgubljenem v *duhu brezdušnih razmer*, predstavlja *osvežilni tonik*, torej mehanizem emocionalnega prilagajanja na težke življenjske razmere in blažitev stresov, ki daje smisel in upanje na boljši jutri. Vsaka religija pomoči potrebnim ponuja drugačne kompenzatorje, ki so

v večini zastavljeni v usmeritev k svetlejši prihodnosti, bodisi tu ali v onostranstvu, mnoge med njimi pa v realnosti v svojih vrstah raje vidijo določene sloje, čeprav bi naj bili pred bogom ali katerokoli nadnaravno silo že, vsi enaki. Deprivilegirani tako svoj steber opore najdejo drugje kot privilegirani, navadno tam, kjer se ob vseh drugih prednostih, ki jim jih nova religijska skupnost nudi, čutijo sprejete in zaželene. Razlage pogosto bazirajo na analizi *push* in *pull* dejavnikov. Opravljene so bile številne študije, ki so raziskovale zakaj so se ljudje tekom 19. in v začetku 20 stoletja pridruževali različnim krščanskim sektam (Adventisti sedmega dne, Jehovove priče, Mormoni...). Prišli so do zaključkov, da je osnovni *push* dejavnik ekonomska deprivacija, kot *pull* dejavniki pa nastopajo: 1. obljuba nagrade oziroma poplačila v naslednjem življenju, za skromnost in ponižno krščansko držo v tem življenju, 2. duhovna kompenzacija v smislu »morda smo revni, smo pa krepostni«, 3. takojšnja kompenzacija slabega ekonomskega statusa za možnost udejstvovanja in sodelovanja v ekstatičnih in močno čustveno obarvanih religijskih izkušnjah. V splošnem gre torej za to, da naj bi ljudje v teh verskih skupinah našli neko zatočišče pred tegobami in ponižanji, ki so jim podvrženi v vsakodnevem življenju (Dawson 2004, 142). Vendar pa zadeva v povezavi s pridruževanjem oz. spreobrnitvijo v NRG ni tako preprosta. Poenostavljeno sklepanje o strukturi članstva se ustavi že pri izsledkih mnogih novejših opravljenih raziskav s področja NRG, ki razkrivajo, da so člani NRG večinoma mladi, dobro izobraženi pripadniki srednjega ali višjega razreda. Kar se tiče spolne strukture pripadnikov NRG, pa lahko mirno rečemo, da ni dokazov za pod ali nad reprezentiranost posameznega spola v NRG. Najverjetneje je spolna struktura pripadnikov še najbolj odvisna od samih karakteristik posameznega NRG (Dawson 2003, 122-123). Bolj kot kdo se pridružuje NRG, se je torej smiselno vprašati, zakaj se pridružujejo?

4.3 VZROKI ZA SPREOBRNITEV V NRG

Teorije so neke vrste človeški poskus intelektualnega dojetja določenega fenomena. Kadar nekritično sprejmemo pogled na nek pojav, lahko kaj hitro pride to tega, da kompleksen fenomen zreduciramo na majhne delčke, pri čemer dejansko razumemo le nekatere izmed njih, ostale, morda izredno pomembne za celotno sliko razumevanja pojava kot takega, pa ovržemo. To nas lahko vodi v enostransko dojemanje sveta, čemur pa bi se kot družboslovci že skozi celotno zgodovino družboslovnega študija družbe in družbenih pojavov, radi izognili. Konstrukcija teorije religijske konverzije je področje, kjer je potrebno zaradi različnih razlogov, zlasti pa samih lastnosti preučevanega predmeta, biti izrazito previden. Za dobro

teorijo je potrebna eksplicitna artikulacija vsega, kar v teorijo vključimo, izključimo, nujna je natančna analiza pridobljenega znanja, predvsem pa zmožnost distanciranja osebnih emocij od tematike.

V grobem bi lahko teorije religijske konverzije razdelili na laične in znanstvene, pri čemer so prve klasični primer enostranskega pogleda na spreobrnitev. Ločimo jih na *insiderske*, to so teorije, katerih pristaše najdemo zlasti med pripadniki religije v katero se je oseba spreobrnila. Svoj pogled na razloge za spreobrnitev utemeljujejo preko prepričanj, da je njihova religija edina resnična. Druga vrsta laičnih teorij konverzije so *outsiderske* teorije, ki prihajajo predvsem s strani izstopnih religij, tistih iz katerih so posamezniki izstopili z namenom, da bi se pridružili skupini z drugimi verskimi preferencami. Ta stran poudarja, da je konverzija posledica manipulacije religijske skupine s posameznikom. Znanstvene teorije so navadno tiste, ki nam ponujajo širši pogled na predmete zanimanja. Vendar pa kljub vsej njihovi znanstvenosti, ki predvideva določeno naravnost k raziskovanju, metode, izrazoslovje in še nekaj potrebnih elementov, nobena teorija ni dokončna, edina pravilna. Vse so odprte za valorizacijo, kritiko, dopolnitev ali spremembo in ravno to nadgrajevanje znanja, je čar družboslovnega raziskovanja.

Deprivacijska teorija pojasnjevanja spreobrnitve v NRG je pognala precej močne korenine. Mlajši avtorji, ki so ostali zavezani temu pogledu so ugotovili, da se NRG ne pridružujejo le revni, da pa je vzroke za pridruževanje kljub temu mogoče iskati v deprivaciji, ki jo čuti posameznik ali skupina. Le ta je relativna in subjektivna in je ne gre razumeti le v smislu slabega ekonomskega statusa. Glock navaja pet različnih oblik občutka deprivacije: ekonomska, socialna, organizmična, fizična in etična, in meni, da je obstoj vsaj ene nujen predpogoj, da se posameznik pridruži NRG. To so idealni tipi, ki se v realnosti pojavljajo v različnih oblikah in intenzitetah, poleg tega pa je možno ali celo zelo verjetno, da posameznik ali skupina ne zaznava le ene vrste deprivacije, ampak gre za preplet več oblik. Ko obstaja takšne vrste predispozicija pri kasnejšem spreobrnjencu, se ta lahko odloči, da poišče rešitve sekularne ali pa religiozne narave. Pri religijski konverziji očitno gre za slednje. Na podlagi tega, za katero deprivacijo gre, se odloči tudi za konkretno NRG, ki mu ponuja sredstva za zadovoljivo kompenzacijo teh deprivacijskih občutkov (Glock v Dawson 2004, 142-143).

Bainbridge in Stark znotraj svoje teorije združujeta več klasičnih pogledov, kot so teorija obremenitve, teorija nadzora in teorija diferencialnega povezovanja (Stark in Bainbridge 2007, 195). Sicer pa avtorja ne govorita zgolj o enosmerni pridobitvi, ampak o izmenjavi med

religijsko skupino in posameznikom, saj skupina do posameznika prav tako goji pričakovanja v smislu, da bo »dragocen menjalni partner« (ibid, 198). Svoje razumevanje konverzije gradita na kompenzacijski teoriji. Kompenzatorji so njuno osrednje pojasnjevalno orodje, pri čemer pa o deprivaciji ne govorita toliko v smislu družbenega položaja in ekonomskih zmožnostih, ampak zlasti v smislu negativnega samovrednotenja. Spreobrnitev oz. pridruževanje pa kot je kasneje poudarjal tudi Rambo, razlagata kot proces zaporedja korakov, ki sta jih prva v svojem modelu, opisanem kot »teorija spreobrnitve k odklonskemu stališču«, predstavila Lofland in Stark (ibid 2007, 200).

Skladnost pogojev iz Lofland Starkovega modela dokazujeta tudi preko uvedbe Hirschijevega povzetka treh temeljnih pogledov na prestopništvo in odklonsko ravnanje.

Legitimne želje, ki jih konformnost ne more zadovoljiti, v skladu s teorijami obremenitve ali motivacijskimi teorijami silijo človeka v odklonskost. V skladu s teorijami nadzora ali vezanosti je človek prost, da ravna odklonsko, saj so se njegove vezi s konvencionalnim redom nekako pretrgale. V skladu s teorijami kulturne odklonskosti človek ravna po sklopu meril, ki jih širša in močnejša družba ne priznava (Hirschi v Stark in Bainbridge 2007, 202).

Stark in Bainbridge sta tako pokazala, da lahko teorija napetosti, prikrajšanosti, obremenjenosti, razloži veliko o pridruževanju religijskim gibanjem z visoko napetostjo. Rodney Stark, katerega delo korenini v tradiciji racionalne izbire pa je nemalokrat poudaril, da odločitve, ki jih ljudje sprejemajo v zvezi z religijo, niso nič manj racionalne kakor tiste, ki se tičejo drugih področij življenja. Sicer pa se je skupaj s Finkejem skušal oddaljiti od rigidne, izvorno ekonomske terminologije teorije racionalne izbire in posvojil mehkejši izraz, *subjektivna racionalnost* (Beckford 2003, 167).

Pri razpravi o tem, zakaj bi se nekdo hotel pridružiti kakšnemu NRG, ne moremo mimo koncepta karizme. Max Weber ga je vpeljal skozi opredelitev moči oz. tipov oblasti. Karizmatično oblast je definiral kot oblast, ki »izhaja iz predanosti, ki jo čutijo podrejeni do voditelja, za katerega verjamejo, da ima izjemne lastnosti. Te lastnosti veljajo za nadnaravne, nadčloveške ali vsaj izjemne v primerjavi z manj pomembnimi smrtniki. Karizmatični voditelji so zmožni voditi in nadzirati privržence z neposredno čustveno privlačnostjo, ki vzbuja predanost in močno lojalnost« (Haralambos in Holborn 1995, 509-510). Karizma je pomembna odlika mnogih religijskih vodij, ki na podlagi te lastnosti uspejo pritegniti in

mobilizirati posameznike. Karizmo pa je potrebno ohranjati, saj ji nenehno grozijo tenzije, ki utegnejo povzročiti rutinizacijo, kar dejansko pomeni izginotje njenega bistva. Voditelji to počno preko ravno prave mere stikov s člani gibanja in njegovimi rekruti ter izogibanja prekomernemu izpostavljanju, kar posledično ustvarja auro misterioznosti, ki obdaja vodjo (Lewis 2004). Fenomen karizme nedvomno opozarja na zanimiva vprašanja glede tega, kako posamezniki pritegnejo privrženca. »Že takoj, ko prideš notri se začuti njegova neverjetna energija« (<http://www.lunin.net/forum/index.php?showtopic=1441&st=175>); »Doživljala sem lepe in pozitivne občutke. Ljubezen, radost, milino, blaženost, vero, zaupanje, odpuščanje... Tako da, meni so se vrata odprla z Njegovo pomočjo« (<http://www.lunin.net/forum/index.php?showtopic=1441&st=225>).

Lewis Rambo je v svojem delu *Theories of conversion* (1999) omenil nekaj sklopov znanstvenih teorij, ki se raziskovanja religijskih konverzij lotevajo iz različnih zornih kotov:

GLOBALIZACIJSKA TEORIJA

Rast NRG, revitalizacija islamske skupnosti in karizmatičnega krščanstva...vse to so posledice vseprisotnih globalizacijskih komunikacijskih sistemov (vključujoč televizijo, radio, internet itd), porasta mobilnosti na račun zračnega transporta, avtomobilov, vlakov...Skozi različne forme množične komunikacije so ljudem, ki se nahajajo v fazi iskanja takšne ali drugačne izpolnitve ali notranje preнове dostopne skupine (NRG), ki ponujajo zadovoljevanje take vrste potreb.

FEMNINISTIČNA TEORIJA

Izpostavlja pomen spola v vseh aspektih družbenega življenja, tudi v religiji. Feministke si v procesu raziskovanja religije zastavljajo osrednje vprašanje o tem, ali ženske doživljajo religijsko konverzijo drugače v primerjavi z moškimi in če jo, na kak način? Pri tem upoštevajo motivacije, potrebe in želje žensk, ki so drugačne od moških in se hkrati sprašujejo, koliko poudarka dajejo tej dimenziji različni religijski modeli. Ali je religijska konverzija ženskam v pomoč, nanje deluje poživljajoče ali pa je to le še ena oblika moške dominacije nad njimi? Fokus je torej položaj ženske v vstopni in izstopni religiji.

MED-KULTURNA TEORIJA

Poudarja pomen družinskih vzorcev, oblik sebstva, norm mentalnega zdravja...ki so izrazito povezani z rasnimi, etničnimi, nacionalnimi in najpomembneje, kulturnimi predpostavkami posameznikov. Ravno ta dimenzija družboslovnega raziskovanja kaže na nezmožnost posploševanja dognanj do katerih smo prišli znotraj ene kulture, na celotno družbo. Problematika univerzalizacije ugotovitev v povezavi z religijsko konverzijo je značilna zlasti za psihološke teorije, znotraj katerih je Alan Roland s sodelavci nedavno razvil model sebstva, občutljiv na kulturno različnost. Zavrača splošno znano delitev na izoliranega posameznika na Zahodu in skupinsko orientirano mentaliteto na Vzhodu. Sebstvo razdeli na pet komponent in raziskuje, kako je vsaka izmed njih dojeta in obravnavana v različnih kulturnih okoljih. Njegova dognanja doprinašajo zanimiv prispevek k raziskovanju religijskih konverzij in so uporabna tudi v antropologiji in sociologiji.

VERSKO/DUHOVNA TEORIJA

Vemo, da je za znanstveno proučevanje religije nujen metodološki agnosticizem, ki nam omogoča zadostno distanco do predmeta, da se ne ukvarjamo z mislijo o resničnosti oz. neresničnosti nadnaravnega, s katerim se srečujemo v procesu raziskovanja. Ravno iz tega razloga družboslovci pogosto popolnoma zanemarimo vlogo religije (v smislu njene doktrine in nauk) in spiritualnosti v procesu religijske konverzije. Vendar se je potrebno zavedati, da številne verske/duhovne tradicije ponujajo modele in smernice za »utemeljeno« konverzijo. Konec koncev je sama narava religijske konverzije do določene mere pogojena, oblikovana in strukturirana s strani mitov, ritualov in simbolov neke religije. Vsaka religija vsebuje dualizem dobro/slabo in ima tudi bolj ali manj jasno izdelano percepcijo o tem, kaj spada v katero kategorijo. Takšnemu ocenjevanju se v družboslovju gotovo moramo izogniti, obenem pa se zavedati, da izkušnje, ki jih posameznik pridobiva v procesu konverzije, niso nujno deljene in zaznamovane na ta način. Obstajajo namreč kategorije spreobrnitvenih izkušenj, ki jih je potrebno vzeti v ozir, ko skušamo vzpostaviti takšno teorijo.

IDENTITETNA TEORIJA

Koncept identitete je v sodobnem času, ki je zaznamovan s procesi urbanizacije, modernizacije, sekularizacije, ki spreminjajo pomen in dožemanje sebstva ter komunalnega

življenja, še kako aktualen. Človek in njegovi odnosi z okolico so pod pritiskom sprememb. Razumevanje samega sebe in sveta okrog nas slabi, zato se ustvarja potreba po stabilnosti, revalorizaciji in osmišljenju samega sebe. Fragmentacijo skušamo preseči skozi smiselno umestitev v svet, včasih tudi skozi religijo oz. religijsko konverzijo. Konverzija je tako odpor na pritiske, ki se izvajajo na človekov *jaz*.

PSIHOANALITIČNA TEORIJA

Konverzijo pojasnjuje skozi dogajanja in procese v posameznikovi psihi. Freud je v svojih številnih mnenjih o religiji in njenem pomenu za posameznika ugotavljal, da je konverzija kompromis med nikoli končanim konfliktom instinkta življenja in smrti. Krivda, žalost, emocionalne deprivacije, trpljenja in želje, potiskajo človeka v rituale, vero in odnose, ki mu nudijo olajšanje in zadovoljstvo. »Freudovci« religijsko konverzijo vidijo kot izraz patološkosti, spet drugi so mnenja, da lahko religijska konverzija prispeva k duševnemu zdravju. Vsak pogled predstavlja določeno skrajnost, s katero nikakor ne moremo zadovoljivo razložiti pojava religijske konverzije, vsekakor pa ne škodi, če smo s prispevki seznanjeni.

ARHETIPSKA TEORIJA

Izhajajoč iz dognanj A. Junga nekateri menijo, da človeška psiha sestoji iz temeljnih, univerzalnih vzorcev, ki človeški izkušnji dajejo obliko. Konverzija se zgodi, ko se človek sreča z močnim religijskim simbolom ali izkušnjo, ki zadovoljuje njegove psihološke potrebe. Izpostavljen je torej simbolizem v religiji in njegova privlačnost posameznikom.

ATRIBUCIJSKA TEORIJA

Osnovno pozornost namenja potrebi po iskanju smisla sveta in v končni fazi njegovi najdbi. Govori o posvojitvi nove religijske perspektive z namenom, da odkrijemo smisel svojega obstoja in naš pomen v družbi. S tega vidika je jasno, kako ta želja prispeva k spreobrnitvenem procesu. Z novo religijo sprejememo novo znanje o sebi, o svetu, ob tem pa je tudi bog tisto, kar se pogosto »zgodí« konvertitom. Atribucijska teorija poudarja predvsem kognitivni in intelektualni aspekt religijske konverzije.

TEORIJA NAVEZANOSTI

Izhaja iz dela Johna Bowlbyja in govori o tem, da ljudje formiramo neke vrste emocionalno vez, ki reflektira povezavo med posameznikom in njegovim stvarnikom. Konverzija je tako lahko nadomestilo oz. kompenzacija za deprivacijo starševskih vzorcev ali pa je z njimi skladna. Pri aplikaciji te teorije je potrebno paziti na socio-kulturne oblike družinskih povezav in odnosov glede na raso, etnično in nacionalno različne skupine. Izrazito sta poudarjeni afektivna in emocionalna dimenzija (Rambo 1999, 262-267).

4.4 POGLEDI NA SPREOBRNITEV DO 1980

Institucijsko kontrolo in z njo povezano stigmatizacijo in eliminacijo posameznikov, ki so se zaradi izbire drugačnih oblik religioznosti oddaljili od konvencij družbene realnosti, poznamo že od srednjega veka. Tudi prodor znanosti v 18. stoletju stigmatizacije ni zmanjšal, prispeval pa je k temu, da je ta dobila strokovno diagnozo mentalne bolezni, s čem so srednjeveško diagnozo obsedenosti s hudičem nadomestili z diagnozo religijske norosti (Volarič 2001, 1038).

Začetnica bolj znanstvenega, z zlimi duhovi in religijsko norostjo neobremenjenega raziskovanja religijske spreobrnitve, je bila psihologija religije v začetku 20. stoletja. V njenem okviru sta nastala dva vplivna modela spreobrnitve E. Starbucka in W. Jamesa, ki sta ju avtorja zgradila na podlagi empiričnega raziskovanja. Ključen dosežek njunega raziskovanja je, da se ne sprašujeta o spoznavno-teoretski vrednosti religije, ampak ugotavljata njene možne posledice. Pomembna so dejstva, raziskovanje pa se izvaja na osnovi tolerantne države, kjer ni prostora za moraliziranje. Kot je dejala Volaričeva: »njun pristop k spreobrnitvi predstavlja radikalen rez z vso dotakratno pojasnjevalno metodologijo, katere posledica je bila nekaj stoletij dolga stigmatizacija in obsodba spreobrnjenec v alternativne religije« (Volarič 2001, 1039). Starbuck je na podlagi naravoslovnih metod, ki jih je apliciral na raziskovanje religijske zavesti spreobrnitev opredeljeval kot mladostni pojav, ki nastopi med 10. in 25. letom. Razlikoval je tudi med moško in žensko spreobrnitvijo oz. spreobrnitvenim izkustvom in pa med spreobrnitvijo kot predanostjo bogu ter voljno spreobrnitvijo, kot reakcijo na zavest o grehu - ta je zanj namreč predhodnica spreobrnitve. Bil je mnenja, da je spreobrnitev posledica strahu, slabe vesti, različnih egocentričnih in altruističnih motivov ipd. Spreobrnitev dojema kot »sublimacijo globoko zasidranih

instinktov samoohranitve« in kot stanje, ko »večja svetovna zavest pritiska na individualno zavest« in oseba potem vstopi iz »malega eksistencialnega sveta v večji svet biti« (Starbuck v Volarič 2001, 1039). James je dodal še, da »spreobrnitev nastopi potem, ko posameznik pride v stik s posebno religiozno stvarnostjo in ima izkustvo večje notranje enotnosti« (ibid). Oba se strinjata, da spreobrnitev pomeni neke vrste spremenjeno držo do življenja, kar pomeni, da svet na novo razumemo, odkrivamo nove resnice, smo prepričani v dober konec, poprejšnja vznemirjenost se preneha. V svojem raziskovanju religijske zavesti v kontekstu spreobrnitve avtorja povezujeta biologistično s transcendentalnim (ibid).

4.5 MODEL PRANJA MOŽGANOV

Eden najbolj prepoznavnih in kontroverznih modelov, ki sicer ni fokusiran le na spreobrnitev, ampak se dotika zlasti nevarnih aspektov NRG in to v precejšnji širini, je model pranja možganov. Čeprav že dolgo znanstveno ovržen je še zmeraj močno prisoten, preko njega so se dolgo po lovu na čarovnice obudili stari koncepti religijske norosti, ki so dobili naziv pranje možganov. Na samem začetku razvijanja te teze v okviru religijskega raziskovanja (zasnovana je bila na predpostavkah iz časa hladne vojne, ki v bistvu niso imele nobene povezave z religijo), so bila predmet obravnave NRG. Še danes lahko marsikoga slišimo reči, da so komu »oprani možgane«, ko je govora o pripadnikih gibanja Hare Krišna ali katere druge nove religijske skupine. Navezanost na omenjeno tezo pa ni zbledela niti v t.i. strokovnih krogih, ki se lotevajo preučevanja religijskih pojavov in procesov. V Sloveniji, kot pravi Volaričeva, »se srečujemo v glavnem z nedodelanimi aplikacijami v znanosti opuščene modela pranja možganov« (Volarič 2001, 1037). Ideja o pranju možganov se je pojavila kot rezultat dogodkov povezanih s komunistično Kitajsko in Korejsko vojno. Ameriški vojaki, ki so bili zaprti v tamkajšnjih zaporih, so s svojimi proti-ameriški izjavami in ponekod celo z odklonitvijo zapustitve zapora po tem, ko se je situacija umirila, precej razburili ameriško javnost. V sklopu tega je novinar Edward Hunter leta 1950 ponudil razlago, ki je slonela na t.i. odkritju intenzivnega manipulativnega procesa, kateremu bi naj bili podvrženi ameriški vojaki. Tako je izraz »pranje možganov« vstopil v javnost in se globoko zasidral v glave ljudi.

Po podpisnem premirju se je skupina psihiatrov in psihologov z Robertom J. Liftonom in Edgarjem Scheinom na čelu, odpravila na prizorišče v Korejo, da bi podrobneje raziskala kaj dejansko se je tam dogajalo. Nekaj let kasneje so predložili svoje rezultate, ki pa Hunterjevih izjav niso podpirali, vsaj ne glede tega, da bi bili ameriški zaporniki podvrženi neke vrste

sistematičnemu pre-izobraževalnemu programu. Njihove študije so pokazale, da so bili zaporniki sicer tarča različnih pritiskov, katerih cilj pa je bil bolj kakor spreobrnitev v komunizem, vzpostavitev kolaborativnega vedenja med zaporniki. Ostri pogoji bivanja, odrekanje in boj za osnovne potrebščine kot so hrana in obleka, so nekatere vojake vodili tudi v proti-ameriško nastrojene izjave, vendar pa to ni pomenilo spremembe njihovih osnovnih vedenj oz. osebnosti. Avtorja raziskav sta torej prišla do zaključka, da so zaporniki dejansko bili žrtve nekakšnega prisilnega prepričevanja (*coercive persuasion*), ki je zajemalo mešanico družbenih, psiholoških in fizičnih pritiskov, z namenom spodbuditi spremembe v posameznikovi samo-percepciji, prepričanjih in vedenjih. Vendar pa temu procesu odrekata ime pranje možganov, saj je po njunem mnenju prisilni element v prisilnem prepričevanju ključnega pomena – posameznik se podredi zgolj zato, da bi fizično in psihično preživel. Čeprav je bil proces na nekaterih uspešen, je bilo to kratkoročno, saj so se po koncu pritiskov posamezniki povrnili v svoja prejšnja stanja. Prvi, ki je model pranja možganov uporabil za pojasnjevanje religijskih spreobrnitev je bil Surgant (1957). Izhajal je iz konverzij v zen budizem, kabalo in scientologijo, ki je zanj predstavljala nevaren pojav, ker temelji na spreminjanju normalnih možganskih funkcij oz. na ultraparadoksalnem preklopu (Volarič 2001, 1040). Kot je na kratko povzela Volaričeva, je Surgant menil, da spreobrnjenec, podobno kot zapornik, postane pasivni subjekt v zlovesčih okoliščinah, pri čemer gre zlasti za spodkopavanje njegovih kritičnih sposobnosti in moči ega z informacijsko kontrolo, prenadraženostjo živčnega sistema, izsiljenimi priznanji in ego destrukcijo (ibid). Dve desetletji kasneje pa se srečamo z nekoliko predelano, vendar daleč najbolj prodorno različico modela pranja možganov, katerega »matička« je bila vplivna teoretičarka na tem področju, Margaret Singer. Gre za (hipo)tezo o sektantskem pranju možganov, ki je nastala v 70. letih minulega stoletja v ZDA in sicer v luči nenadnega vzpona novih, ljudem poprej nepoznatih religijskih gibanj. Tako je bila leta 1969 ustanovljena prva akademska organizacija, ki je svoj fokus raziskovanja našla ravno v novih religijskih skupinah. Nekako sočasno, torej v zgodnjih 70ih letih, so se začele pojavljati tudi skupine, ki so tem gibanjem nasprotovale, kar je bilo pravzaprav njihovo osnovno vodilo. Voditelji teh so bili navadno starši mladih, ki so se tem skupinam pridružili, k protisektantskemu delovanju pa jih je usmerjalo zlasti nerazumevanje novega v primerjavi s konvencionalno religijo, v kateri so bili vzgojeni. V tem boju proti neznanemu in očitno grožnjo predstavljajočemu, je postal pojem »pranje možganov« simbol slabega, ki so ga videli v NRG. V nadaljevanju so se vse do 80ih let zvrstili številni dogodki

(sodni primeri, tragedije tipa Jonestown in ustanovitev CANa¹⁴ (*Cult Awareness Network*), ki so »pranje možganov« kot predmet debate ponudili tako javnosti, kot strokovnjakom. Klinična psihologinja iz Berkleya v Kaliforniji, Margaret T. Singer, je uspela artikulirati t.i. »hipotezo Singerjeve« (*Singer Hypotesis*), ki je v bistvu pomenila aplikacijo »robotske teorije« pranja možganov na sekte. Sredi 80ih pa so na dan prišla vse glasnejša oporekanja modelu pranja možganov po Singerjevi. Ob koncu 80ih so začela pronicati tudi v sodne dvorane, kar je kasneje vodilo do zavrnitve hipoteze Singerjeve s strani sodišč v ZDA, ob tem pa je tudi CAN doživel številne poraze, pravzaprav je slabo kazalo celotnemu protisektantskemu gibanju v 90ih. Sledile so obsodbe, milijonska kazen pa je CAN prisilila v bankrot in druge izgube (tudi imena). Padeč CANa je pomenil veliko nazadovanje protisektantskega gibanja v anglo-saksonskih deželah, zato na tem mestu lahko govorimo o zatonu teze. Kljub konsenzu, ki se je v poznih 80ih vzpostavil med strokovnjaki s področja psihologije, sociologije in religijskih študij, da teza o prisilnem prepričevanju oz. pranju možganov, ki jo je predstavila Singerjeva ne zadostuje znanstvenim merilom, je ideja o sektantskem pranju možganov v javnosti, pa tudi v znanstvenih krogih ostala prisotna. Nov zagon je teza pridobila zlasti v času tragičnih dogodkov povezanih z Davidovci v Wacu, smrti voditeljev Sončnega Templja in plinskega napada članov Aum Shinrikyo-a na tokijsko podzemno železnico. Zlasti v evropskih državah, ki so se s problemom »nevarnih sekt« srečale kasneje kot ZDA, se je ponovno obudila ideja o morebitni relevantnosti teze in sicer skozi teorijo mentalne manipulacije (Melton 1999).

4.6 TIPOLOŠKI MODEL SPREOBRNITVE LOFLANDA IN SKONOVDA

Temelj, na katerem je zgrajen Lofland - Skonovdov model spreobrnitve, ki ga sicer umeščamo v kasneje predstavljeno skupino procesualnih modelov, je motivacija. Brez te do spreobrnitve ne bi prišlo, hkrati pa po njunem mnenju obstaja več vrst motivov, ki določajo smer, intenzivnost in vsebino spreobrnitvenega procesa. Pogosto citiran model iz leta 1980 tako proces spreobrnitve klasificira na šest tipov spreobrnitve oz. spreobrnitvenih izkustev, ki sta jih avtorja sočasno povezala s petimi motivacijskimi faktorji.

¹⁴ Organizacija, ki zajema vseameriško mrežo 31 protisektantskih skupin (Črnič 2003).

Tabela 4.1: Spreobrnitveni motivi po Loflandu in Skonovdu

SPREOBRNITVENI MOTIVI						
	1. Intelktualnia	2. Mistična	3. Izkustvena	4. Čustvena	5. Preporodna	6. Prisilna
1. Stopnja socialnega pritiska	nizko ali nično	nizko ali nično	nizko	srednje	visoko	visoko
2. Trajanje spreobrnitvenega izkustva	srednje	kratko	dolgo	dolgo	kratko	dolgo
3. Nivo čustvenega zagona	srednje	visoko	nizko	srednje	visoko	visoko
4. Čustveni ton	medsebojna izključenost	občudovanje ljubezen strah	radovednost	čustvena naklonjenost	ljubezen in strah	strah in ljubezen
5. Sosledje vere – participacije	vera - participacija	vera - participacija	participacija - vera	participacija - vera	participacija - vera	participacija - vera

Vir: Gillespie (1991, 50).

INTELEKTUALNA KONVERZIJA

Zanjo je značilno, da ključno vlogo pri spreobrnitvi posameznika igra intelektualna komponenta, kar v bistvu pomeni, da se ljudje aktivno vključijo v raziskovanje religije, dejansko jih zanima doktrina, izobražujejo se preko branja literature, gledanja televizije, obiskovanja predavanj ali skozi druge, bolj osebne kanale pretoka informacij. Že pred dejansko priključitvijo in aktivno participacijo v religijski skupini, pride do relativno visoke stopnje verovanja.

MISTIČNA KONVERZIJA

Navadno je vzpodbujena s posebnimi notranjimi doživetji, kot so vizije, slišani glasovi ali druge paranormalne izkušnje. Gre torej za močne čustvene vzpodbude, ki posameznika prepričajo v resničnost religije, v katero se spreobrne. Takšne izkušnje imajo na posameznika navadno izredno močan vpliv, kar pogosto privede tudi do sprememb v njegovem vedenju. Pri takšni vrsti spreobrnitve gre večinoma za kratko obdobje, v katerem spreobrnjenec spozna »pravo resnico« in v skladu z njo aktivno ukrepa, se pravi se pridruži neki religijski skupini.

IZKUSTVENA oz. EKSPERIMENTALNA KONVERZIJA

Izhaja iz aktivne eksploracije skozi preizkušanje religijskih opcij. Osrednje vodilo posameznika je navadno komponenta radovednosti, ki ga vodi skozi različne mentalne stopnje in na koncu pripelje do zanj prave religije.

ČUSTVENA KONVERZIJA

V osnovi bazira na medosebnih vezeh med člani religijskega gibanja ali skupine. Pomembna je zlasti osebna izkušnja občutka dobrodošlice in sprejetja v skupino s strani ostalih članov. Tako participacija dejansko predhodi sami konstrukciji verovanja v nauke skupine. V začetni fazi je odločno pomembnejša vera v pripadanje.

PREPORODNA KONVERZIJA

Sestoji iz skupinskega konformizma v smislu oblikovanja nove celote vedenja in verjetij, s pomočjo glasbe in pridig z okrepljeno emotivno noto. Čustveni naboj, ki ga ustvari skupina ljudi, podobna čustva prebudi v vsakem posamezniku in občutek povezanosti ga naredi del skupine in prepriča v pravilnost verovanja.

PRISILNA KONVERZIJA

Dosežena je s pomočjo orodij pritiska in prisilnega prepričevanja. Posameznika izolira od širše družbe in s tehnikami »pranja možganov« prepriča v resničnost in pomembnost verovanja.

Glede prisilne spreobrnitve, ki jo lahko mislimo tudi kot pranje možganov, so si mnogi avtorji edini, da je zelo redek fenomen. Novejše aplikacije Lofland – Skonovdove teorije kažejo, da je večinski tip spreobrnitev, zlasti v primeru alternativnih religij, iskati med intelektualnimi, mističnimi in izkustvenimi tipi (ibid).

4.7 PROCESUALNI MODELI SPREOBRNITVE

Procesualni modeli spreobrnitve so »hevristična sredstva pri organizaciji kompleksnega področja študija spreobrnitve« (Rambo v Volarič 2001, 1044), ki spreobrnitev oz. religijsko konverzijo dojemajo kot kompleksen proces, umeščen v družbeni kontekst, znotraj katerega se prepletajo številni dejavniki, ki nanj vplivajo, obenem pa se tudi okolica ne kaže kot imuna na te vrste religijskih sprememb in se nanje tako na makro, kot na mikro ravni, odziva. Sočasno oz. paralelno z razvojem modela pranja možganov se je razvijal procesualni model spreobrnitve, katerega začetnika sta bila Lofland in Stark (1965). Njegova uporaba se je razširila zlasti v 80ih letih, ko je model dobil tudi številne nadgradnje s strani avtorjev, izhajajočih iz različnih znanstvenih disciplin. Nekateri izmed njih dajejo večji poudarek na družbeno interakcijo, drugi so bolj osredotočeni na spremembe v kogniciji in vedenje pri posameznikih, razlikujejo pa se tudi po formaciji, vsebini in obliki, na način, da so eni nastali kot produkt empiričnih raziskav določenih skupin, spet drugi pa so teoretske konstrukcije, ki so jih na empirične raziskave aplicirali v kasnejši fazi, ali pa so naravnani univerzalno, v smislu, da skušajo zajeti proces spreobrnitve pri vsaki religiji (Volarič 2001, 1044). V nadaljevanju bom na kratko predstavila štiri teoretična dognanja procesualnih modelov spreobrnitve, pri čemer je osnovni, že omenjeni Lofland Starkov model, iz katerega je sledila diferenciacija na ostale.

4.7.1 LOFLAND-STARKOV MODEL

V času nastanka je veljal za »alternativen pogled na spreobrnitev« (Richardson v Volarič, 2001, 1044) zlasti zato, ker se je razvil sočasno z glasnim prodorom modela pranja možganov. Alternativen je bil v smislu, da je upošteval predispozicijske in situacijske elemente, obenem pa je namesto pasivnega subjekta, ki so ga ustvarile teza o pranju možganov in ostale tradicionalne teorije, v svoj fokus postavil aktivnega posameznika. Poudarja, da je religijska sprememba proces, ki zahteva čas in sestoji iz številnih elementov, ki so dinamični in sinergični. Lofland-Starkov model je strukturiran v smislu, da svoj skupek dognanj niza okrog 7-stopenjskega procesa, preko katerega posameznik dejansko vrši in končno tudi doseže spreobrnitev v določeno religijo. V teh sedmih stopnjah so zajeti predispozicijski faktorji oziroma faktorji ozadja (1. do 3. stopnja) in situacijski faktorji (4. do 7. stopnja), ki jim je podvržen subjekt spreobrnitve:

1. *izkustvo dolgotrajnih tenzij*
2. *iskanje rešitve za probleme znotraj religijske perspektive*
3. *opredeljevanje sebe za religijskega iskalca*
4. *srečevanje s kultom na prelomni točki svojega življenja*
5. *oblikovanje odnosov naklonjenosti do ostalih privržencev*
6. *nevtraliziranje izven kulturnih povezav*
7. *prizadevanje po intenzivni interakciji s ciljem samorazvoja (Volarič 2001, 1044-1045).*

Osrednji motivator, ki posameznika potiska v proces spreobrnitve, je po mnenju avtorjev stanje krize. To opisujeta kot: »občutek diskrepance med imaginarnim idealnim stanjem stvari in okoliščinami, v katere vidijo ti posamezniki sebe ujetec« (Richardson v Volarič 2001, 1045). Stark tako govori o posebnem tipu religijske krize, ki jo povzroča zavest o grehu, na splošno pa v tem okviru lahko govorimo o izkustvih, kot so bolezen, mistično izkustvo, izkustvo na meji s smrtjo, spremenjena stanja zavesti...

4.7.2 VAN DER LANSOV IN DERKSOV MODEL

Avtorja izkustvo spreobrnitve predstavita v treh opisnih fazah:

1. Za prvo je značilen nekakšen fanatizem. Posameznik si prizadeva prepričati druge v pravilnost svoje izbire, pri čemer večino svojega časa porabi za sprejetje novega prepričanja in vsiljevanje le tega svoji družini in prijateljem. Ta t.i. goreča faza, je neke vrste predhodno obdobje, ki vodi k fiksaciji.
2. V drugi fazi »iskalec« doseže ravnovesje, ne zdi se mu več nujno prepričevati okolice v pravilnost svoje odločitve. Adaptira manj absolutistično držo glede na guruja in doktrine skupine, ki ji pripada. Spreobrnitev se tako nadaljuje kot kreativna eksploatacija. Posameznik sebe definira kot »raziskovalca svojih potencialov«.
3. Tretja faza je zvrst iniciacije – spreobrnitveni proces se konča.

Osrednji motivator v tem modelu ni stanje krize, temveč »težnja po odkrivanju smisla življenja in delovanja v smeri samorealizacije« (Volarič 2001, 1045). Namesto izkustva skupnosti, je v ospredju individualno izkustvo.

4.7.3 HEXAM IN POEWETOV MODEL

Spreobrnitev se odvija v štirih fazah:

1. Pri posamezniku je prisotno »shizoidno stanje razcepa« (Volarič 2001, 1045), s čimer označujeta podobno, kot sta to dognala že Lofland in Stark, stanje krize. Subjektovo funkcioniranje v svetu je disharmonično, kar vodi k pomanjkanju ravnovesja in ga posledično vodi v krizo. Verniki takšno stanje označujejo kot zlo, kar sproži željo po očiščevanju.
2. Kot nadaljevanje procesa nastopi druga faza, ko se posamezniki usmerijo k iskanju religijskih sredstev za ponovno vzpostavitev psihičnega ravnovesja.
3. V tretji fazi pride do reorganizacije posameznika, ko končno dosega izkustvo ravnovesja in dobrobiti. Spreobrnitev in osebna integracija sovpadeta.
4. Zadnja faza nastopi, ko se posameznik integrira v religijsko skupnost in razvija stike z ostalimi pripadniki. Spreobrnitev se na tem mestu konča.

S tem modelom avtorja skušata preseči razpravo o individualni versus kolektivni izkušnji spreobrnitve in svoj poudarek dajeta na občutek ravnovesja in dobrobiti, ki ju spreobrnjenec občuti, hkrati pa zaživi v skupnosti sebi podobnih.

4.7.4 MORELAND IN LEVINOV MODEL

Avtorja ločita tri procese vstopanja v nove religije, in sicer: evaluacijo, odločitev in spremembo vlog. Ta delitev v bistvu pomeni, da posameznik pred vsako odločitvijo spoznava in tehta razloge za morebitno spremembo, v tem primeru za vstop v religijsko skupino. Skozi njegovo udeležbo v skupini evaluacije variirajo, pri tem pa sprožajo odločitve, katerih nivoji so različni in posameznika vodijo v prehod iz ene vloge v drugo. Levin je mnenja, da posameznik v skupini prehaja skozi različne faze (vloge):

1. Raziskovanje – skupina išče posameznika, ki lahko zadovolji njene potrebe in nasprotno, posameznik išče skupino, ki bi prispevala k realizaciji njegovih interesov, ciljev. Ko dosežejo minimalni nivo interakcije se prične druga faza.

2. Socializacija – v tej fazi prihaja do prizadevanj spremembe nasprotne strani. Posameznik v skupino vpeljuje svoje komponente, medtem ko skupina s svojimi prijemi skuša inkorporirati posameznika v svoje okolje. Če pride do medsebojnega soglasja, se prične naslednja faza.
3. Zagovarjanje – posameznik se vidi v določeni specializirani vlogi v skupini, ki bi maksimizirala njegovo zadovoljstvo, skupina pa prav tako želi posameznika, ki bo v največji možni meri prispeval k njenim ciljem. Če na tej točki pride do medsebojnega konsenza, se ta faza lahko za nedoločen čas nadaljuje, v nasprotnem primeru ali po določenem času, se začne krhati, sledi pa naslednja faza.
4. Resocializacija – temelji na ponovnih pogajanjih med posameznikom in skupino, preko katerih skušajo doseči vnovični konsenz. Če jim to uspe, se posameznik vrne v tretjo fazo, od koder se proces nadaljuje, v nasprotnem primeru preide v naslednjo.
5. Spominjanje

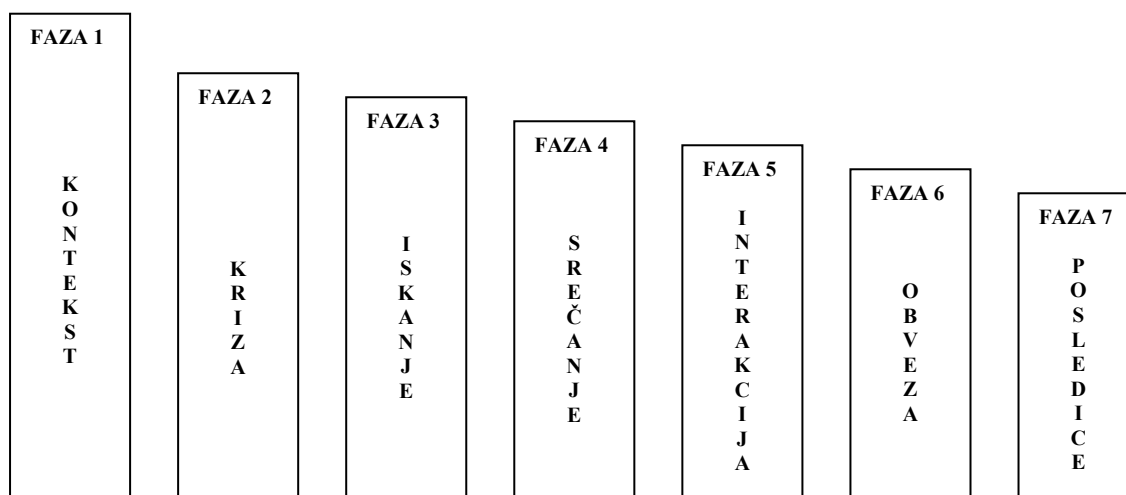
Posebnost tega modela je poudarek na socialni interakciji med posameznikom in skupino, zato je v znanstveni literaturi znan tudi kot model socializacije v male skupine in je naknadno apliciran na spreobrnitve v nove religije. Pomemben preskok v mišljenju se zgodi tudi na točki, ko avtorja dopustita možnost spremembe ne le na strani posameznika, ampak tudi na strani skupine in modifikacije v doktrini. Poteka obojestranska izmenjava, kar obenem pomeni, da se vsaka skupina s prihodom novega člana nekoliko spremeni (Volarič 2001, 1044-1046).

4.7.5 RAMBOVO RAZUMEVANJE RELIGIJSKE KONVERZIJE

Konverzija je proces religijske spremembe, ki se odvija v dinamičnem okolju, kjer so prisotni ljudje, ideologije, institucije, pričakovanja in orientacije. Konverzija je proces, ki se odvija skozi čas in ni samostojni, trenutni dogodek oz. pojav. Za konverzijo je značilna kontekstualnost, saj vpliva na matrico odnosov, pričakovanj in situacij, ki hkrati povratno vplivajo na njo. Dejavniki konverzije so številni, interaktivni in kumulativni. Ni enega vzroka za konverzijo, konverzija ni en proces, prav tako pa ne rezultira v eni sami preprosti posledici (Rambo 1993). Lewis Rambo, profesor psihologije in religije v ZDA je avtor, ki se je v svojem integralnem in holističnem modelu loteval fenomena religijskih konverzij. Njegov prispevek je pomemben in neizbežen pri študiju religijskih konverzij, saj svobodno vključuje

različne znanstvene diskurze v relaciji do empiričnih raziskav posameznih religij. Njegovo pojasnjevanje religijskih konverzij reflektira teoretski pluralizem, s katerim se srečujemo ob raziskovanju spreobrnitev, obenem pa spodbuja eklektičnost in fleksibilnost (Volarič 2001, 1044). Njegov model pojasnjevanja religijskih konverzij poleg ostalih vsebuje tudi fenomenološke elemente, kar se kaže skozi njegovo definiranje konverzije. Pri določanju dejanskega pomena konverzije je po njegovem mnenju potrebno upoštevati videnja skupine in posameznika, ki je aktivno udeležen v procesu, nujno je torej upoštevati tudi vidik spreobrnjenca. Ker redukcionizem ni ena izmed značilnosti Rambovega pristopa, so v njegovi razlagi konverzij enakovredno zastopani psihološki, sociološki, antropološki in teološki aspekti, preko katerih je razvil sedem stopenjski model, s katerim pojasnjuje konverzijski proces. Meni, da je stopenjski oz. fazni model primeren način pojasnjevanja konverzije, saj je ta časovno pogojena in navadno sestoji iz sekvence procesov, ki lahko imajo tudi spiralni efekt v smislu, da je možno prehajanje med fazami tako skozi »napredovanje« kot »nazadovanje«. Posamezno fazo lahko razumemo kot posamezni element v obdobju religijske spremembe, pri čemer vsaka sestoji iz določenih tem, vzorcev in procesov.

Slika 4.1: Faze religijske konverzije po Rambo

Vir: Rambo (1993, 17).

Čeprav se Rambo zaveda, da ni modela, ki bi uspel zaobjeti vso širino fenomena, poudarja, da morajo biti v holističnem pristopu raziskovanja religijske konverzije zajete vsaj naslednje štiri komponente: kulturna, družbena, osebna in religijska. Ker poznamo različne tipe religijskih konverzij je jasno, da vsaka komponenta pri vsaki vrsti spreobrnitve ni enako močno

zastopana, nujno pa je raziskovati po vseh štirih dimenzijah, če želimo dobiti kar se da celostno podobo o posameznem tipu konverzije (vzroki, procesi, posledice...). Rambo je opredelil neke vrste idealne tipe konverzije, ki predstavljajo orodje, s katerim si lahko pomagamo pri razumevanju tega kompleksnega pojava. Njegova tipologija v vseh točkah konverzijo opredeljuje na temelju vprašanja kako daleč (družbeno in kulturno) mora posameznik iti, da se ga dojema kot spreobrnjenca?

- Zavrnitev ali prebeg, pomeni zavrnitev konvencionalne religije in njenih nazorov s strani bivših članov. Ta sprememba ne pomeni sprejetja nove religijske perspektive, pogosto pa vodi k posvojitvi novega, nereligijskega sistema vrednot. Primer takšnega ravnanja je npr. konverzija v marksizem ali ateistični humanizem na račun opustitve religijske tradicije. Kljub temu, da ne predstavlja dejanske konverzije, je apostaza pomemben del Rambove konverzijske tipologije, saj predstavlja dinamiko izgube vere, v smislu zapustitve določene skupine, kar je v sodobnem okolju precej značilen fenomen.
- Intenzifikacija je revitalizirana pripadnost veri, ki ji je spreobrnjenec pripadal že prej, bodisi formalno ali neformalno. Imenujemo jo lahko tudi »ponovno rojstvo«. Do takšne spremembe pride, ko člani neke religijske institucije svoje življenje fokusirajo na vpletenost ali pripadnost neki verski skupini, kar se navadno zgodi ob globokih religijskih izkustvih oz. življenjskih prehodih, kot so zakon, porod ali približujoča se smrt.
- Pripadnost je premik posameznika ali skupine od delne oz. minimalne religijske predanosti, k polni vpletenosti v versko institucijo oz. skupnost. To vrsto konverzije je navadno mogoče povezati s pridružitvijo k NRG.
- Institucionalna tranzicija zajema prehod oz. prestop posameznika ali skupine iz ene skupnosti k drugi, znotraj ene religijske tradicije. Konverzija iz prezbiterianizma k luteranstvu je primer takšne tranzicije. Med sociologi je ta proces znan tudi kot »denominacijski preobrat«, zgodi pa se kot rezultat popolnoma praktičnih razlogov (npr. geografska bližina) ali pa kot očitna sprememba zaradi globoke religijske izkušnje.
- Tradicionalna tranzicija se nanaša na prehod posameznika ali skupine od ene velike svetovne religijske tradicije k drugi. Primer je npr. konverzija iz islama v budizem ali hinduizma v krščanstvo. To hkrati pomeni premik od ene vrste svetovnega nazora, sistema ritualov, simbolnega univerzuma in življenjskega stila k nečemu popolnoma

novemu in drugačnemu. Zato na tem mestu govorimo o kompleksnem procesu, ki je pogosto posledica med-kulturnih stikov in konfliktov (Rambo 1993, 13-14).

Poleg upoštevanja transcendence oz. religijskih prepričanj kot takih, je veren posameznik prepričan, da je nadnaravno tako vir, kot cilj njegovega spreobrnitvenega procesa, transformacije, ki se nanaša na psihološki aspekt posameznikove spreobrnitvene izkušnje, avtobiografijo spreobrnjenca in tranzicijo religijskih prepričanj, do katere prihaja v procesu konverzije (osebna in družbena sprememba). Rambo v svojem integrističnem modelu poudarja pomen tradicije, ki vključuje zgodovino družbe, v kateri se proces konverzije odvije, njene strukture in religijsko tradicijo oz. perspektivo (družbena in kulturna matrika mitov, ritualov in simbolov) (Interview: Lewis R. Rambo 1982). V tem okviru govori o dveh komponentah uspešne konverzije, to sta makro in mikro kontekst. Makro kontekst predstavlja prevladujoč odnos do novega religijskega gibanja v katerega se posameznik ali skupina spreobrača, kot tudi druge vidike kulturne države. Makro kontekst je iz tega vidika pomemben pri pojasnjevanju geografskih in posledično kulturnih razlik v sprejemanju posameznih konverzij. Ko govori o mikro kontekstu, ima avtor v mislih skupnost, v katero posameznik v procesu konverzije vstopa. Ta spreobrnjenca navadno ločuje od makro konteksta in mu ponuja alternativo v morebitnem zavračanju s strani širšega okolja oz. makro konteksta. Oba pa delujeta v relaciji eden do drugega. Uspeh konverzije je odvisen tudi od tega, koliko je le ta pomembna za tistega, ki se spreobrača. Če gibanje posameznika, ki se mu pridružuje ne uspe prepričati v dejstvo, da bo lahko le v njihovem mikro kontekstu našel tisto, kar zares potrebuje in posledično konvertitova prepričanja ne bodo skladna z njegovim vedenjem, konverzija najverjetneje ne bo uspešna (Rambo 1993).

5 RELIGIJSKE KONVERZIJE V SLOVENSKEM PROSTORU

Področje religijskih konverzij je v slovenskem prostoru še precej neraziskano. Sicer se srečujemo z aplikacijami teorij tujih avtorjev, pri čemer (pre)pogosto gre za že (znanstveno) opuščeni model pranja možganov. Jeromen, eden izmed avtorjev publikacije Verstva, sekte in novodobna gibanja, ki svoje izsledke opira večinoma na senzacionalistične novinarske članke in izjave bivših članov, nekritično uveljavlja zorni kot »edine prave religije« in proces verske spreobrnitve pojasnjuje skozi nadzorovanje okolja in komunikacij s strani sekt, mistično manipulacijo, zahtevo po čistosti, obred javnega izpovedovanja, sveto vednost,

poseben jezik in način izražanja, da se vsa doživetja in dogodki razlagajo v luči sekte in da se je uveljavilo prepričanje, da bo tisti, ki sekto zapusti nesrečen. Volaričeva kritično navaja njegove »strokovne« ocene Liftonovega modela, v katerem kot pravi Jeromen, lahko »prepoznamo razmere in postopke, ki ponujajo obvladovanje mišljenja, po domače pranja možganov« (Volarič 2001, 1048). Skupaj s psihološkimi usmeritvami, katere gledajo na spreobrnjence v alternativne religije kot tiste, »ki so izgubili stik s samim seboj«, zaradi »rigorozne discipline«, »manjka spanca«, »vegetarijanske diete«, »ustvarjanja skupne identitete«, tako v slovenskem prostoru prihaja do nekritičnega povzemanja preživetega teoretskega modela brez empirične valorizacije, kar pomeni oddaljevanje od znanstvenega diskurza (ibid). Kot odziv na metodološko pomanjkljive in vrednostno pristranske poskuse razlag spreobrnitev v alternativne religije, je Ariana Volarič osvetlila novo pot k raziskovanju konverzij v Sloveniji. Tematizirati je želela vprašanja o tem, kdo se lahko spreobrne, kako poteka vstop v nove religije, kako poteka proces spreminjanja posameznika, kaj so posledice spreobrnitve in ali je res možno »zamenjati svetove«, si ustvariti novo religijsko identiteto. Oblikovala je pet stopenjski procesualni model, dinamiko spreobrnitvenega pojava pa prikazala preko njegove empirične valorizacije.

1. Predispozicije (pokazalo se je, da religijske odgovore iščejo posamezniki, ki kažejo določeno odprtost za religiozni način pojasnjevanja življenja), ki so v osnovi latentni faktor in se običajno aktivirajo po tem, ko je posameznik deležen izkustva krize. Ločimo lahko dva tipa krize, in sicer čustveno krizo – razna stanja neprijetnosti, nizkega samospoštovanja in travmatična izkustva ter kognitivno krizo, ki pomeni krizo miselnih modelov in se izraža preko občutka praznine in brezcilnosti.
2. Iskanje integracije skozi ustrezno religijo, ki je navadno daljši proces, saj se posameznik precej časa seznanja z religijo, do katere goji simpatije. Spoznavanje alternativnih religij poteka preko mnogih tokov, od medijev, razne literature in informacij, zbranih v knjigah ali na internetu, do seminarjev, srečanj ipd., kjer se posameznik seznanja z idejami skupine. Privrženec torej gre skozi proces spoznavanja in se kasneje na podlagi izkustvene, racionalne ali intuitivne presoje, odloči za vstop v skupino. Bistveno je, da »spreobrniti se v alternativnih religijah ne pomeni zgolj sprejemanje religijske doktrine, ampak »spreminjanje nivoja bitja« ali »novo stanje zavesti«.

3. Sprejemanje sinkretističnega pogleda na kulturo in študij religijske kozmologije s ciljem, da si posameznik pridobi vpogled v to, kar tvori njegovo samoidentiteto in ga pripelje k samozavedanju. Znotraj religijskega diskurza je tu govora o povezavi z nekim višjim principom (npr. bogom).
4. Razvoj mističnega stanja zavesti, ko človek spozna svet tak kot je in ne iz osebnega stališča. Zadnja stopnja kozmične zavesti pomeni dokončanje posameznikovega religijskega razvoja, saj je ta na tej točki nov tip človeka, ki naj bi prerasel oblike kolektivnih tvorb in postal gospodar življenja in smrti (pri Rožnih križarjih denimo govorijo o aktiviranju atoma duhovne iskre).
5. Posledice, ki se običajno razdelijo na moralne, kognitivne, teološke in družbeno-kulturne. V primeru slovenskih spreobrnjencev v raziskavi Volaričeve je opaziti različne pridobitve – od moralne zrelosti, pa do boljšega psiho-fizičnega počutja (Volarič 2001, 1049-1053).

5.1 RAZISKAVA RELIGIJSKIH KONVERZIJ V NRG V SLOVENIJI

Skozi pol-strukturirane, poglobljene intervjuje z osmimi spreobrnjenci v različna NRG, sem pridobila osebne zgodbe ljudi, ki so se iz takšnih ali drugačnih razlogov odločili za vstop. V raziskavo so bili vključeni štirje predstavniki moškega in štiri predstavnice ženskega spola. Današnje pripadnike Cerkve Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni (Mormoni), Mednarodne šole Zlatega Rožnega Križa, Združitevne cerkve, Adventistične cerkve, Skupnosti za Zavest Krišne, Jehovovih prič, Raeljanskega gibanja v Sloveniji in Univerzalnega življenja, verskih skupnosti, ki so registrirane pri Uradu za verske skupnosti v RS, starostno lahko umestimo v srednjo oz. zgodnjo starejšo generacijo (od 29 do 57 let). Intervjuvanci so se večinoma spreobrnilo nekje v svojih poznih dvajsetih letih ali še kasneje. Izobrazbena struktura sogovornikov je pretežno visoka, kar pomeni končano fakulteto. Njihova religijska ozadja pred spreobrnitvijo so različna. Nekateri med njimi so izhajali iz katoliških družin, kar največkrat pomeni, da so bili krščeni, morda tu in tam šli v cerkev, večinoma niso bili pretirano religijsko aktivni, v splošnem pa bi Slovenci verjetno vseeno dejali, da so bili vzgojeni v duhu katoliških vrednot. Drugi so bili ateisti ali pa so, še preden so se našli v religiji, ki ji pripadajo danes, šli skozi več faz iskanja, lahko bi celo rekli, da so doživeli več manjših spreobrnitev. Moje zanimanje sicer ni bilo fokusirano na značilnosti konkretnega gibanja, organizacijsko strukturo, nauke, obredje ipd., pa vendar je vsaj osnovno poznavanje

teh karakteristik pomembno. Končno ne gre le za spreobrnitev v NRG, ampak gre za spreobrnitev v točno določeno religijo in pridružitvev točno določeni skupini.

Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni (Mormoni)

Imenovana je tudi mormonska cerkev in izvira iz krščanske tradicije. Njeni začetki segajo v leto 1820, ko naj bi se dečku, ki mu je bilo ime Joseph Smith, prikazala Bog in njegov sin, Jezus Kristus. Smith je tako bil izbran, da na Zemlji obnovi Cerkev Jezusa Kristusa. Cerkev je bila ustanovljena 1830 v Fayetteu v New Yorku. Danes je to ogromna organizacija, ki deluje po vsem svetu in po ocenah mormonov šteje okrog 12 do 13 milijonov članov. Sedež cerkve je v Salt Lake Cityju, v zvezni državi Utah, njen trenutni vodja, predsednik skupnosti in v očeh vernikov izvoljeni božji prerok je Thomas S. Monson. V središču verovanja in čaščenja cerkve je Jezus Kristus. Verjamejo v žive preroke, ki po razodetjih sprejemajo božjo besedo, kot so jo nekoč prejeli Mojzes, Abraham in drugi. Joseph Smith je tako bil njihov prvi prerok nove dobe. Sprejemajo sledeče knjige in svete spise: Sveto pismo (Staro in Novo zavezo), Mormonovo knjigo, Nauk in zaveze ter Dragoceni biser. Verniki upoštevajo Deset božjih zapovedi, Besedo modrosti in Zakon desetine. Imajo duhovščino, ki ima po njihovem verovanju polnomočje za delovanje v božjem imenu, sicer pa svojo cerkev vidijo kot edino cerkev s polnomočjem in zato tudi edino pravo, ki človeku omogoča pot v večno življenje. Znani so po misijonarstvu, ki širom sveta pošilja oznanjevalce vere. V Sloveniji je bila cerkev uradno registrirana leta 1991, okrog 300 slovenskih vernikov Cerkve Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni pa je julija 2008 v Ljubljani dobilo prvo cerkveno zgradbo, v kateri opravljajo svoja bogoslužja (<http://www.cerkev-jezusa-kristusa.si/>). Mormoni so pogosto označeni kot kontroverzna verska skupnost, nemalokrat se pojavljajo v odmevnih medijskih zgodbah o zlorabah v imenu religije.

Zgodba o deklicah, ki so jih pred dnevi z uspešno akcijo rešili policisti v Teksasu, postaja vse bolj šokantna. Spomnimo; v uspešni akciji so policisti rešili 400 otrok, ki so jih v svojih krempljih imeli pripadniki skrajne sekte mormonov. Poleg tega, da so morale imeti deklice spolne odnose s starejšimi moškimi, so v preiskavi še ugotovili, da so komaj 13-letne deklice prisilili, da so rojevale otroke. Tako imajo preiskovalci težave pri potrjevanju starševstva v najmanj 416 primerih. Socialni delavci so po pogovorih z otroki in ženskami ugotovili, kako je skrajna sekta delovala. Vse deklice, ki so spolno dozorele, so takoj prisilili k spolnim odnosom z mnogo starejšimi

moškimi. S tem naj bi se deklice "duhovno" poročile s spolnimi izprienci. Duhovni voditelji so dekleta, zato da ne bi pobegnila v svet, prepričevali, da je svet tam zunaj nevaren, da jim bodo takoj ostrigli lase in da jih bodo namazali s šminko. Prav tako naj bi jih v "nevarnem" zunanjem svetu silili k spolnim odnosom z neznanimi moškimi, kar je v nasprotju z vero, ki so jo razlagali v skrajni sekti. Blazneži so namreč zatrjevali, da je ženska čednost skrajna, zato so bila dekleta in ženske staromodno oblečene, temu primerno pa so imele urejene tudi pričeske (<http://24ur.com/novice/crna-kronika/posiljevali-deklice-za-duhovnost.html>).

Tako govori izsek iz novice, ki je aprila 2008 tudi pri nas intenzivno prodrla v medijski prostor in razburila svetovno javnost. Sicer v tem primeru ni šlo za pripadnike Cerkve Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni, ampak za odpadnike te cerkve, ki so se združili pod vodstvom samooklicanega preroka Warrena Jeffsa. Celotna skupnost Mormonov je pred nekaj več kot sto leti dejansko prakticirala poligamijo. Danes to počne le še okrog 10.000 odpadnikov Cerkve Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni, ki se sicer prav tako imenujejo Mormoni, vendar jih Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni ne priznava kot svoje vernike, saj delujejo v nasprotju z božjimi nauki. Prakticiranje poligamije je bil tudi eden glavnih razlogov, da sta se skupini ločili. Mnogi sicer te zgodbe ne poznajo, ali pa zgolj nepreudarno posplošujejo, kar privede do krivičnih obtožb ne le Mormonov, ampak ponovno predrami strah javnosti do NRG nasploh.

Mednarodna šola Zlatega rožnega križa: Lectorium Rosicrucianum

Lectorium Rosicrucianum ali Mednarodno šolo Zlatega rožnega križa so leta 1935 v Harlemu na Nizozemskem ustanovili Jan van Rijckenborgh, njegov brat Zwier Willem Leene in Catharose de Petri. Tam ima šola še danes svoj sedež. Zagovarjajo nauke modernega krščanskega gnosticizma, ki bazira na idejah Rožnega križa (Rosicrucian – izraz za skrivno društvo mistikov domnevno formiranih v srednjeveški Nemčiji), katarskem verovanju z dualističnimi krščanskimi in gnostičnimi elementi in drugih religijsko mističnih nazorih, kot sta hermetika in alikimija. Proučujejo transfiguristično filozofijo in načine, kako to filozofijo vtakati v svoja življenja. Notranji proces preobrazbe imenujejo transfiguracija ali »ponovno rojstvo duše«, ki se izpelje ob »dnevnom umiranju« jaza s tem, da se prebudi Kristus v nas samih (<http://www.cesnur.org/testi/RosyCross.htm>). Cilj je doseči mentalno, emocionalno in fizično čistost, to pa je med drugim možno preko odpovedi uživanju mesa, alkohola, tobaka in

drog. Nezdravim vplivom se ognemo tudi z ne-gledanjem televizije. Okrog 15.000 učencev, kakor imenujejo svoje člane, je najti predvsem po Evropi, precej jih je tudi v Južni Ameriki. V Sloveniji je Mednarodna šola RK kot verska skupnost registrirana od leta 1987 in deluje v Ljubljani (<http://www.lectoriumrosicrucianum.org/lrweb/slovensko.htm>).

Združitevna cerkev

Gre za novo religijsko gibanje, osnovano pod vodstvom korejskega vodje Sun Myung Moona v Seulu, leta 1954. Prvotno ime, *The Holy Spirit Association for the Unification of World Christianity* je voditelj leta 1994 spremenil v *Family Federation for World Peace and Unification*. Verovanje izhaja iz Moonove knjige *Divine Principle* v povezavi z Biblijo in azijsko tradicijo. Verniki so prepričani, da bo na Zemlji vnovič zraslo Nebeško kraljestvo, v katerem bo vernike združil Kristus, ki je v podobi častitega Moona s tem namenom prišel na svet. Obred po katerem jih pozna praktično ves svet, je imenovan *blagoslov (blessing)*. Gre za neke vrste množično poroko parov, ki so se našli preko častitega Moona. V obredu je udeleženi na tisoče parov, ki si hkrati, v močni veri, da jim je častiti Moon našel najprimernejšega partnerja za srečno družinsko življenje, obljubi večno zvestobo. Cerkev je v javnosti dojeta kot precej kontroverzna, povezovali so jo s pranjem denarja, pranjem možganov novim rekrutom, političnim aktivizmom, antisemitskimi nazori in še čim. Največ *moonijev*, kot jih slabšalno imenujejo nekateri, živi v Južni Koreji in na Japonskem, sicer pa bi jih po svetu naj bilo več sto tisoč, po nekaterih ocenah celo do nekaj milijonov. V Sloveniji je Združitevna cerkev registrirana kot verska skupnost od leta 1991, s sedežem v Škofljici (http://www.staffs.ac.uk/images/Unification%20Church_tcm68-21071.pdf).

Krščanska adventistična cerkev

Krščanska adventistična cerkev je protestantska verska skupnost oz. denominacija. Ustanovljena je bila leta 1863 v ZDA, sicer znana pod imenom Cerkev Adventistov sedmega dne. Verovanje Adventistične cerkve je utemeljeno na nauku Svetega pisma, ena izmed značilnosti nauka je posredovana že v samem imenu. To je posvečevanje sedmega dne v tednu – sobote, ki je znana tudi kot gospodov dan. Sicer poleg *sabbatha* adventisti upoštevajo tudi svoj etični kodeks, ki jim narekuje odpoved alkoholu, tobaku, in nečisti hrani, kot to navaja Biblija. Cerkev je navzoča v več kot 200 državah po vsem svetu in ima več kakor 14 milijonov krščenih odraslih vernikov. V Republiki Sloveniji je cerkev navzoča od leta 1908,

kot uradno registrirana verska skupnost pa od leta 1976. Danes po pričevanju adventistične cerkve šteje čez 500 vernikov (<http://www.adventisti.si/content/view/20/39/>).

Skupnost za Zavest Krišne

Hare Krišna, kot gibanje popularno imenujemo, je vajšnjavska verska skupnost, ki izvira iz hinduizma in časti boga Krišno. Značilnosti gibanja in njegove kulture segajo tisočletja v zgodovino, sicer pa nauki temeljijo na vedskih spisih, predvsem na Bhagavad-giti in Šrimad Bhagavatam. Javnosti so znani predvsem po petju maha-mantre, verovanju v reinkarnacijo, vegeterijanstvu ipd. Zahodu je gibanje leta 1966 predstavil indijski menih Šrila Prabhupada, ko je pripotoval v ZDA in tam ustanovil Mednarodno skupnost za Zavest Krišne (ISKCON). ISKCON in gibanje Hare Krišna ni ena in ista zadeva, pravzaprav je ISKCON veja gibanja Hare Krišna. V splošnem sicer velja, da je velika večina pripadnikov gibanja Hare Krišna pripadnica ISKCONa, zato se tudi pojavlja enačenje pojmov in se ga, sicer v odvisnosti od konteksta, tudi tolerira. Nauki skupnosti so se v nekaj letih bliskovito razširili po ZDA in Evropi, danes naj bi bilo po svetu 30.000 iniciranih pripadnikov, celotno kongregacijo pa ocenjujejo na milijon ljudi (Črnič 2005, 64). V Sloveniji je gibanje prisotno že več kot dvajset let, kot uradno registrirana verska skupnost od leta 1983, z osrednjimi tempeljskimi prostori v Hare Krišna centru v Ljubljani. Točno število pripadnikov ni znano, ocene se gibljejo od 200 navzgor, ko je govora o neiniciranih pripadnikih pa vodstvo govori o nekaj tisočih (ibid, 111). Hare Krišna je že od svojih začetkov tarča številnih nerazumevanj, celo napadov. Označeni so bili za sekto, obtožbe so se navezovala na goljufive metode novačenja, na njihov destruktiven vpliv na družinske odnose ipd. (ibid, 17). V Sloveniji sicer večjih kontroverz v zvezi z gibanjem ni opaziti, vendar o neki vsesplošni sprejetosti s strani širše družbe še vseeno ne moremo govoriti.

Jehovove priče

So krščanska verska skupnost, katerih verovanje temelji na Svetem pismu, pri čemer pa ne priznavajo vseh knjig. Skupnost je okrog leta 1870 ustanovil Charles Taze Russel, ki je okrog sebe zbral skupino za proučevanje Biblije. V skladu z verovanji o Kristusovem prihodu in novem kraljestvu na Zemlji je Russel leta 1914 napovedal konec sveta. Ta se ni zgodil, prav tako je ostala neuresničena napoved za leto 1918. Russel je leta 1916 umrl, nasledil pa ga je Joseph Franklin Rutherford. Od leta 1931 naprej uporabljajo ime Jehovove priče, ki naznanja,

da pričajo za svojega boga, Jehova. Danes Jehovove priče vodi kolektivni vodstveni organ na svetovnem sedežu v Brooklynu. Gibanje je javnosti poznano predvsem po velikih zborovanjih, reviji Stražni stolp, prenašanju svojih sporočil od vrat do vrat, pa tudi zavračanju transfuzije, kar je eden ključnih razlogov, da so pogosto tarča kritik. V Sloveniji so o njih, kot kontroverznem gibanju že poročali mediji, precej aktivni so tudi bivši člani gibanja, ki javnost svarijo pred nevarnostmi, ki bi jih verska skupnost Jehovovih prič naj skrivala za zaprtimi vrati. Do pred časom je obstajala tudi slovenska spletna stran izobčenih (bivših članov Jehovovih prič, ki jih je skupnost izobčila), ki pa je bila ukinjena. V Sloveniji, kjer naj bi začetki gibanja segali v 20. leta 20. stoletja, uradno registrirani pa so bili leta 1976, imajo Jehovove priče svoj center v Kamniku. Verujočih bi naj bilo okrog 2000, simpatizerjev še mnogo več, po svetu pa jih je po podatkih samih prič okrog 6 milijonov v več kot 230 državah (http://www.watchtower.org/sv/jt/article_01.htm).

Raeljansko gibanje v Sloveniji

Sebe označujejo za ateistično religijo, katera združuje vse velike religije. Religija kot preroke sicer priznava Jezusa, Mojzesa, Budo, Mohameda..., vendar pripadniki ne verjamejo v boga, pač pa v znanost in napredek. Pridih mistike in nadnaravnega raeljanskemu gibanju daje predvsem vera v to, kako je nastalo človeštvo. 1973. leta naj bi bil francoski novinar Rael kontaktiran s strani nezemeljskega bitja, ki mu je predalo sporočilo o tem, kako je bilo človeštvo ustvarjeno in kakšna je naša naloga na Zemlji. Nezemljan je Raelu povedal sledeče: »Mi smo bili tisti, ki smo naredili vse življenje na Zemlji, zamenjali ste nas za bogove, mi smo bili v začetku vaših glavnih religij. Sedaj, ko ste zadosti zreli, da to razumete, bi radi vzpostavili uraden kontakt preko ambasade« (<http://www.raeljani.info/kopis.html>). Kot sami pravijo, je njihova religija znanost in temu primerno je znanost tudi fokus njihovega delovanja. Usmerjeni so v prihodnost in v ideje, ki bi človeštvu omogočile boljše življenje. V sklopu tega zagovarjajo genetsko tehnologijo in kloniranje, svobodo interneta in elektronske knjige, nanotehnologijo, raziskovanje vesolja, kontracepcijo, abortus, homoseksualnost, svobodno spolnost, svobodo druženja, enakost narodov in spolov, evtanazijo, ločitev otrok od njihovih staršev v primeru spolnih zlorab, nasilja in zanemarjanja in še marsikaj, kar jih izrazito razlikuje od drugih verskih skupnosti. Ne izvajajo posebnih obredov, kot so molitve ipd., so pa privrženci čutne meditacije, katere cilj je, da vzpostavijo harmonijo z okolico. Gibanje ni pretirano kontroveržno, kvečjemu jih ljudje posmehljivo dojemajo kot »šasave simpatizerje nezemljanov« (<http://213.250.55.115/Ris2007/default.asp?kaj=3&id=>

2006080805093205), občasno jih povezujejo tudi z orgijami, vendar je vse skupaj bolj redkost. Še največ prahu okrog gibanja se je dvignilo v času, ko je pripadnica Raeljanskega gibanja, francoska znanstvenica in predsednica projekta Clonaid, dr. Brigitte Boisselier, leta 2003 objavila rojstvo prvega kloniranega otroka. Sicer po pričevanju raeljanov Clonaid deluje neodvisno od Raeljanskega gibanja, ta ga, kar zadeva tehnologijo kloniranja moralno podpira, drugače pa z njim nima nobene veze. Gibanje je prisotno v 90 državah po svetu in ima približno 65.000 članov. Bolj razširjeno je v Franciji, Kanadi, Južni Koreji in na Japonskem. V zadnjem času se pospešeno širi v Aziji oziroma v deželah z budistično religijo. Slovensko društvo, ki je bilo uradno registrirano leta 2004 ima približno sto članov, hkrati pa precej več simpatizerjev, ki se dobivajo na manjših in večjih srečanjih v Sloveniji in v tujini (<http://www.raeljani.info/>).

Univerzalno življenje

Gre za versko skupnost, ki se navezuje na prakrščanstvo, notranje krščanstvo, kot ga je učil Jezus iz Nazareta, brez cerkvenih dogem in verskih obredov. Prakristjani v Univerzalnem življenju so prepričani, da živimo v velikem časovnem preobratu, v katerem Bog ponovno govori človeštvu po preroških ustih in Kristusov Božji Duh dopolnjuje in pogloblja nauke Jezusa iz Nazareta. Za največjim prerokom Jezusom Kristusom, je po mnenju privržencev Univerzalnega življenja danes na Zemlji prerokinja Gabriele, po kateri govori Sveti Duh. Pred približno petindvajsetimi leti je tako po Gabriele, božji prerokinji in poslanki, nastalo Univerzalno življenje, ki ima danes privržence po vsem svetu. Gabriele je avtorica številnih knjig Univerzalnega življenja, ki jih člani prebirajo, hkrati pa poslušajo njena predavanja oz. božja razodetja po preroški besedi na prireditvah po kasetah, radiu in televiziji. Ne poznajo uradnega članstva, skupnost je izrazito intimne narave, delujejo v skladu s tem, da je Univerzalno življenje »notranja religija«. So vegetarijanci in izraziti borci za pravice živali. Po navedbah pripadnikov naj bi Univerzalno življenje delovalo praktično po vsem svetu, zlasti pa v Evropi. Kar nekaj pripadnikov je tudi v Sloveniji, koliko, ni znano. Pri nas so kot verska skupnost registrirani od leta 1991. Večjih težav z okolico nimajo, saj jih ljudje večinoma niti ne poznajo, sicer pa je slišati o precejšnjih trenjih z rimo-katoliško cerkvijo v Sloveniji, še bolj pa izven naših meja (<http://www.universelles-leben.org/cms/si>).

5.2 UGOTOVITVE RAZISKAVE V LUČI UVODOMA ZASTAVLJENIH HIPOTEZ

Po prebiranju literature in opravljenih intervjujih s posamezniki, ki so se spreobrili v alternativne religije oz. NRG sem prišla do treh osnovnih zaključkov, ki po mojem mnenju zaznamujejo vsako posamezno religijsko spreobrnitev, pri čemer najverjetneje ni pomembno ali gre za tradicionalno ali alternativno religijo.

1. Motivacijski faktor v obliki čustvene oziroma kognitivne krize (Volarič 2001) je potrebno obravnavati kot ključni vzvod spreobrnitve. Čustvena kriza deluje kot neposredni motivator, časovni razpon med njo in začetkom procesa spreobrnitve je relativno kratek. Kognitivna kriza nastopa v obliki posrednega motivatorja, ki se pojavi že v otroštvu oziroma mladih letih in posameznika skozi daljše časovno obdobje vodi in končno privede do religijske spreobrnitve.
2. Lofland in Skonovd sta ločevala več oblik religijske konverzije, eno med njimi sta imenovala intelektualna konverzija. Izkazalo se je, da je, sicer vedno v kombinacijami z drugimi faktorji, le ta pogosto vlečna sila celotne religijske spreobrnitve. Posameznik deluje na osnovi svobodne volje, je samostojen in se v skladu s tem tudi obnaša. Kot popolno nasprotje pasivni žrtvi, aktivno sodeluje v procesu svoje lastne spreobrnitve in odločitve sprejema primarno na osnovi pridobljenih informacij.
3. Religijska spreobrnitev sestoji iz dveh dimenzij, ki v sosledju ali pa v sočasni interakciji druga z drugo, vodita do zaključitve spreobrnitvenega procesa. Prva dimenzija se veže na spreobrnitev na individualni ravni, kar zadeva spremembo na duhovnem, čustvenem in miselnem nivoju posameznikovega sebstva. Druga raven je socialna, ker nujno poteka v interakciji z drugimi. V prvi vrsti gre za interakcijo z vodjo oz. drugimi verujočimi, hkrati ali nato pa z okolico, ki tvori posameznikovo socialno omrežje.

5.2.1 ELEMENT KRIZE KOT OSREDNJI MOTIVATOR RELIGIJSKE KONVERZIJE

Mnogi avtorji poudarjajo element krize, kar ni naključno. Nekateri jo postavljajo v ospredje kot stanje napetosti, ki ga povzročijo prelomni in stresni dogodki v življenju posameznika. Van der Lans in Derks na drugi strani takšne vrste krize ne vidita kot osrednji motivator spreobrnitve ampak menita, da je ključna »težnja po odkrivanju smisla življenja ter delovanja v smeri samorealizacije« (Volarič 2001, 1045). Volaričeva je koncept krize smiselno razločila na čustveno in kognitivno, s čemer presega dilemo, ki se v tem kontekstu pojavlja in element krize ponovno postavlja v središče, s tem da je potrebno upoštevati različne vidike in oblike, skozi katere se ta kriza odraža. Ni težko razumeti, zakaj si posameznik v stanju doživljanja čustvene krize tako zelo želi pomoči, tolažbe in izhoda, niti ne, da se pri tem med drugim zateče tudi k novemu religijskemu razlagalnemu modelu sveta okoli sebe. Če je izkušnja izrazito travmatična, je to lahko močan motivacijski faktor na poti posameznikove spreobrnitve.

Ampak to so ble grozljivke pravzaprav morem rečt. In jaz sem tiste čase tok prejkala, da sem bla, mislim...v takem stanju sem bla, da sem...se čudim, da sem sploh preživela, ker je blo to res grozljivo, ostat brez otroka, ne ...Ampak po drugi strani pa si mislim, da me je najbrž to pripeljalo do Boga, ne, ker jaz najbrž drugače še zdaj nebi nič verjela, če bi mi blo lepo v življenju, ne (Fošnarič 2008a).

Večina mojih sogovornikov pred svojo spreobrnitvijo ne pomni travmatičnega dogodka, ki bi jih v čustvenem smislu močno zaznamoval, s stresorji, ki so jim bili tekom življenja izpostavljeni so se večinoma precej uspešno spopadali. Pomembno pa je, da so si bolj ali manj vsi, že od precej ranega otroštva zastavljali velika oz. poslednja življenjsko eksistencialna vprašanja, v stilu od kod prihajamo, kam gremo, kaj je smisel našega obstoja...?

...enkrat sem tam gledal v zvezde se spomnim, doma in sem si mislo, če je kdo na oni zvezdi, tam eni, ne, pol ne samo, da mene ne vidi, ampak celo mojega planeta ne vidi. Ker to je tak daleč da...pač zvezda je sonce, ki sveti, ne, in naš planet se samo okoli sonca suče in to se ne vidi tak daleč, ne. Tak sem si mislo in se počuto osamljenega nekak v vesolju, ne, da smo mi pač slučajno na tem planetu, krožimo...(Fošnarič 2008d).

Na tem mestu govorimo o kognitivni krizi. Pod kognitivno krizo razumemo krizo miselnih modelov (Volarič 2001, 1049), ki se lahko manifestira na različne načine. V osnovi pa posameznik ne vidi pravega smisla življenja, ni zadovoljen z odgovori in informacijami, ki jih pozna, pogosto ga spremlja občutek brezcilnosti.

Ampak tista brezcilnost, to nikoli nisem mogo res skušit. Skos si neke cilje postavljaš v življenju, pol sem pa opazoval, ok, če to dosežem, kaj, sem pol srečen? Veš, želiš neko stvar, pol pa delaš, pa zaslužiš, pa...al pa kot otrok, ne, pa ti jo kupijo, pol pa dobiš to, pa kak dolgo si srečen? En dan si srečen, potem pa...še zdaleč pa ni...tista tvoja pričakovanja so bla dosti večje uživanje, kot pa potem sama izkušnja, ko si stvar dobil. In potem kaj, gledaš celo življenje na ta način. Veš...joj, samo, da končam osnovno šolo, pa samo, da končam srednjo šolo, pa samo, da bom polnoleten, pa joj, če bi še faks lahko končal, joj, pa samo, da faks končam, pa samo, da bi dobro službo dobo, pa samo, da se v redu poročim pa samo...veš, to je...pol pa samo, da v penzijo pridem, pa samo, da mam vnuke, pa...skos maš nekaj, pa nič od tega te ne izpolni. Kaj pa na koncu, na koncu pa umreš! Ob taki filozofiji, meni se samomor ne zdi čudna opcija, samomor, za katerega se nekateri odločijo, ne. Ker samo rintaš, na koncu pa maš tak isto stvar, na koncu pa maš smrt, pa ni več nič, tak pravijo, ne. Pol zakaj ne od prvega trenutka nič? Ker tisto vmes, če primerjaš, če si res na list pišeš, pa probaš spremljat, kolko je trpljenja, pa kolko je pravega uživanja...jaz mislim, da je razmerje...da ni glih enačaja vmes no. Tak da vse skupaj...ni melo smisla, enostavno ni...kolkor koli sem se trudo videt nek smisel v življenju...ga ni melo (Fošnarič 2008h).

Kot pravi Volaričeva, imamo pri kognitivni krizi opraviti z razpoloženji, ki jih nekateri prištevajo duhu post-moderne (ibid). Ob trenutnem tempu življenja, triumfih materializma nad duhovnimi aspekti človekovega obstoja, se vse pogostejša srečanja z občutki praznine ne zdijo nenavadna. Ljudje v času bliskovitih sprememb v svetu, ki se je še iz nedavno nepojmljivo ogromne krogle spremenil v globalno vas, izgubljajo rdečo nit svojih življenj, počutijo se izpraznjene. Že Campbell je lepo razložil kako in zakaj nam materialne dobrine ne prinašajo zadovoljstva po katerem hrepenimo. Hipotezo o pomembnosti dejavnika čustvene oziroma kognitivne krize za religijsko spreobrnitev lahko potrdim in jo hkrati označim za socio-individualno predispozicijo ter motivator, ki predhodi religijski spreobrnitvi. Pri vseh mojih sogovornikih se pojavlja kombinacija obeh, vendar je prisotnost kognitivne krize pri večini bolj izrazita.

Veste, ko človek išče duhovnost, velikokrat, ko srečaš ljudi, ki iščejo duhovnost, iščejo pomiritev. V duhovnosti se želijo pomirit, a ne...svoje težko življenje in to ni greh, ne, da se želiš pomirit, ampak to je pač potreba, da bi...ja, da bi si olajšali življenje. Ampak ostaja še ena druga potreba, ta notranja potreba, to notranje hrepenenje, da bi zares spoznali (Fošnarič 2008c).

5.2.2 RAZLIČNE OBLIKE MANIFESTACIJE RELIGIJSKE KONVERZIJE

Na drugačen način sta pomembnost motivacije v religijskih konverzijah izpostavila Lofland in Skonovd. Ugotavljala sta, da v odvisnosti od stopnje socialnega pritiska, trajanja spreobrnitvenega izkustva, nivoja čustvenega zagona, čustvenega tona ter sosledja vere in participacije, lahko govorimo o različnih oblikah religijske konverzije, ki bazirajo na šestih motivih: mističnem, preporodnem, izkustvenem/eksperimentalnem, intelektualnem, čustvenem in prisilnem. Na tem mestu pritrjujem tudi hipotezi o pomembni vlogi motivacije v spreobrnitvi, ter v nadaljevanju ugotovitvi, da različni motivi pomenijo tudi razlike v poteh in oblikah spreobrnitev. Mistični motiv je izpostavila ena od intervjuvank, ko je govorila o tem, kaj jo je privedlo do odločitve, da se krsti v Cerkev Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni:

In pol sem enkrat rekla nič, jaz morem to prav narest, ne, ker tak nekaj ležat, pa molit nekaj v mislih, pa tak...sem rekla nič, zdaj bom pa šla res prav dol, na kolena in bom molila čisto resno za odgovor. In res, takrat sem jaz šla na kolena in sem molila...In ko sem tak molila, sem se spraševala, kak mi bo pa bog sploh odgovoril na nek tak konkretno vprašanje? In sem dobila misel, da moram odpret Mormonovo knjigo...nekje...kar tak...odpreš...pa kje se ti bo odprlo, tisto bom prečitala, ne. In jaz odprem in res...In jaz sem tisto pol prebrala, in za moje pojme nisem mogla dobiti bolj direktnega odgovora na to vprašanje, al se naj krstim al ne. In ko sem tisto prebrala, sem vedla, da se morem krstit, ker me je totalno pretreslo in sem si mislila uau! In recimo tu vam lahko preberem: »Nefi pove, zakaj se je Kristus krstil. Ljudje morajo slediti Kristusu, se krstiti, prejeti svetega duha in vztrajati do konca, da bodo odrešeni...večno življenje prejmejo tisti, ki po krstu izpolnjujejo zapovedi«. In aaaa...to se mi je zdelo zelo resnično in tudi pravi odgovor na moje vprašanje, a se naj krstim. In tu piše zelo lepo, da se moramo krstit v Kristusovo cerkev, če hočemo biti Kristusovi otroci... In jaz sem to razumela, kot direkten odgovor na mojo prošnjo,

moje vprašanje, če se naj krstim in potem sem misijonarjem povedla, da sem dobila odgovor in da se bom krstila (Fošnarič 2008a).

Mistika je v religiji zmeraj bila in tudi bo prisotna. Glede na fizično ne-dokazljivost množstva dogodkov in pojavov, ki jih posamezne religije razglašajo za resnične, verniki, četudi razumsko pristopajo k svojemu objektu verovanja, sprejemajo mistiko kot sestavni in nepogrešljivi del svojega duhovnega življenja. Večina sicer nikoli ni udeležena v konkretnem močnem mističnem izkustvu, nekateri pa so vendarle priča »čudežem«, ki jih prepričajo v resnico in jim dajo vedeti kaj je prav in kaj narobe.

Naslednji je motiv, ki značilno oblikuje t.i. preporodno konverzijo, sestoji pa iz skupinskega konformizma, v smislu oblikovanja nove celote vedenja in verjetij, s pomočjo glasbe in pridig z okrepljeno emotivno noto.

...glavna stvar našega gibanja, ki nas je zelo privlačila...to čaščenje...nekaj, nekaj je bilo tam...ko smo izvajali kak gospel ali kakšno glasbo ali karkoli, kar nas je zelo zanimalo...in čutiš, da te "dvigne". In tam čutiš toliko Boga¹⁵ (Fošnarič 2008b).

V kategorijo preporodne konverzije lahko prištejemo tudi element karizme, ki navadno prihaja od vodje gibanja.

Tudi ta moški, ki nas je vodil, on nas je...precej navdihoval. On nas je...v vsem smo mu sledili, karkoli je rekel...¹⁶ (Fošnarič 2008b).

Oba omenjena motiva sta pri mojih sogovornikih pod reprezentirana, enako kot mističnega, je preporodnega v izrazito idealnem tipu zaznati zgolj pri eni izmed intervjuvank, izpostavlja pa ga v kontekstu svoje pripovedi o tem, kako se je zblížala z eno izmed religijskih skupin za relativno kratko časovno obdobje, ki ga je sicer čustveno zelo intenzivno doživljala, nekaj

¹⁵ *...main thing in our movement, which we were very much attracted...this worshipping...something, something was there...when you are completing some gospel or some music or whatever in which you have very big interest...and you feel lifted up. And you feel so much God there.*

¹⁶ *Also this man who lead us, he also actually made us quite...quite inspiring. He made us... everything we followed him, whatever he say...*

časa tudi participirala pri njenih dejavnostih, zaradi tega imela težave z družino, vendar se na koncu ni spreobrnila, temveč se je vrnila v cerkev, znotraj katere je bila vzgojena.

Omenjena intervjuvanka pa ni bila edina, ki je tekom svojega življenja preizkusila več kakor eno religijsko opcijo. V tem okviru lahko govorimo o eksperimentalni/izkustveni religijski konverziji, ki bi naj potekala tako, da posameznik tako ali drugače preizkusi več religijskih možnosti, nekako eksperimentira, kar ga na koncu pripelje do zanj prave vere. Domala vsi intervjuvanci so bili angažirani v aktivnostih, skozi katere so se še pred spreobrnitvijo bolj ali manj zblížali s kakšno drugo religijo ali obliko duhovnosti, ki je v nekem smislu pomenila postajo na njihovi poti iskanja.

...orientirat, iskat, skoz vse mogoče stvari...ne samo tko, intelektualno, z razmišljanjem...sej pravm, men se je zmeri zdelo, da človk more prakticirat to življenje notranje, ga spoznavat, bit z njim...mislm...kako bi rekla...šla sem skoz velik skupin, srečala sem se z veliko skupinami, ampak ta obdobja so bla zelo hitra. Zelo prehodna. Nekje nisem mogla dobit ene te notranje povezave. Sej se mi je zdelo čudno, ampak nisem mogla drugače. Mislm, šla sem naprej in naprej, ane...Tko sem tud pustila psihoterapijo in vse in ljudje so bli tko razočarani, ne. Zakaj in kako...takrat nisem znala pojasnt zakaj, ampak vedla sem, da moram naprej iskat (Fošnarič 2008c).

Večina jih na to obdobje gleda pozitivno in ga dojema kot izkušnjo v kateri so si pridobili koristno vedenje za naprej, hkrati pa jasno poudarja, da to niso bil pravi odgovori, in da jim le te ponuja edino religija, v katero so se na koncu poti spreobrnil.

Torej v enem smislu jaz to gledam nazaj kot eno stopnico, ki je blo nekaj dobrega v tem, ne. Se pravi, da sem pač enostavno se iz nekega tega čisto materialističnega vidika, obrnil v neko duhovnost. Torej pač reko sem, bog obstaja nekak, na nek način in tak naprej, ne. V tem smislu, da...torej mi je to...nekaj dobrega je, da enostavno neki korak je bil iz mojega prejšnjega, bi reko verskega sistema, ne, ateističnega. Vedski spisi so modrosti in marsikaj zanimivega zveš, ne, ampak tu (v Svetem pismu), sem eno drugo kvaliteto pri tem spoznal (Fošnarič 2008d).

V tem kontekstu je zanimivo razčleniti tudi odnose, ki jih verniki gojijo do svojih bivših religij, če le te obstajajo. Dva izmed intervjuvancev sta bila pred svojo spreobrnitvijo aktivno

angažirana v RKC. Lahko bi ju označili za predana vernika, ki sta se redno udeleževala cerkvenih obredov, molila itn., religijo RKC pa sta v tistem obdobju dojemala kot edino pravo. Pa vendar so se kasneje zadeve obrnile drugače in sta se spreobrnila v drugi, alternativni religiji. Zanimiv je njun odnos, boljše rečeno razlike v njunih odnosih do katoliške cerkve danes. Intervjuvanka, ki je članica gibanja Univerzalno življenje, o katoliškem nauku pravi sledeče:

...takrat sem jst samo enostavno vidla, da cerkev nima odgovorov na vprašanja. Da sledim neki tradiciji, k nima pametne osnove, da ne zna razložiti ali pa odgovoriti na nobeno bistvenih vprašanj v življenju. Od kod pridem, kam grem, zakaj... Tiste res, ne, k jih postavljaš tko vmes, oni rečejo, to so pač skrivnosti boga, ne (Fošnarič 2008g).

Ni mogoče zaobiti njenega odnosa do RKC kot institucije, ki je ključen razlog, da se je skupaj z možem odločila za formalen izpis iz RKC in najverjetneje tudi močno vpliva na njeno kategorično kritiko katoliškega nauka.

Pol z leti sem začela se zavedati, da sam krst, sam vpis v to institucijo, pomeni podporo tej instituciji. In ko sem te stvari začela razmišljati, hkrati je bilo pa to obdobje, k je začel velik tega prihajati v javnost...ne da bi tko blo na prvih straneh, ampak dal se je doseči, če si iskal. Takrat...ampak čisto zavestno, ne, tuki nočem met niti pikice notr no (Fošnarič 2008g).

Današnji pripadnik Skupnosti za Zavest Krišne, ki je prav tako dolga leta obiskoval RKC pa se kljub svoji spreobrnitvi, ni nikoli odpovedal katoliški veri. Dolgo časa je obiskoval oboje, tako obrede v RKC kot srečanja Hare Krišna, obenem bral Sveto pismo in knjige vzhodnjaške filozofije, v istem obdobju molil Oče naš in izvajal maha mantra. Med naukom RKC in Hare Krišno ne vidi nepremostljivih razlik, kar razlaga takole:

Vse absolutno znanje prihaja od vrhovne osebe. Dano je pa različnim ljudem, v različnih krajih, v različnih časih, na način, oziroma v tolki meri, kolko so sposobni sprejeti. Tako da principi in načela, ki so, ki jih vsebujejo vsi nauki verodostojnih religij, so enaki oziroma isti. Obstajajo razlike v podrobnostih, ki so samo posledica tega, da so različni ljudje bli čisto kulturno pa drugače v drugih situacijah. Drugače pa v principih je isto...in islam je ista stvar, glavni princip je, kako razvit ljubezen do

Boga in do vseh živih bitij. To učijo vse religije. In to najdeš povsod. Kolko je pa kje poudarjeno, pa na kak način prit do tega, to se lahko malo razlikuje. Obredi bodo drugi, obleke bojo druge, ampak to je vse zunanjo, to je vse materialno, to je samo nekaj, kar naj bi podpiralo tisto, kar je zadaj. Tako da principi, jaz vidim principe, ki stojijo za nekimi izjavami v katolištvu al pa v krščanstvu in vidim, da so isti (Fošnarič 2008h).

Sam zase meni, da se pravzaprav nikoli ni spreobrnil, oziroma, da je z vstopom v Hare Krišno postal celo boljši kristjan in na sploh boljši vernik. Priča smo torej dvema povsem različnima odnosoma do bivše religije. Čemu to razliko pripisati je možno razlagati iz več zornih kotov, npr. z upoštevanjem odnosa RKC do konkretnega NRG, prav gotovo je relevantno tudi, kakšen odnos goji posamezno NRG do drugih religij nasploh in v kolikšni meri se ima za nosilca ekskluzivne resnice. Gre za kompleksen sklop dejavnikov, znotraj katerih pa menim, da eden izrazito izstopa. Ključna razlika med intervjuvancema je v tem, da je bila gospa rojena v RKC, odraščala v duhu katolicizma in drugega praktično ni poznala. Ko je odrasla, se začela samostojno informirati, je ugotovila, da ni vse tako, kot ji je bilo od malih nog predstavljeno. V kombinaciji svojih ugotovitev o instituciji katere del je bila, poglobljanju v svojo duhovnost in izkustvu z Univerzalnim življenjem, se je v njej rodil prezir do RKC, ki jo spremlja še danes. Gospod, ki je danes menih v Skupnosti za Zavest Krišne je sicer bil krščen, vendar se do svojega trinajstega leta ni udeleževal nobenih dejavnosti v sklopu RKC. Takrat pa se je popolnoma samostojno odločil, da začne hoditi v cerkev, spontano in po svobodni volji je začel moliti in njegova vera se je postopoma krepila. Postal je »pravi« katoličan in to ostal nadaljnjih deset let. Kljub relativno mladim letom, se je na to pot podal neodvisno od zunanjih pritiskov, kar ga značilno razlikuje od druge sogovornice in po mojem mnenju lahko smiselno pojasnjuje razliko v njunih odzivih. V njunih zgodbah je moč zaznati (ne)prisotnost intelektualne komponente, ki se rodi in razvija le pri samostojno razmišljujočih in zrelih posameznikih. To stopnjo ljudje dosežemo pri različnih starostih, gotovo pa ne v fazi primarne socializacije, saj takrat človek vase le srka informacije, ki jih prejema od zoženega zunanjega sveta, ni pa jih zmožen predelati na način, kot to lahko stori miselno zrela oseba.

V kombinaciji z izkustvenim motivom je v spreobrnitvah močno zastopan tudi intelektualni motiv. Intelektualna konverzija se odraža v tem, da je večina posameznikov zelo aktivno raziskovala doktrino NRG in zbirala informacije, ki so bile za njih relevantne v kontekstu spreobrnitve.

Pač jaz sem tko, dost sem svobodomiseln, mam se za izobraženega in sem v bistvu en tak svoj research, svoj raziskovanje naredu. To se mi je zdela najboljša možna teorija o nastanku življenja na našem planetu. Jaz nisem še slišal boljše razlage...se mi je zdel to ena taka možnost, da bi bla kar najbolj verjetna, no (Fošnarič 2008f).

Intelektualni vidik spreobrnitve uspešno razrešuje dilemo o tem, ali gre pri konvertitih za pasivne žrtve ali za aktivne posameznike, ki jih vodi svobodna volja. Zagovorniki prve teze svoje mnenje pogosto argumentirajo s trditvami, da gre pri novih religijskih gibanjih za skupine močnega socialnega pritiska, kar naj bi bil pomemben faktor spreobrnitve. Dva intervjuvanca sta svoje začetne korake na poti spreobrnitve naredila prav na tej domnevi in sta se iz tega razloga namensko izogibala srečanju z ostalimi verniki.

Moje mnenje je blo, jaz bom to prečital, vidu zakaj gre, in ne bom šel v družbo, ker...da nebo slučajno kdo na mene vplival, al pa mi sugeriral al pa kaj. Jaz bom sam, s svojim razumevanjem poskusu prit do zaključka kaj je to, in kolko, kako vrednost bo to melo v mojem življenju (Fošnarič 2008h).

Sedanji pripadnik Raeljanov je bil celo izrazito kritičen do takšnih in drugačnih religijskih skupin, s tem ko je skupaj z večino javnosti ponotranjil nek strah oziroma predsodek, za katerega se danes zaveda, da je bil brezpredmeten.

Jaz sem bil zelo kritičen do takih skupin, ne, to pač...na svetu je itak znan uno...žig, stigma nekih sekt, nekih kultov in to in vsi pač majo to za ene totalne čudake, k v bistvu ne vem, kšne skupinske samomore delajo al pa se...ne vem, nekam zapirajo al pa kej tazga...to sem bil jaz zelo zelo prepričan, ne (Fošnarič 2008f).

Skozi zgodbe spreobrnjenec in podrobnejšo razčlenitev eksperimentalnih in intelektualnih motivov, je bilo moč razbrati mnoge pokazatelje, ki kažejo, da posamezniki v svoji spreobrniti resnično zavzemajo aktivne vloge in niti približno niso le nekritični, pasivni sprejemniki zunanjih impulzov.

...razmišljaš kaj od tega je res, kaj ni...torej bolj sem s sabo razpravljaj, kaj je prav, kaj ni prav, sem hotu najt tudi lukne v tem...ampak moram rečt, da takrat nekje sem bil potem prepričan, da Sveto pismo je resnica, torej da so knjige...torej ogromno dokazov sem dobil (Fošnarič 2008e).

Omenila sem že tudi peti motiv, ki se po mojih ugotovitvah pojavlja vedno in povsod in bi ga lahko označili za vezno tkivo med posameznikom in skupino, posledično pa tudi nujni faktor za uspešno versko spreobrnitev. Zlasti v kontekstu interakcije s skupino, Lofland in Skonovd izpostavljata čustveni motiv, ki je izoblikovan skozi občutke dobrodošlice in sprejetosti, ki jih skupina že verujočih izkaže bodočemu pripadniku, oboji pa potem takšen odnos tudi vzdržujejo.

...in maš prijatle po celem svetu potem, ker 13 milijonov nas je po celem svetu, To se pravi kamorkoli jaz grem, bom najbrž našla nekoga, ki je član naše cerkve in ki ga bom lahko spoznala in ki mi bo pomagal, če bo lahko, tak kot bom jaz pomagala, če jaz lahko, ko pridejo drugi k nam, ne (Fošnarič 2008a).

Ljudje smo vpeti v socialna omrežja, znotraj katerih se oblikujejo mnoge družbene skupine. Pridružujemo se jim, ker nam nudijo nekaj, kar si želimo, potrebujemo ipd. Enako velja tudi za skupine, ki so verskega značaja in zadovoljujejo naše duhovne potrebe. Pravzaprav se v NRG pogosto stkejo pristne prijateljske vezi in močni občutki povezanosti med člani. Roy Wallis meni, da včasih nagrade za participacijo v tej novi realnosti, ki jo konstruira skupina, postanejo celo bolj pomembne od zadovoljevanja potreb, ki so v osnovi vzpodbudile našo vključitev v skupino (Dawson 2003, 120).

Moram pa priznat, da sva se veliko lažje privadila, kot drugi, ker midva sva prišla v eno sredino, približno 50 Jehovovih prič, kjer vsi ravnajo v skladu z Biblijskimi merili. Ne lažejo, ne kradejo, torej si pri...domačih, bi lahko reku in če karkoli rabiš bi reku...vprašaš enga, drucga, tretga...ne vem...kje se gre na pico, kje je ta trgovina, kje je una, kje popravljajo ure, kje...ane. Tisto kar v življenju rabiš in moram priznat, da praktično kar naenkrat sva dobila ne vem, 50 prijateljev (Fošnarič 2008e).

Konec koncev lahko človek v neko stvar verjame sam zase. Lahko se drži zapovedi in živi po merilih neke religije, brez da bi v duhovni del svojega življenja vpletal druge ljudi. Vera je v

osnovi domena skrajno osebnega polja posameznika, vendar je neizpodbitno dejstvo, da je posameznik družbeno bitje, ki potrebuje stik z okolico. V NRG se dimenzija skupinskosti pojavlja v izredno intenzivni obliki.

...v bistvu jst, dostkrat sem to reku, ne, to se mogoče sliš mal smešno, ne...recimo tud če vse to o nastanku življenja, o svetu, ne, raeljanska teorija, tud če nebi bla resnična...bi jaz še vedno z veseljem bil član tega gibanja zarad tega, ker njihov pogled na svet je tko pozitiven... Pol sem se pa že v bistvu, kako bi reku, spoprijateljil v bistvu z vsemi temi slovenskimi raeljani kar jih je, ne...v bistvu sem se spoznal s temi ljudmi, zdel so se mi naravnost fantastični, ne... (Fošnarič 2008f).

Socialna omrežja zadovoljujejo naše najosnovnejše potrebe, skupne točke z drugimi osebami pa nas navdajajo z zadovoljstvom. Enako velja za skupne točke v religijskih nazorih, saj je religija v osnovi družbeni pojav.

V bistvu pritegnl me je to, da obstaja skupina ljudi, ki razmišlja na način, kot sem tud že sam jaz nekak tko razmišlu...jaz sem si nekak svojo predstavo nastanka življenja ustvaril, ne, se mi je zlo zlo v podobno smer razvijala, kokr so jo oni predstavl. Tko bi skor reku, da...ko sem tist bral, sem si mislu, da nekdo moje misli bere no. Zato, to me je tist v bistvu skor mal šokiral, ane (Fošnarič 2008f).

Gre za fenomen skupne vere, pri katerem se »upanje uresničuje v vseh plasteh družbenega bivanja in z enakovrednim sodelovanjem vseh akterjev. Generacije, ki ustvarjajo podobo sveta, se tako zavedajo izjemnega pomena, ki ga ima zanje kozmopolitski ideal skupnosti, ki bo nekoč živela v solidarnostni povezanosti bolj pravičnega sveta« (Dewey 2008, 10). Religijske organizacije pod svojim okriljem združujejo enako misleče člane oz. pripadnike. Pomeni, da govorimo o vernikih, ki pripadajo in hkrati pripadnikih, ki verujejo. Spreobrnjenec v NRG ali katerokoli drugo religijsko entiteto je torej le tisti posameznik, ki se najde v obeh dimenzijah in navadno se tudi ljudje sami začnejo čutiti kot »pravi« verniki določenega NRG takrat, ko sprejmejo verski sistem in ga znotraj skupine začnejo tudi prakticirati.

Pa jaz bi reko, da je moj...da je mejnik bil, ko sem se začel z drugimi družiti. Ko sem začel na srečanja hodit. Mislim, da takrat je vse pospešilo...takrat se je začelo bolj intenzivno, zato ker sem iz več virov dobil in informacije in vido sem ljudi, ki se s tem ukvarjajo...pa kako se to ukvarjaš sploh v vsakodnevnem življenju (Fošnarič 2008h).

Ko obravnavamo Lofland Skonovdov model spreobrnitvenih motivov, enako, kot pri večini socioloških modelov ne moremo govoriti o idealnih tipih v smislu, da v določenem primeru gre zgolj za intelektualno religijsko konverzijo ali morda čustveno, mistično, izkustveno, prepородno ali prisilno. Pokazalo se je, da gre za kombinacijo vseh naštetih z izjemo prisilne konverzije. Ta je neločljivo povezana s tezo o pranju možganov, ki jo je znanost že leta nazaj ovrгла in kljub temu, da ni mogoče trditi, da v praksi ne obstaja, raziskave, vključno z mojo kažejo, da je delež le teh zanemarljiv. Razen prisilnega vidika pa so se v zgodbah mojih sogovornikov pokazali vsi ostali.

5.2.3 SOCIALNI IN INDIVIDUALNI PARAMETRI V PROCESU RELIGIJSKE KONVERZIJE

Do tega trenutka je že jasno, kako kompleksen proces je religijska konverzija. Vodijo, sooblikujejo ga mnogi dejavniki. Od tega kdaj, v katerem obdobju svojega življenja se človek sreča s skupino, ki je cilj spreobrnitve, do interakcij z okolico, s člani skupnosti, lastnih želja in nenazadnje tudi načina razmišljanja in pristopa k novostim, ki so za posameznika značilni še preden se sreča z NRG. Vse to so agensi, ki vplivajo na časovni razpon, ki ga bo zavzela posamezna spreobrnitev. Čas je najbolj osnovni pokazatelj procesualnih značilnosti spreobrnitvene izkušnje. Če kot spreobrnitveno izkustvo obravnavamo celoten časovni okvir interakcije z NRG, torej od prvega srečanja, pa do formalne spreobrnitve – s krstom oz. vpisom tam, kjer ga poznajo, oz. do polne aktivacije pripadnika v NRG, tam kjer formalnega pripadništva ni lahko ugotovimo, da si posamezniki vedno vzamejo dovolj časa, da svojo odločitev temeljito premislijo. Pri mojih sogovornikih so bila ta obdobja različno dolga, od štirih mesecev pa do treh let. Konkreten čas, ki so ga potrebovali za uspešno spreobrnitev sovpada z motivi, ki so jih vodili, kot pomemben faktor pa se je izkazalo dejstvo ali in koliko so gibanje že prej spoznali. Opaziti je bilo krajše trajanje spreobrnitvene izkušnje pri tistih, katerih NRG koreninijo v krščanstvu – Mormoni, Univerzalno življenje, Jehovove priče, daljše pa pri tistih, ki so se spreobrnili v religijo, ki ni del našega kulturnega okolja in tradicije, torej tiste, v kateri so posamezniki odraščali – Raeljani, Hare Krišna.

...sej pravm, jaz vedno delam, jaz sem previden do stvari, ne...tud recimo pri poslih al pa kjerkol, ne...Stvari si rad mal iz večih zornih kotov, nisem zaletav, stvari si rad iz večih zornih kotov pregledam, ane, preden se za neki odločm...postat član neke verske skupnosti ni glih vsak dan, ane, oziroma verska skupnost je...to je bolj gibanje, versko gibanje bi se temu rekl, ne. Ja, ena tri leta, nekje tri leta je trajal po moje...(Fošnarič 2008f).

Ob fizičnem časovnem obdobju je izredno pomembno pogledati tudi vsebino. Pokazalo se je, da je večina intervjuvancev v svojem življenju šla skozi neko krizo miselnih modelov, s tem pa tudi, da so mnogi k svoji novi veri pristopili izrazito razumsko, kolikor je pač to možno znotraj religije. Dejstvo je, da gre pri religijski konverziji za ustvarjanje nove religijske identitete, pri tem pa v določenem smislu navadno tudi za nov način življenja. Vernikom so postavljene zapovedi, ki so jasne, brez njihovega upoštevanja enostavno ne moreš biti vernik, v smislu polnopravnega in sprejetega člana verske skupnosti. V gibanjih, katerih člani so intervjuvanci, so pogoste zapovedi ali bolje rečeno prepovedi kajenja, pitja alkohola, kave, uživanja (določenega) mesa, preklinjanja, spolnosti pred poroko...Te splošne norme načeloma veljajo za vsa obravnavana NRG, ob njih pa se pojavljajo tudi navodila, ki so značilna za vsako posamezno NRG in so morda v nekem pogledu bolj vezana na samo prakticiranje religije, npr. mantranje pri Hare Krišni, biblijski pouk in oznanjevanje pri Jehovovih pričah, desetina pri Mormonih itd. Seveda prihaja tudi do določenih zrahljanih dojemanj religijskih navodil, ki se jih večinoma zavedajo vsi člani skupnosti.

Veš kaj, spolnost je taka občutljiva stvar, pa obstajajo ideali, pa obstaja ono kar je realno in možno. Večina oseb, preden pridejo v stik z Zavestjo Krišne, je že mela spolne odnose. Kar pomeni da...da potem bojo...ne bojo mogli kar pozabit na to. Ampak vedski sistem je bil tak, da nisi mel spolnih odnosov pred poroko, moški je bil v šoli duhovnega učitelja, ženska je bla izšolana, tak da je živela doma in potem so napravli starši vse potrebno, da so se poročili. Poročili so se zlo zgodaj, in potem je bla to edina veza za te osebe in so živeli tak. Tu pa zaj s čist druge situacije prihajamo, ne, vsak je živel neko povprečno življenje, potem prideš v Zavest Krišne in potem...Teoretično naj nebi mel. Ampak kolko je takih ljudi je prvo vprašanje, drugo pa je, kolko jih danes na zahodu zmore živet v čistem celibatu. Za osebe, ki ne živijo v celibatu, taka oseba ne more bit menih, za tako osebo pa je vsaj...prva stopnja

reguliranja je, da je spolnost omejena na zakonsko zvezo, se pravi na eno osebo. Kar je spet že...v današnji dobi je že to čudež (Fošnarič 2008h).

Vendar odstopanj je manj, kakor denimo pri katolicizmu ali katerikoli drugi religiji v katero smo rojeni s tem, ko v takem primeru naša veroizpoved ni direktni rezultat naše volje. V NRG (»polnopravno«) vstopajo odrasli ljudje. Tam kjer poznajo formalno članstvo je le to možno, ko je posameznik polnoleten, oziroma, ko dokaže, da razume in sprejema vse, kar posamezna religija uči. Tudi tistim, ki se svobodno in samostojno odločijo za vstop v NRG, se ni vedno enostavno otresti določenih navad, po katerih so živeli prej oz. sprejeti nove. Pomembno pa je, da se zavedajo, da je to neke vrste moralno-zdravstveni kodeks, ki je neločljivi del tega, kar sprejemajo, kodeks, ki ga vsaka religija postavlja z razlogom in ga zaradi tega, če že ne popolnoma, pa vsaj po svojih najboljših močeh upoštevajo. Če bi za nek formalni konec spreobrnitvenega procesa označili (formalen) vstop v NRG - večinoma se ta izvede v obliki krsta ali iniciacije, ni opaziti zaletavosti, temveč temeljit razmislek o doktrini, zlasti pa o svojih zmožnostih sledenja le tej.

...iniciacija je v bistvu nekaj, kar...človek mora najprej videt, saj gre to postopoma, začneš uvajat te aktivnosti duhovnega življenja v svoj vsakdan in vidiš kolk ma to smisel za tebe, kolko ti da, kolko ma neko vrednost, kolko...s kakim tempom pač, sam si zbereš tempo s katerim želiš napredovat al pa kako količino duhovnosti želiš v svojem življenju. In pol moreš videt, če je to nekaj, tisti standard, ki je predpisan za iniciacijo, če je to nekaj kar uspeš, uspeš živet, se pravi, če je to nekaj, kar ti je ok, kar želiš, kar zmoreš...(Fošnarič 2008h).

Pri religijski konverziji torej ne gre za »klik«, kot je to poimenoval eden mojih sogovornikov, temveč za individualni in kolektivni proces, zatorej tudi to hipotezo lahko sprejemem.

Nobeden izmed intervjuvancev ni povedal zgodbe, ki bi bila enaka drugi, vsi pa so se od prvega stika z gibanjem naprej srečevali s takšnimi ali drugačnimi reakcijami širše in bližnje okolice. Eno so spremembe in občutenja, ki se tekom spreobrnitve dogajajo na individualni ravni spreobrnjenca, drugo pa so odnosi z okolico, ki je mnogokrat bolj vznemirjena kot posameznik sam. Ta vendarle stopa po neki poti, ki ga postopoma vodi do končnega cilja in ima v okviru tega več časa oz. možnosti, da se privaja na spremembe, ki jih spreobrnitev prinaša v njegovo osebno življenje. Sicer pa sam konverzijo doživlja popolnoma drugače

kakor okolica, njegovo dožemanje NRG, ki je cilj spreobrnitve, je že v začetni fazi bolj odprto in pogosto pozitivno. Sami spreobrnjenci neredko govorijo o naravnem toku dogodkov. Z okolico je mnogokrat drugače. Te spremembe zlasti intenzivno doživljajo družina in bližnji prijatelji. Za njih novica o tem, da bo eden »njihovih« postal pripadnik NRG, pogosto predstavlja svojevrsten šok. Ne gre namreč le za spremembo veroizpovedi, gre za spremembo življenjskega nazora posameznika, v nekem obsegu za spremembo življenjskega stila, navad, celo vrednot, hkrati pa za spremembe na ravni odnosov z drugimi. Takšna odločitev posameznika bližnjim pogosto predstavlja rušenje ravnotežja, ki je v tem ozkem socialnem omrežju vzpostavljeno, včasih celo nasilno invazijo v njihovo »normalno« življenje.

...kaj mi je reko oče: »zakaj moreš ravno ti edini v Poljčanah bit zdaj to, ko noben drug ni? Zakaj moreš ti edini? Pa zdaj v soboto, pa mamó to dela dosti in vinograd in tak...zakaj?« (Fošnarič 2008d).

Čeprav prav nobeden izmed intervjuvancev vse do danes z okolico ni imel izrazito negativnih izkušenj, ki bi jim botrovala njihova veroizpoved se je jasno pokazalo, da spreobrnitev posameznika ni le osebna odločitev, ki zadeva izključno njega samega, temveč nekaj, kar vpliva na njegovo celotno socialno mrežo, iz nje izvablja reakcije, te pa potem vplivajo nazaj na spreobrnjenca. Prvi v vrsti ljudi, ki so poleg dotičnega posameznika aktivno vključeni v proces religijske spreobrnitve, so družinski člani.

V njej bodisi do neke mere sodelujejo oz. jo sprejemajo:

Ja, oče...on je celo navdušen, njemu se zdi to zlo fajn ideja ne, sam pač, on je že mau starejši, pa se mu tud po pomoti ne da ukvarjat s čim takim ane. Se mu zdi pa čist fajn ideja, ki ma...tko, čist možna ane...ampak...skor bi ga lahk okarakteriziral za kakšnga simpatizerja (Fošnarič 2008f).

Se umaknejo:

Zanjo sem zgublena hči, ne, na nek način. Čist čustveno, kot mama me ne more spustit, ampak...drgač sem pa zgublena, zavedena, ne. Totalno zavedena, zmešana, ampak bog bo že nekak poskrbel, ne... Ker govort o tem sploh ne more (Fošnarič 2008g).

Nasprotujejo ter hkrati obsojajo:

...je pa moj oče reko »veš kaj, ti si resnično malo bolna...ampak jaz sem prepričan, da nekaj ni vredno s tabo več...«. In ko mi je to očital...mislil saj tak mi že včasih v hecu tudi reče, ne, ampak to sem si misla, da se pač malo heca, ampak mi je pa čisto resno reko. In takrat sem se jaz kar zjokala, ker sem...občutila sem, da me ma res...da sem mal nora, ne (Fošnarič 2008a).

Ali celo skušajo »rešiti« zavedenega družinskega člana:

No, takrat je pa postal halo. Vse drugo sem lahko delal, samo Jehovove priče ne. In to je blo ne vem...nekje v tretjem tednu, jaz ogromno še nisem vedel iz Svetega pisma, ne, ampak moja mama me je peljala do duhovnika, tko se je zmenla, smo ke prišli, jaz sem dal Sveto pismo na mizo...moja mama je bla tok panična da to res ni...(Fošnarič 2008e).

Čeprav so bile uvodne reakcije, s katerimi so se spreobrnjenci srečevali mestoma precej negativne, ponekod celo agresivne, so se razmere tekom časa stabilizirale. Nekje stabilizacija pomeni prav to, torej da so se razmere umirile, da ima spreobrnjenec z okolico (prijatelji in družino) ponovno »normalne« odnose, ki so se po nekem kriznem obdobju vrnili na stare tire, v posameznih primerih pa je prišlo celo do znatnega izboljšanja odnosov z družino, za katere se zdi, da jih je v veliki meri možno pripisati ravno religijski spreobrnitvi.

No ampak potem mama...je nekako počasi vidla, da jaz sem postal boljši sin. Nehal sem klet, oziroma velik manj najprej, ne, pa potem nehal...potem, bolj spoštljivo sem se do staršev obnašal, skratka moja mama je vidla, da tisto, kar sem se jaz učil iz Svetega pisma, sem postal boljši človek (Fošnarič 2008e).

...ja, pa pol se je spreobrnilo pri starših v nek ponos celo, ne. Zaj smo pa ponosni, ne...kak je to...da je tak fajn, pa da je tak lepo, pa tak naprej...(Fošnarič 2008d).

Okolica, zlasti ožja, spreobrnitev torej tako ali drugače sooblikuje. Kot je izpostavil Rambo v enem svojih intervjujev, je posamezniku v procesu konverzije predloženo teološko sporočilo, ki se pojavlja z roko v roki z družbenimi spremembami, pri čemer ta družbeni aspekt nosi

značilno večjo težo (Interview: Lewis Rambo 1982). Skozi podrobnejšo analizo religijske konverzije, kjer skušamo ugotavljati in razumeti vzroke, potek in posledice, ki so notranji religijski konverziji v NRG, se pokaže skorajda nepregledna matrica intrinzičnih in ekstrinzičnih vzvodov, ki na eni strani vplivajo na to ali se bo sploh zgodila in kako se bo odvijala, na drugi strani pa se razkrivajo posledice tega religiozno obarvanega fenomena.

Konsekvenca religijske konverzije, ki je po mojem mnenju ena pomembnejših in k njej teži celoten proces, je občutek zadovoljstva. Znano je, da ljudje sprejemamo odločitve po načelu maksimizacije koristi. Zadovoljstvo z življenjem je aspekt po katerem ljudje stremimo in nenehno iščemo kanale, da bi ga povečali. Pridružitve NRG-ju je eden izmed možnih. Če človek dobi odgovore, ki jih je dolgo iskal, potrditev svojemu načinu razmišljanja, če najde zase pravi smisel življenja in povrh vsega še utrdi in razširi krog ljudi, ki jim zaupa in do njih goji prijateljska čustva, se zdi neizbežna posledica, da se mu poveča življenjsko zadovoljstvo.

Kaj naj rečem, čudovito, res. Oba z ženo sva zelo zadovoljna, dobr se razumeva, še tok bolj ravno zaradi tega, ker se oba trudva upoštevati svetopisemske predloge, ane. Ne vem...prijatelje imava...ne vem...odnos z bogom, ne, tisto, kar je zelo pomembno tudi, ane, da te prizna za smisel življenja...ne vem no. Ni boljšega no, če iskreno rečem...predlagam vsakmu al pa kok je...je stvar posameznika, ane (Fošnarič 2008e).

Možno je govoriti o nekem dualizmu, torej, da so posamezniki po pridružitvi NRG bolj zadovoljni s seboj, s svojim življenjem in umestitvijo v svetu, kakor preden so postali verniki NRG. Pravzaprav danes prav vsi intervjuvanci kažejo veliko zadovoljstvo z življenjem, ki je očitno povezano z njihovo versko pripadnostjo. Pozitivne spremembe opazajo na intelektualni, duhovni in čustveni ravni:

Odgovorila mi je na tista vprašanja, ki sem jih postavljala že prej...v bistvu ni ostalo vprašanja brez odgovora. In čist etično in moralno je bilo to, to k se mi je zdel, da bi bilo to tapravo. Pa mislm blo je tist, k se je men zdel, da je... k sem čutila, da je to prou. Da je to to. Ne predstavlam si, da bi bla lohk blj zadovoljna« (Fošnarič 2008g).

...me dopolni na nekem nivoju k je bla...v bistvu sem se nekak samga počutu...praznina... na tem nekem filozofskem nivoju pač sem najdu neke isto misleče in...je ta prostor, je nekak zapolnil no (Fošnarič 2008f).

Glede na to, da so njihove misli, načrti, želje in upanja za prihodnost tesno zavezani religiji, ki jo prakticirajo danes, je mogoče tezi o povečanem zadovoljstvu in dualističnem gledanju na življenje s tega vidika pritrditi.

O definitivno, definitivno ja. Sigurno bom vedno aktivna v cerkvi, razen če...ne vem kaj se mi mora zgoditi, da...nebi bla, ne. In upam, da tudi moja vera nebo nikol opešala (Fošnarič 2008a).

Ja torej, vsekakor si želim, da bi še ostal na tej poti, da bi ostal kristjan, adventist...to mi je, meni je to tudi vlko upanje za prihodnost, tak da torej je vseeno upanje, da nismo tu neki planet osamljen, ki bo zmrzno nekega leta, ampak da...torej nas Bog vidi, in da on skrbi za nas in nas on hoče rešit tudi in to...to mi je čudovito in...hkrati pa tudi zavedanje, da je to blizu, ne (Fošnarič 2008d).

Nobeden mojih sogovornikov ni »svež« spreobrnjenec. Predani verniki so že praktično desetletje, nekateri še precej več. Kot člani NRG so našli dogovore po katerih so hrepeneli, našli so zavetje, upanje, stabilnost in vero v prihodnost. Iz tega vidika oporekam trditvi Bromleya in Lewisa, ki sta spreobrnitev definirala kot drastične spremembe v življenju, smislu in identiteti ter slepo podrejenost, in to, kar se dogaja v zvezi z alternativnimi religijami raje označim kot alternacijo, ki bi naj pomenila prehodne spremembe v življenju, smislu in identiteti (Volarič 2001, 1042). Religijska konverzija prinaša spremembe, o tem ni dvoma, vendar jih jaz v tem kontekstu ne bi označila za drastične, kot bi takšen opis razumela večina. Nihče izmed spreobrnjenecv ni zapustil svoje družine, izgubil službe ali se v kakšnem drugem smislu izoliral od okolice. V bistvu je njihovo staro življenje dobilo le bolj jasno podobo, v kateri lažje vidijo svoje cilje. Še najbolj drastična sprememba se zdi obrita glava, z majhnim čopkom na zatilju in znakom na čelu, ki skupaj z oranžno obleko tvori opravo meniha iz vrst Hare Krišne. Ko gre za samostojne in svobodne odločitve zrelih ljudi, diskusija o slepi podrejenosti tako ali tako odpade, kar pa se tiče prehodnosti sprememb, ki jih je prinesla njihova religijska konverzija – te trditve ne morem sprejeti kot točne. Vsaj ne v smislu modne muhe enodnevnice. Morda se bo kateri izmed intervjuvancev nekega dne odločil izstopiti iz svojega NRG, vendar danes o čem takem gotovo ne razmišlja. *Na vsakem mestu je smisel. In vsi smo na ta pravih mestih. Tam k mormo bit. Čist vsi (Fošnarič 2008c).* Svojo religijsko pripadnost dojemajo kot pot na kateri duhovno, mentalno in čustveno zorijo, pot, ki jih vodi tja, kamor želijo priti.

Vsekakor lahko rečem, da sem bolj zadovoljn v Zavesti Krišne, kot pa sem bil prej...nisem pa popolnoma zadovoljn. Razlog...razlog, ki je opisan v Svetih spisih je, da mi, ki smo duhovne duše, smo popolnoma zadovoljni šele takrat, ko mam popolni stik z bogom. Kadar mu služimo neprekinjeno in povsem nemotivirano. In vidim, da bližje, kot sem temu, bolj sem zadovoljn...(Fošnarič 2008h).

6 ZAKLJUČEK

»Religija kot pomemben človekov pojav odraža napetost med antropološko odprtostjo človeka kot bitja na eni strani in težnjo po sistemski ter institucionalni dokončnosti in urejenosti na drugi« (Juhant 2000, 9). Hkrati se ponuja kot orodje za pomiritev te napetosti. Dokler ne bo sveta v obliki, kot ga z vnovičnim prihodom Kristusa na Zemljo opisujejo nekatere religije, ko bodo prav tu nebesa, ko ne bo več boleznin in sovraštva, ko bo negativna čustva nadomestila harmonija, pravzaprav dokler ne bo resničnega armagedona, bo religija ostala.

Če veš, da si srečen, da imaš vse kar si želiš in da bo tako ostalo večno, ni razloga, da svoje upe in hrepenenja polagaš v roke nekomu nad seboj. Vendar danes in kolikor se zdi tudi jutri in dan za tem, je svet to kar je. Ljudje po raziskavah sodeč niso najbolj zadovoljni v svojih in s svojimi življenji, niso srečni, oziroma bi radi bili še bolj srečni. Religija jim to ponuja na srebrnem pladnju. Vendar zakaj v tem pogledu ni dovolj etabrirana tradicija? Jasno je, da ni enega odgovora. Tukaj so razkriti okostnjaki iz katoliške omare zgodovine, tukaj je sveta vojna in še mnogo, mnogo razlogov, ki nas trgajo stran od tradicionalnih religij. Tukaj je pomen in vpliv socialnih razmerij. Tukaj je identitetna kriza postmodernega človeka. Tukaj je preprosto ponudba novega. Nekoč smo lahko v trgovini izbirali med dvema vrstama pralnega praha, danes se odločamo med desetimi, morda stotimi. Svetovna veleblagovnica se polni s produkti vsak dan, vedno več jih je. Možnost izbire je neskončna. Tudi religija je produkt. V obliki, kot jo poznamo danes, nedvomno. Ko Smrke govori o NRG pri nas, uporabi zanimive besede in pravi, da je »Slovenija skoraj izključno uvoznik in potrošnik NRG« (Smrke 2000, 287). Ena velikost čevlja ne obuje vsake noge, enako vsaka religijska perspektiva nima (zadovoljivih) odgovorov za vsakega posameznika.

Zavedati se je potrebno, da so NRG manjšina na religijskem trgu. In da se manjšina nikoli ne more obnašati tako, kot to počne večina. In da konflikti v tem okviru navadno nastanejo

takrat, ko manjšina ni zmožna ali se enostavno noče popolnoma podrediti asimilacijskim pritiskom večine. Davieva izpostavlja pomemben vidik interakcije NRG z zunanjim svetom. NRG morajo v tem odnosu vedno »najti nove načine preživetja in se vedno znova spraševati, ali je to ali ono dejanje primerno in do kakšne mere naj se prevladujoči kulturi prilagodijo« (Davie 2000, 199). Problem je pomanjkanje medsebojnega razumevanja, kar se zdi velika škoda. Konec koncev govorimo o znatnem izboljšanju kvalitete življenja in če to ni zadosten razlog za konverzijo v NRG (ne da bi svojo spreobrnitev kdorkoli moral upravičevati, saj vendarle živimo v družbi, ki zagovarja svobodo veroizpovedi), kaj potem je? Razmišljam bolj kot ne o kvaliteti religijske pluralnosti. Negativne razsežnosti? Seveda, vendar so te vedno in povsod produkt patologije človeškega uma, ki religijo zlorablja in preko nje manipulira z nedolžnimi. Ne poznamo prav nobenih dokazov o tem, da so NRG v globalu v kakršni koli obliki škodljiva za družbo ali posameznika. Celo nasprotno. Zato se mi zdi izrednega pomena, da opustimo strah pred novim, presežemo rek *živi in pusti živeti* in premislimo o načelu, ki mu sledijo Raeljani: »glavno bistvo je razumeti, ne verjeti« (Fošnarič 2008f).

7 LITERATURA

1. Arweck, Elizabeth. 2006. *Researching New Religious Movements: Responses and definitions*. Oxon: Routledge.
2. *About the Unification Church*. 2002. Dostopno prek: http://www.staffs.ac.uk/images/Unification%20Church_tcm68-21071.pdf (16. september 2008).
3. Beckford, A. James. 2003. *Social Theory & Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Borowik, Irena, ur. 2006. *Religions Churches and Religiosity in Post-Communist Europe*. Poland: Nomos.
5. Bromley, David G, ur. 2007. *Teaching New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, Inc.
6. *Cerkev Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni*. Dostopno prek: <http://www.cerkev-jezusa-kristusa.si/> (15. junij 2008).
7. Črnič, Aleš. 2001. Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa* 38(6): 1004-1016. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016Crnic.pdf> (15. junij 2008).
8. Črnič, Aleš. 2003. Odnos sodobnih družb do novih religijskih gibanj. *Teorija in praksa* 40(1): 117-135. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20031crnic.pdf> (16. junij 2008).
9. Črnič, Aleš. 2005. *V imenu Krišne: Družboslovna študija gibanja Hare Krišna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Črnič, Aleš. 2008. Religijski supermarket. *Dnevnik.si*, 26. julij. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/336099 (3. september 2008).
11. Davie, Grace. 2005. *Religija v sodobni Evropi : Mutacija spomina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Dawson, Lorne L., ur. 2003. *Cults and New Religious Movements: a reader*. Malden: Blacwell Publishing Ltd.
13. Dawson, Lorne L. 2004. *Cults in context: readings in the study of new religious movements*. New Brunswick: Transaction Publishers.
14. Debeljak, Aleš. 1995. *Oblike religiozne imaginacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
15. Dewey, John. 2008. *Skupna vera*. Mengeš: Ciceron.

16. Duvnjak, Neven. 2001. *Teorijsko-metodološki prijepori u pristopu problemu religijske konverzije*. Dostopno prek: <http://www.hsd.hr/revija/pdf/1-2-2001/05-Duvnjak.pdf> (15. junij 2008).
17. Esposito, John L., Fasching, Darrell J., Lewis, Tod. 2006. *World religions Today*. New York: Oxford University Press.
18. Filoramo, Giovanni. 2003: Religious Pluralism and Crises of Identity. *Diogenes* 50(3): 31-44. Dostopno prek: <http://dio.sagepub.com/> (15. junij 2008).
19. Fošnarič, Natalija. 2008a. *Intervju s pripadnico Cerkve Jezusa Kristusa Svetih iz poslednjih dni*. Ljubljana, 3. april.
20. --- 2008b. *Intervju s pripadnico Združitvene cerkve*. Ljubljana, 4. april.
21. --- 2008c. *Intervju s pripadnico Mednarodne šole Zlatega rožnega križa: Lectorium Rosicrucianum*. Ljubljana, 4. april.
22. --- 2008d. *Intervju s pripadnikom Adventistične cerkve*. Ptuj, 10. april.
23. --- 2008e. *Intervju s pripadnikom Jehovovih prič*. Ptuj, 11. april.
24. --- 2008f. *Intervju s pripadnikom Raeljanskega gibanja v Sloveniji*. Ljubljana, 16. april.
25. --- 2008g. *Intervju s pripadnico Univerzalnega življenja*. Ljubljana, 16. april.
26. --- 2008h. *Intervju s pripadnikom Skupnosti za Zavest Krišne*. Ptuj, 15. april.
27. Gillespie, V. Bailey. 1991. *The Dynamics of Religious Conversion*. Birmingham: Religious Education Press.
28. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1995. *Sociologija. Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
29. Hervieu Lèger, Danièle (2001): Obsedenost Francije s »sektantsko grožnjo«. *Teorija in praksa* 38(6): 1091-1097. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016Hervieuleger.pdf> (12. maj 2008).
30. Hexam, Irving in Karla Poewe. 1997. *New Religions as Global Cultures: making the human sacred*. Boulder: Westview Press.
31. *Interview: Lewis R. Rambo*. 1982. Dostopno prek: http://www.dci.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=375:interview-lewis-r-rambo&catid=147&Itemid=36 (14. julij 2008).
32. Introvigne, Massimo. 1997. *Lectorium Rosicrucianum: A Dutch Movement Becomes International*. Dostopno prek: <http://www.cesnur.org/testi/RosyCross.htm> (16. september 2008).

33. Introvigne, Massimo. 2001. »*There is no Place for Us to Go but Up*«: *New Religious Movements and Violence*. Dostopno prek: http://www.cesnur.org/2001/mi_aug01.htm (23. marec 2008).
34. *Jehovove priče: uradna internetna stran*. 2008. Dostopno prek: http://www.watchtower.org/sv/jt/article_01.htm (15. junij 2008).
35. Juhant, Janez. 2000. *Kaj pomeni religija za človeka: znanstvena podoba religije*. Ljubljana: Družina: ZRC TEOF.
36. Keishin, Inaba. 2004. *Conversion to New Religious Movements: Reassessment of Lofland/Skonovd Conversion Motifs and Lofland/Stark Conversion Process*. Dostopno prek: http://keishin.way-nifty.com/keishin_inaba_site/files/inaba01.pdf (16. junij 2008).
37. Kerševan, Marko. 1975. *Religija kot družbeni pojav*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
38. *Krščanska adventistična cerkev*. Dostopno prek: <http://www.adventisti.si/> (15. junij 2008).
39. *Lectorium Rosicrucianum*. 2008. Dostopno prek: <http://www.lectoriumrosicrucianum.org/lrweb/slovensko.htm> (12. junij 2008).
40. Lesjak, Gregor. 2001. Nova religijska in duhovna gibanja v Sloveniji. *Teorija in praksa* 38(6): 1108-1124. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016Lesjak.pdf> (16. junij 2008).
41. Lesjak, Gregor. 2003. Sodobne teorije o sektantskem pranju možganov. *Teorija in praksa* 40(1): 136-157. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20031lesjak.pdf> (16. junij 2008).
42. Lewis, James R. 2004. *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. New York: Oxford University Press.
43. Lucas, Phillip Charles in Thomas Robbins, ur. 2004. *New Religious Movements in The 21st Century*. New York: Routledge.
44. *Lunin forum*. 2007. Dostopno prek: <http://www.lunin.net/forum/index.php?showtopic=1441&st=175> (15. julij 2008).
45. Melton, J. Gordon. 1999: *Brainwashing and the Cults: The Rise and Fall of a Theory*. Dostopno prek: <http://www.cesnur.org/testi/melton.htm> (13. januar 2008).
46. *Nove religije v Sloveniji: www.religije.info*. Dostopno prek: <http://www.religije.info/> (17. junij 2008).
47. *Od ateizma do islama – sestra sprejela islam*. Dostopno prek: http://www.resnica-haq.com/articles/from_ath_to_isl_sister_slo.htm (15. avgust 2008).

48. Pitulac, Tudor in Sebastian Nastuta. 2007. Choosing to be Stigmatized: Rational calculus in religious conversion. *JSRI*, spring. Dostopno prek: www.jsri.ro/new/?download=7_Pitulac_Nastuta_16.pdf (16. junij 2008).
49. Potrata, Barbara. 2001. Verske ideje, verske prakse: slovenski novodobniki in njihove prakse. *Teorija in praksa* 38(6): 1144-1156. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016Potrata.pdf> (16. junij 2008).
50. *Raeljansko gibanje Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.raeljani.info/> (15. junij 2008).
51. Rambo, Lewis R. 1999. Theories of conversion: Understanding and Interpreting Religious Change. *Social Compass* 46(3): 259-271. Dostopno prek: <http://scp.sagepub.com/cgi/content/abstract/46/3/259> (23. marec 2008).
52. Rambo, Lewis R. 1998. *The psychology of Religious Conversion*. Dostopno prek: <http://www.religiousfreedom.com/conference/Germany/rambo.htm> (25. marec 2008).
53. Rambo, Lewis R. 1993. *Understanding Religious Conversion*. New Haven: Yale University Press.
54. *Redovne zaobljube in zahvalna maša. Škof Stres: pridiga: zvočni zapis*. 2006. Dostopno prek: <http://aktualno.rkc.si/?id=5740> (3. september 2008).
55. Richardson, James T. in Massimo Introvigne. 2001. Teorije o »pranju možganov« v evropskih parlamentarnih in administrativnih poročilih o »kultih« in »sektah«. *Teorija in praksa* 38(6): 1058-1090. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016RichardsonIntrovigne.pdf> (15. januar 2008).
56. *Savel se spreobrne* (Apd 22,6–16; 26,12–18). Sveto pismo na internetu. Dostopno prek: <http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=Apd+9%2C118&id0=1&pos=0&set=2&l=sl> (12. maj 2008).
57. *Skupnost za zavest Krišne*. 2008. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?S=1&mpage=1&Article=16> (15. junij 2008).
58. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2008. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (16. maj 2008).
59. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
60. Stark, Rodney in William Sims Bainbridge. 2007. *Teorija religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
61. Statistični urad republike Slovenije. 2002. *Popis 2002*. Dostopno prek: http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=8 (13. september 2008).

62. Škafar, Vinko, ur. 1998. *Verstva * Sekte in novodobna gibanja*. Celje: Mohorjeva družba.
63. Trampuš, Jure. 2003. Številke o najbližjem bogu. *Mladina.si*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/tednik/200316/clanek/popis2002/index.print.html-l2> (3. september 2008).
64. Trampuš, Jure. 2006. Intervju z dr. Alešem Črničem. *Mladina.si*. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200651/clanek/slo-intervju--jure_trampus/ (30. september 2008).
65. *Unification Home Page*. Dostopno prek: <http://www.unification.net/> (15. junij 2008).
66. *Univerzalno življenje*. Dostopno prek: <http://www.universelles-leben.org/cms/si> (15. junij 2008).
67. Volarič, Ariana. 2001. Znanstveni pogledi na spreobrnitev v alternativne religije. *Teorija in praksa* 38(6): 1037-1057. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20016Volaric.pdf> (16. junij 2008).
68. Willson, Bryan in Jamie Cresswell, ur. 1999. *New Religious Movements: Challenge and Response*. London: Routledge.
69. *Zakon o verski svobodi*. Ur. l. RS 14/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=78332&part=&highlight=zakon+o+verski+svobodi> (18. marec 2008).
70. 24ur.com. 2008. *Posiljevali deklice za duhovnost*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/crna-kronika/posiljevali-deklice-za-duhovnost.html> (15. september 2008).